

รายงานฉบับสมบูรณ์

ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการ
การท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
Potentiality and Needs for Tourism Planning and Management of
Local Communities in Chiang Rai Province

สุจิตราภา พันธุ์วิไล และคณะ

มิถุนายน 2550

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการ
การท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
Potentiality and Needs for Tourism Planning and Management of
Local Communities in Chiang Rai Province

คณะผู้วิจัย

- นางสุจิตราภา พันธุ์วิไล
- นายธีรเทพ ชนไมตรี

สังกัด

- มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ชุดโครงการธนาคารข้อมูลเพื่อการพัฒนาและการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืนกลุ่มจังหวัดล้านนา
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ ท่านอธิการบดี รศ. ดร. วันชัย ศิริชนะ ที่กรุณาให้โอกาสในการทำงานวิจัย
ขอขอบคุณ รศ. ดร. มาฆะ ขิตตะสังคะ ที่กรุณาส่งเสริม ชี้แนะในการทำโครงการวิจัยนี้ตั้งแต่
เริ่มแรก ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้ให้งบประมาณ ขอขอบคุณ
ดร. เทิดชาย ช่วยบำรุง และคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาชี้แนะและปรับแก้ไขงานวิจัย
รวมทั้งทีมงาน สกว. ที่ได้กรุณาอำนวยความสะดวกในการประสานงาน

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวบ้านในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง
คือ หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ หมู่ที่ 1 ตำบลปาดัง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอู อำเภอ
เทิง จังหวัดเชียงราย ที่ให้การต้อนรับทีมงานเป็นอย่างดีในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ คุณนวลจันทร์
หยัดน้อย ปลัดอำเภอเทิง สารวัตรตรวจคนเข้าเมืองอำเภอเชียงของ นายกองดีการบริหารส่วนตำบล
และสมาชิกในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกท่านกรุณาสละเวลาในการให้ข้อมูลต่างๆ ที่
เกี่ยวข้องและล้วนแต่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ หัวหน้าส่วนบริการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่คอยให้
ความช่วยเหลือและประสานงานให้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์สุพรรณิการ์ ขวัญเมือง อาจารย์
อรวรรณ จำพุฒ นักศึกษาสาขาการจัดการการท่องเที่ยวชั้นปีที่ 4 หลายคนที่เคยมาช่วยเก็บข้อมูล
ภาคสนาม รวมทั้ง คุณรุ่งนภา จันทวีสมบุญณ์ ที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยเล่มนี้เสร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

และท้ายที่สุด ขอกราบขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับคุณพ่อ คุณแม่ และขอขอบคุณ
สมาชิกในครอบครัวทุกคนที่ให้ความเข้าใจ กำลังใจ รวมทั้งความช่วยเหลือจนการวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้
อย่างสมบูรณ์

สุจิตราภา พันธวิไล

ธีรเทพ ชนไมตรี

มิถุนายน 2550

บทสรุปผู้บริหาร

รหัสโครงการ : RDG48O0035

ชื่อโครงการ: ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนใน
จังหวัดเชียงราย

หลักการและเหตุผล

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อประเทศไทยมากขึ้นอย่างรวดเร็วและอย่างเด่นชัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 จนรัฐบาลจัดให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติ มีการกำหนดนโยบาย รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนมีการประสานงานกับภาคเอกชน อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ ด้านการตลาดและการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งในประเทศไทยและ ต่างประเทศส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้นเรื่อยๆ

จังหวัดเชียงราย ดินแดนเหนือสุดของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพหลายด้านจนได้รับการเรียกขานว่าเป็น “ประตูทองคำโลก และประเทศเพื่อนบ้าน ภายใต้ความร่วมมือในอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) โดยเฉพาะ ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีความโดดเด่นด้วยเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผสมผสานกับวัฒนธรรมอันหลากหลายของชาติพันธุ์และชนเผ่าบนดอยสูง เป็นอีกจังหวัดหนึ่ง ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ กันอย่างมากในแต่ละปี นำรายได้ที่เพิ่มขึ้นสู่จังหวัดเชียงรายอย่างสม่ำเสมอ แต่พร้อมๆ กับการเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ปัญหามากมาย ด้านรายได้จากการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยได้รับมา ส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่เฉพาะกับผู้ประกอบการธุรกิจด้านท่องเที่ยวเป็นหลัก ยังไม่กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ดูเหมือนว่าทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีความพร้อมเพียงพอที่จะรองรับการท่องเที่ยวได้ในทุกๆ ด้าน

ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและส่วนตำบล ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ได้รับ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องด้วยงบประมาณจำนวนมหาศาล แต่เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินงานด้าน

การตลาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ตลอดจน การสร้างจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ต้นทุนแห่งความเป็นวิถีชีวิตชุมชน ยังมี การดำเนินงานน้อย จึงเป็นการยากที่ชุมชนจะทำการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบในพื้นที่ของตนได้เหมาะสม ถ้าปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ย่อมจะเป็นอันตรายต่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทยได้ในอนาคต

การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Local Communities Involvement) ในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยตนเอง ด้วยศักยภาพที่แท้จริงอันเกิดจากความสมัครใจ จิตสำนึกและความต้องการจากพื้นฐานของชุมชน โดยไม่เป็นอุปสรรคต่อการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิม และวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชน ยังเป็นผลดีต่อการยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และประเทศไทยสู่การท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานระดับสากลอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัย “ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อทราบถึงความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
4. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

คำถามการวิจัย

1. ชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษามีศักยภาพในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร
2. ชุมชนในพื้นที่ศึกษามีบทบาทในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร

3. ปัญหาและอุปสรรค ในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษามีอะไรบ้าง และข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาเป็นเช่นไร
4. ชุมชนมีความต้องการในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
5. ชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัด เชียงรายบนรากฐาน ความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณนั้นสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับข้อมูลที่เกิดขึ้นได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการอภิปรายกลุ่ม โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

ขอบเขตเนื้อหา - เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งเน้นในการสำรวจศักยภาพและความต้องการของชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตน

ขอบเขตพื้นที่ - พื้นที่เป้าหมายในการศึกษาจากชุมชน 3 แห่ง โดยมีการเลือกตามชั้นภูมิ (Stratified Sampling) คือ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ ของจังหวัดเชียงราย ซึ่งจำแนกตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย เรียงตามลำดับ ได้แก่

- 1) หมู่บ้านหมูที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
- 2) หมู่บ้านหมูที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
- 3) บ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของประชากร - ประชากรเป้าหมายในการศึกษาคือ ประชากรในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ โดยศึกษาในแต่ละพื้นที่ ตามศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จำนวน 1,184 คน หมู่บ้านหมูที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จำนวน 832 คน และ บ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวน 651 คน รวมกลุ่มประชากรเป้าหมาย 2,667 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

วิธีการหาและสุ่มกลุ่มตัวอย่าง - คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ 400 คน ผู้ศึกษาได้เลือกผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sample) จากประชากรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จำนวน 179 คน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จำนวน 125 คน และ บ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จำนวน 96 คน

สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการอภิปรายกลุ่มนั้น เป็นการขอความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง รวมจำนวน 35 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ - นำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีทางสถิติ การรายงานผล ข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบแต่ละข้อ เป็นการแสดงหาค่าการแจกแจงความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคำถามแต่ละข้อ (Standard deviation: SD)

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ - ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) ซึ่ง รายงานด้วยการเชิงวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัย จะเป็นการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากชุมชนของพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง เพื่อนำเสนอให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตอบคำถามของการวิจัย ดังนี้คือ

- 1) ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัย พบว่า

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ - ชุมชนให้ความสำคัญในขั้นตอนของการปฏิบัติการ (Process) คือ มุ่งเน้นให้ความร่วมมือ ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มากกว่า การเป็นผู้นำ (Input) หรือ การเป็นผู้ริเริ่ม

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน - ชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ในขั้นตอนของ ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Output) ขั้นตอนของการเป็นผู้นำ (input) และขั้นตอนของการปฏิบัติการ (Process) หมายถึง การที่ชุมชนให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของการ

มีส่วนร่วมคือ ผลประโยชน์ของชุมชนทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคมและหาแนว ทางป้องกันหรือแก้ไข ผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นในระดับมากที่สุด และ ให้ความสำคัญของขั้น ตอนการปฏิบัติการร่วมกัน ในระดับน้อยที่สุด

บ้านพญาเลาอุ ตำบลต๊อบเต่า อำเภอเทิง - ชุมชนให้ความสำคัญกับขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) ขั้นการติดตาม ประเมินผล (output) และขั้นการปฏิบัติการ (process) ตามลำดับ แสดงว่า ชุมชนมีความเป็นลักษณะผู้นำ ที่มีความคิดริเริ่มเกิดจากผู้คนในชุมชนเอง (อาจเนื่องจากปัจจัยด้าน วัฒนธรรมของชุมชนเกื้อหนุนที่ว่า หัวหน้าครอบครัวหรือผู้ชายจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิก ครอบครัว)

2) บทบาทของชุมชนในพื้นที่ศึกษาในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนใน จังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัย พบว่า

2.1) บทบาทของชุมชน - มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมซึ่งอาศัยความคุ้นเคยกันของคนในชุมชน การปกครองชุมชนร่วมกันมายาวนาน อย่างสันติสุข โดยอาศัยระบบการพึ่งพากัน ความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ ห่วงแหน และเมื่อรู้สึกว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชน หรือผลกระทบต่อผลประโยชน์ต่อสิ่งที่ชุมชนมีใช้อยู่เดิม

ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว - เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและเกี่ยวข้องกับชุมชน ใน 2 ลักษณะคือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ส่วนขั้นตอนบทบาทของชุมชน - เริ่มจากการให้ข้อมูล การวางแผน การจัดการควบคุมดูแล การจัดบริการ การจัดกิจกรรม และการอนุรักษ์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ การวางแผน การปฏิบัติการ และการติดตาม ประเมินผล

2.2) บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกสภาตำบล (สต.)

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.) เป็นกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยว ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและตามที่ได้รับมอบหมายอย่างจริงจัง รวมทั้ง การสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชนที่ได้จากการพิจารณาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และ ลักษณะการปกครองท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ

ระดับนโยบาย - กำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุก ระดับแผน - กำหนดบทบาท ภารกิจ แนวทางการดำเนินงาน สร้างความเข้าใจต่อชุมชนเกี่ยวกับแบบแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีคณะกรรมการร่วมประสานงาน ปฏิบัติตามแผน และจัดตั้งคณะกลุ่มที่ปรึกษา/คณะทำงานจาก ชุมชน ระดับปฏิบัติการ และ ระดับการติดตาม ประเมินผล จากคณะที่ปรึกษา/คณะทำงานของ ชุมชน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ ชุมชน

3) ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย ผลจากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านลักษณะทางกายภาพและด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง อยู่ในระดับไม่มีปัญหา แต่ในพื้นที่ศึกษาบางแห่ง จะปัญหา และอุปสรรคเพียงเล็กน้อยบ้างในบางประเด็นเท่านั้น เช่นด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะ ในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ และ บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง และด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับระบบประปา ในหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน

สิ่งที่น่าสนใจคือ ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีปัญหาอยู่บ้างด้านรายได้ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกชุมชน นอกจากนี้ บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง มีความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่นสูง ในทางกลับกัน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ มีปัญหากับภาครัฐ ในขณะที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลและแกนนำหมู่บ้าน รวมถึงครอบครัวที่ดี

4) ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ความเข้าใจในความหมายของการท่องเที่ยว มีระดับของความเข้าใจตรงกัน ในประเด็นเดียวกัน คือ การท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และมีความสุข โดยมีอีกประเด็นหนึ่งที่เข้าใจในระดับรองลงมาในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง ซึ่งเข้าใจว่า การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน เป็นการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีระดับของความไม่แน่ใจ ในความหมายของการท่องเที่ยวอยู่ด้วยเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 1 บ้านป่าหุ่ง อำเภอพาน ชุมชนมีระดับความไม่แน่ใจ ในความหมายของการท่องเที่ยว มากกว่า กลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาอู

ตำบลตำบลเต่า อำเภอเทิง ไม่แนใจว่า การเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักผ่อนเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้าน การที่นักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านและการคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว จัด เป็นการท่องเที่ยวได้อย่างไร นอกจากนี้ บ้านพญาเลาอุ ตำบลตำบลเต่า อำเภอเทิง ชุมชนไม่แนใจ ว่า การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เป็นการท่องเที่ยวได้อย่างไร

5) ความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

จากผลการศึกษา พบว่า เมื่อจำแนกความต้องการตาม “ขั้นตอนการมีส่วนร่วม” ชุมชนมีความต้องการอันดับแรกเหมือนกัน ในขั้นของการปฏิบัติการ (Process) คือ ความต้องการที่จะร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน และเมื่อผลการวิจัยพบว่าจำแนกตามจาก “กระบวนการการมีส่วนร่วม” พื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่งมีความต้องการอันดับแรกเหมือนกัน คือ ต้องการมีส่วนร่วมที่จะให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม

ที่น่าสนใจ คือ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน ชุมชนมีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวระดับมาก ในขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) เท่านั้น โดยมีน้ำหนักของความต้องการที่เท่ากัน ระหว่างความต้องการที่จะมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน กับ การเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้วางหลักเกณฑ์ กฎระเบียบ ในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้าน หัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ พบว่า ชุมชนมีความต้องการขั้นการเป็นผู้นำ (Input) ในลำดับรองลงมา ส่วนขั้นของติดตามประเมินผล (Output) นั้นชุมชนมีความต้องการในระดับน้อยที่สุด ส่วนบ้านพญาเลาอุ ตำบลตำบลเต่า อำเภอเทิง พบว่า ชุมชนมีความต้องการขั้นของการปฏิบัติการ (Process) มากกว่าขั้นของการเป็นผู้นำ (Input)

6) สรุปความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะของชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย บนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

ผลจากการศึกษาด้วยการสนทนากลุ่ม (Group Discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผลจากการวิจัยพบความคิดเห็นที่สามารถพิจารณาได้ว่า เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อด้านการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1) หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

1.1) ความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันระหว่างชุมชนกับภาครัฐ

- หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง เป็นเพียงหมู่บ้านแห่งเดียวของตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ที่ยังไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งที่เป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมมาตั้งแต่อดีตมากกว่า 16 ปี

- ภาครัฐประเมินศักยภาพของชุมชนในหมู่ที่ 1 ต่ำกว่าความเป็นจริง ของชุมชน ผิดแผกไปจากเดิม ชุมชนถูกลดบทบาทให้อ่อนแอลง เป็นเพียงเครื่องมือและแรงงานของภาครัฐที่รองรับคำสั่งจากภาครัฐ และถูกควบคุม

- รัฐต้องการให้ชุมชนมีการลงทุนและพัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโตทาง ด้านเศรษฐกิจ มากกว่านำเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีทางการท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นตัวของตัวเองด้วยวิถีชีวิตแบบเดิม

1.2) ด้านผลประโยชน์ - ภาครัฐดึงผลประโยชน์ในทางการเมือง โดยจัดงบประมาณและพัฒนาสวัสดิภาพประสงค์หลักของชุมชน ในช่วงเทศกาลงานประเพณีสำคัญๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ และ ลอยกระทง ภาครัฐได้จัดการให้เอกชนซึ่งเป็นบุคคลภายนอกพื้นที่ (ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มนายทุน) ให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและการบันเทิงหลายๆ ประเภท ชุมชนจึงขาดรายได้ นอกจากนี้ ชุมชนส่วนใหญ่ไม่มั่นใจว่า รายได้และผลประโยชน์ที่ภาครัฐได้รับจากกลุ่มบุคคลภายนอกจะเป็นไปด้วยความโปร่งใส

2) หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

2.1) ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชน 3 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของวัดพระธาตุสามดวง ในช่วงหลังชุมชนเกี่ยวกันทำงาน ขาดความมีน้ำใจในการช่วยเหลือกันระหว่างชุมชน บริเวณวัดพระธาตุสามดวง จึงขาดการทำนุบำรุง

2.2) ความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในพื้นที่ศึกษา เพราะชุมชนไม่เคารพ ไม่ศรัทธาต่อพระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดพระธาตุสามดวงซึ่งชุมชนหมู่ที่ 1 เป็นผู้ดูแล ชาวบ้านในจึงไม่นิยมมาทำบุญกับพระสงฆ์ในวัดและไม่แนะนำนักท่องเที่ยวให้มาทำบุญที่วัดมากเท่าที่ควร

3) บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

3.1) ชุมชนไม่มีศักยภาพและงบประมาณเพียงพอที่จะประชาสัมพันธ์หมู่บ้านของตนเพื่อการท่องเที่ยว

3.2) ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นกังวลและใส่ใจในการทำงานหารายได้ในแต่ละวันเพื่อเลี้ยงชีพ มากกว่าที่จะใส่ใจและกระตือรือร้นในด้านวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

3.3) ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณและบุคลากรจากภาครัฐ ในการฝึกอบรมทักษะและพัฒนาฝีมือในการประดิษฐ์และผลิตงานหัตถกรรมชนเผ่า ชุมชนขาดกำลังใจ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ต่อไป อาจส่งผลกระทบต่อการถดถอยทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

3.4) เยาวชนวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดความภูมิใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสภาพความเป็นอยู่ของตนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต

7) เสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ขอเสนอรูปแบบสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ดังนี้

1) หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย คือ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.)” ดำเนินการกับ “ชุมชน ซึ่งร่วมมือกันในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว”

2) หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชนภาครัฐ – ภาคเอกชน” ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว”

3) บ้านพญาเลาอู ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน – ภาครัฐ” ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว”

สรุปการดำเนินงานตามรูปแบบทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น มีความเหมือนกัน คือ ต้องมีคณะกรรมการ 2 ชุด ดังนี้ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นกลุ่มของบุคคลหรือคณะทำงานในพื้นที่ซึ่งสมัครใจในการที่จะร่วมวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ทุกรูปแบบจะต้องมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา”

รูปแบบที่ได้นำเสนอไปทั้ง 3 รูปแบบ อาจจะใช้ในช่วง 1 – 2 ปีแรกของการดำเนินงาน เมื่อชุมชนมีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น ในช่วงปีที่ 3-4 และช่วงปีที่ 5 ชุมชนอาจจะสามารถดำเนินงานและจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ทั้งหมด โดยให้มีเยาวชนรุ่นใหม่ของแต่ละชุมชนเข้ามาด้วยเป็นกำลังเสริม โดยอาจจะเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ และ น่าจะร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงในลักษณะ “เครือข่ายการท่องเที่ยว” เพื่อผนึกกำลังกัน ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG48O0035

ชื่อโครงการ: ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนใน
จังหวัด เชียงราย

ชื่อนักวิจัย : สุจิตราภา พันธวิไล และ ธีรเทพ ชนไม่ตรี
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

E-mail Address : sujitrpa@mfu.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : 1 กรกฎาคม 2548 - 30 มิถุนายน 2549

โครงการวิจัยในหัวข้อ “ศักยภาพและความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการของชุมชนในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย และเสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย รูปแบบการวิจัยมีลักษณะข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จำนวน 179 คน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จำนวน 125 คน และ บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จำนวน 96 คน รวมทั้งสิ้น 400 คน รวมทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดอภิปรายกลุ่มจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง รวมจำนวน 35 คน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า

1) ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

ชุมชนในพื้นที่ศึกษามีองค์ประกอบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมด้านสิ่งดึงดูดใจและการเข้าถึง การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในพื้นที่ศึกษาและอาศัยอยู่ในถิ่นกำเนิดของตนมานานกว่า 16 ปี มีอาชีพหลักในการค้าขาย รับจ้าง เกษตรกรรม รวมทั้งส่วนหนึ่งยังมีความสามารถพิเศษหลายด้าน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการบริการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่และเป็น

อาชีพเสริมให้แก่ชุมชนได้ แต่ในด้านศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ทุกพื้นที่อยู่ในระดับไม่เคยมีส่วนร่วม มีเพียงกิจกรรม 3 ประเภทเท่านั้นที่ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับนานๆ ครั้ง

2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดเชียงราย - ชุมชนในพื้นที่ศึกษา อยู่ในระดับไม่มีปัญหาในด้านลักษณะทางกายภาพและด้านสภาพความเป็นอยู่ สิ่งที่น่าสนใจคือ ชุมชนในพื้นที่ศึกษามีปัญหาอยู่บ้างในด้านรายได้ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกชุมชน บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง ชุมชนมีความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่นสูง หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ มีปัญหาเกี่ยวกับภาครัฐ ในขณะที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลและแกนนำหมู่บ้าน รวมถึงครอบครัวที่ดี ส่วนด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชุมชนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมีความเข้าใจในความหมายของการท่องเที่ยว แม้จะยังคงมีความเข้าใจผิดอยู่บ้างในหลายประเด็น

3) ความต้องการของชุมชนในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย - กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา มีความต้องการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับมาก โดยหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน มีความต้องการเป็นอันดับแรก โดยทั้งนี้ ชุมชนทุกพื้นที่ศึกษามีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในทุกด้าน เรียงตามลำดับที่ชุมชนให้ความสำคัญ ดังนี้คือ ต้องร่วมปฏิบัติและดำเนินงาน ต้องการร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ต้องการรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์ และ ต้องการร่วมติดตามและประเมินผล

4) เสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย ดังนี้ 1) สำหรับหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ คือ ความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ สภาตำบล และ ชุมชน 2) สำหรับหมู่ที่ 1 บ้านป่าหุ่ง อำเภอพาน คือ ความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน และ 3) สำหรับบ้านเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง คือ ความร่วมมือระหว่างชุมชน และรัฐ ทั้งนี้ ทุกรูปแบบจะต้องมีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว และคณะกรรมการที่ปรึกษา

คำหลัก: ศักยภาพของชุมชน ชุมชน ความต้องการของชุมชน การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว

ABSTRACT

Project Code : RDG48O0035

Project Title : Potentiality and Needs for Tourism Planning and Management of Local Communities in Chiang Rai Province

Investigators : Phanwilai S. and Chonmaitree A.
Mae Fah Luang University

E-mail Address : sujitrapa@mfu.ac.th

Project Duration : 1 July 2005 - 30 June 2006

The main objective of this research is to study the potential, problems and obstacles, communities' needs of tourism planning and management in order to introduce the suitable tourism planning and management model or framework for Chiang Rai province. All three sampling communities consisted of Baan Hua Wiang, Baan Pa Hung, and Baan Phya Lao-U in Wiang district, Paan district, and Toaung district, the representatives of high, medium and low potentiality communities accordingly. The method of this research were quantitative and some qualitative, the data were collected through questionnaires, in-depth interview and group discussion, and describe the result by rating scale combined with the content analysis. The results of this study were as follows:

1) Potentiality of Tourism Planning and Management of Local Communities in Chiang Rai Province - Potentiality of the community in all three sampling communities is the involvement in culture, tradition and community environment preservation for tourism. For donation for tourism activities is in the same for both Baan Hua Wiang and Baan Pa Hung. Treating and dividing community-based tourism benefit is different but yet the same in two aforementioned communities. Baan Pa Hung and Baan Phya Lao-U have slightly different in involvement. These two sampling communities do not involve in tourism problem solving with community meeting. The same is also applied with government aids.

2) Community's problems and obstacles in Tourism Planning and Management of Local Communities - From the total average value, there is the least amount of problem in community's physical problems and obstacles in tourism planning and management. Highly proud of rural culture and living is in Baan Phya Lao-U, which is in the opposite for Baan Hua Wiang that has problem with the government. On the other hands, the relationship with individual, community's leader, and family is good in Baan Hua Wiang. Most of potentiality sampling community understand the definition of tourism, even though still misunderstand in many aspects of tourism.

3) Community's needs in Tourism Planning and Management - All three sampling community has high level of needs in tourism planning and management. Ban Pa Hung needs the most in tourism planning and management. Consequently, all potentiality areas need tourism planning and management in the following areas: corporate in tourism operation and practice, collaborate in brainstorming and solving the problem, sharing the benefit in tourism, and collaborate in following and evaluating the result.

4) Suggestion in Tourism Planning and Management framework for Chiang Rai Province - Three frameworks of tourism planning are introduced for different level of potentiality sampling communities. First is for Baan Hua Wiang– collaboration between local administrative organizations and community. Second framework is for Baan Pa Hung – corporation between community, public and private sectors. Third framework is for Baan Phya Lao-U – corporation between community and government. Tourism Village Committees and Advisory Committees will need to be involved in all frameworks to collaborate among each sector.

Keywords: Potentiality of local communities, Local community, Community's needs,
Tourism planning and management

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ฎ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฐ
สารบัญตาราง	ต
สารบัญภาพ	ธ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	3
1.3 คำถามการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 กรอบแนวความคิด	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.8 นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	27
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเศรษฐกิจพอเพียง	30
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาชุมชน	34
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ	37
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	39
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	44
3.1 แหล่งข้อมูลและลักษณะข้อมูล	44
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	44
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	46

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 4	การวิเคราะห์ข้อมูล	52
	4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล	53
	4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย	53
	4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	71
	4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่บ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย	89
	4.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบในพื้นที่ศึกษา 3 แห่ง	107
	4.1.5 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายบนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง	120
	4.1.6 เสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย	128
บทที่ 5	บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	132
	5.1 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	133
	5.2 สรุปผลการวิจัย	133
	5.2.1 ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย	134
	5.2.2 บทบาทของชุมชนในพื้นที่ศึกษาในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย	136
	5.2.3 ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการของชุมชนในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัด	139
	5.2.4 การประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	140
	5.2.5 การประเมินความต้องการในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัด	144

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
5.2.6 การสรุปเพื่อเปรียบเทียบศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรค ความ เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความต้องการในการวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัด	143
5.2.7 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะชุมชนในพื้นที่ศึกษาและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและ จัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชิงรายบนรากฐานความต้องการ ของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง	144
5.3 อภิปรายผล	148
5.4 ข้อเสนอแนะ	159
5.4.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้	159
5.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป	162
บรรณานุกรม	163
ภาคผนวก	168
ประวัติผู้วิจัย	173

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 3.1 แสดงระดับศักยภาพในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และ ความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	48
ตารางที่ 3.2 แสดงระดับปัญหาและอุปสรรคการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว	49
ตารางที่ 3.3 แสดงระดับความต้องการของชุมชนในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยว	49
ตารางที่ 3.4 แสดงระดับความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	50
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน ร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างบ้านหัวเวียง	56
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ	59
ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหา และอุปสรรคด้านกายภาพของชุมชน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ	62
ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอ เชียงของ	65
ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความ ต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ	67
ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ้ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	75
ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ้ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	77
ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหา และอุปสรรคด้านกายภาพของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ้ง อำเภอ พาน จังหวัดเชียงราย	80

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหาและอุปสรรคด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน	82
ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย	84
ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน	86
ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย	92
ตารางที่ 4.14 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	95
ตารางที่ 4.15 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพของชุมชนบ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	98
ตารางที่ 4.16 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหาและอุปสรรคด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	99
ตารางที่ 4.17 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว บ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	101
ตารางที่ 4.18 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	103
ตารางที่ 4.19 แสดงการเปรียบเทียบของระดับศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญา-เลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	107

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.20 แสดงการเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพและสภาพของชุมชนในพื้นที่ บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	110
ตารางที่ 4.21 แสดงการเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง โดยจำแนกตามดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว	113
ตารางที่ 4.22 แสดงการเปรียบเทียบความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	114
ตารางที่ 4.23 การเปรียบเทียบความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ตามขั้นตอนการมีส่วนร่วม ของบ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	116
ตารางที่ 4.24 แสดงการเปรียบเทียบความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวโดยจำแนกตามกระบวนการการมีส่วนร่วม ของ บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	117
ตารางที่ 4.25 แสดงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง	129
ตารางที่ 5.1 แสดงการสรุปข้อมูลเปรียบเทียบศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรค ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง	143

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิด	5
ภาพที่ 2.1 แสดงภาพรวมขององค์ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	17
ภาพที่ 2.2 แสดงตัวแบบ (paradigm) ของการจัดการการท่องเที่ยว โดยใช้ “พลังต้นทุนของชุมชน” เป็นพื้นฐาน	29

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยอย่างมหาศาล ประชาชนตื่นตัวมากขึ้นในการเดินทางท่องเที่ยว รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ถึงกับจัดให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นวาระแห่งชาติของประเทศไทย และนโยบายต่างๆ จากภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการตลาดและการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งได้รับดำเนินการอย่างต่อเนื่องด้วยงบประมาณจำนวนมหาศาล แหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ถูกค้นพบและได้รับการประชาสัมพันธ์ในโครงการ Unseen Thailand ภาคเอกชนขนานรับโครงการนี้เป็นอย่างดี ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวใหม่เหล่านั้นกันอย่างมาก องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ตลอดจนองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นและส่วนตำบล ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น แต่เมื่อพิจารณาถึงการดำเนินงานด้านการตลาด การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าความเข้าใจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความพร้อมในการวางแผนการจัดการกับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ต้นทุนแห่งความเป็นวิถีชีวิตชุมชน ยังมีการดำเนินการน้อยมาก ดังนั้น เมื่อชุมชนท้องถิ่นโดยเฉพาะชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวหรือมีส่วนได้ส่วนเสียใดๆ เกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังประกอบด้วยผู้ที่ขาดองค์ความรู้และความเข้าใจอย่างแท้จริงถึงความเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จึงเป็นการยากที่จะจัดทำ การวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ในพื้นที่ชุมชนของตนได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม การพัฒนาการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนเหรียญสองหน้า หนึ่งหน้าสามารถสร้างความเจริญและการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ชุมชน ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็สามารถส่งผลกระทบต่อสถานะสังคม วัฒนธรรมชุมชนได้เช่นกัน (นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์, 2549) ซึ่งถ้าปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ย่อมจะเป็นอันตรายต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ในอนาคต และขัดกับนโยบายของภาครัฐในการใช้การท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทาง

เศรษฐกิจ และความพยายามในการอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติของพื้นที่ ศิลปะ วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จังหวัดเชียงราย ดินแดนเหนือสุดของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางด้านการค้า การเกษตร และเกษตรเชิงพาณิชย์ มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมในการเป็นประตูการค้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง จนได้รับการเรียกขานว่าเป็น “ประตูทองคำโลก และประเทศเพื่อนบ้าน GMS (ความร่วมมือในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง)” (ข้อมูลส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดล้านนา, 2544) รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงศักยภาพและความสำคัญของจังหวัดเชียงราย จึงได้มีนโยบายและผลักดันในการพัฒนาจังหวัดเชียงรายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

จังหวัดเชียงรายมีความโดดเด่นด้วยเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีภูมิประเทศที่เรียงรายด้วยขุนเขาน้อยใหญ่ ภูมิอากาศที่เย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี อากาศบริสุทธิ์ที่หาได้ยากจากการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ ผสมผสานกับวัฒนธรรมอันหลากหลายของชาติพันธุ์และชนเผ่าบนดอยสูง ความเป็นชุมชนคนเมืองและชาวเขาบนพื้นที่ราบสูงดำเนินวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ อยู่อย่างพอเพียง โดยไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลทันสมัยของความเจริญด้านวัตถุนิยมในยุคเทคโนโลยีเฟื่องฟู ล้วนเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางมาเยือนจังหวัดเชียงรายเป็นจำนวนมากในแต่ละปี โดยเฉพาะในฤดูหนาว จากข้อมูลเฉพาะปี พ.ศ. 2547 มีผู้มาเยือนเชียงรายจำนวนทั้งสิ้นถึง 1,149,101 คน สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวกว่า 9,515.80 ล้านบาท (www.tourismchiangrai.com, 2549) ซึ่งหากมีการพัฒนาและการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ดี มีประสิทธิภาพ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของท้องถิ่น และผลพลอยได้คือการกระตุ้นรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายเพิ่มมากขึ้น แต่สำหรับสถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงลงไป พบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าว ยังไม่กระจายสู่ชุมชนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวเท่าที่ควร ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่เฉพาะในวงธุรกิจของผู้ประกอบการค้าด้านท่องเที่ยวเป็นหลัก (สินธุ์ สโรบล, 2546) การจัดการการท่องเที่ยวยังขาดการดำเนินการที่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่สมาชิกในสังคม และชุมชน ผลประโยชน์ที่ได้รับจึงไม่กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ (Local Communities Involvement) ดำเนินการท่องเที่ยวและควบคุมการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ด้วยตนเอง โดยไม่เป็นอุปสรรคต่อการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม นอกจากนี้ยังเป็นผลดีต่อการยกระดับ

คุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบถึงศักยภาพ ความต้องการ ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัด เชียงราย ตลอดจน เพื่อหาแนวทางสำหรับการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้ เป็นไปอย่างเหมาะสม อันน่าจะเป็นประโยชน์ และนำไปสู่ความต่อเนื่องของการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่ยุวชนรุ่นหลังที่มีต่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในชุมชนที่ตนเป็นเจ้าของ

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัด เชียงราย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อทราบถึงความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
4. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

1.3 คำถามการวิจัย

1. ชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษามีศักยภาพในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
2. ชุมชนในพื้นที่ศึกษามีบทบาทในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวหรือไม่อย่างไร
3. ปัญหาและอุปสรรค ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ ที่ศึกษามีอะไรบ้าง และขอเสนอแนะในการแก้ปัญหาเป็นเช่นไร
4. ชุมชนมีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร
5. ชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นและขอเสนอแนะอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัด เชียงรายบนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัย “ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย” เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งเน้นในการสำรวจศักยภาพและความต้องการของชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตน การวิจัยจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ศึกษาถึงบริบทของชุมชนในพื้นที่ศึกษา เกี่ยวกับสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยส่วนบุคคล รายได้ ระดับการศึกษา ความสามารถพิเศษของชุมชน

2) ศึกษาศักยภาพของชุมชน จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคด้านลักษณะทางกายภาพ และสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนความเข้าใจในความหมายของการท่องเที่ยว

3) ศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ศึกษา

1.4.2 ขอบเขตพื้นที่ พื้นที่เป้าหมายในการศึกษาจากชุมชน 3 แห่ง โดยมีการเลือกตามชั้นภูมิ (Stratified Sampling) คือ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำของจังหวัดเชียงราย ซึ่งจำแนกตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่

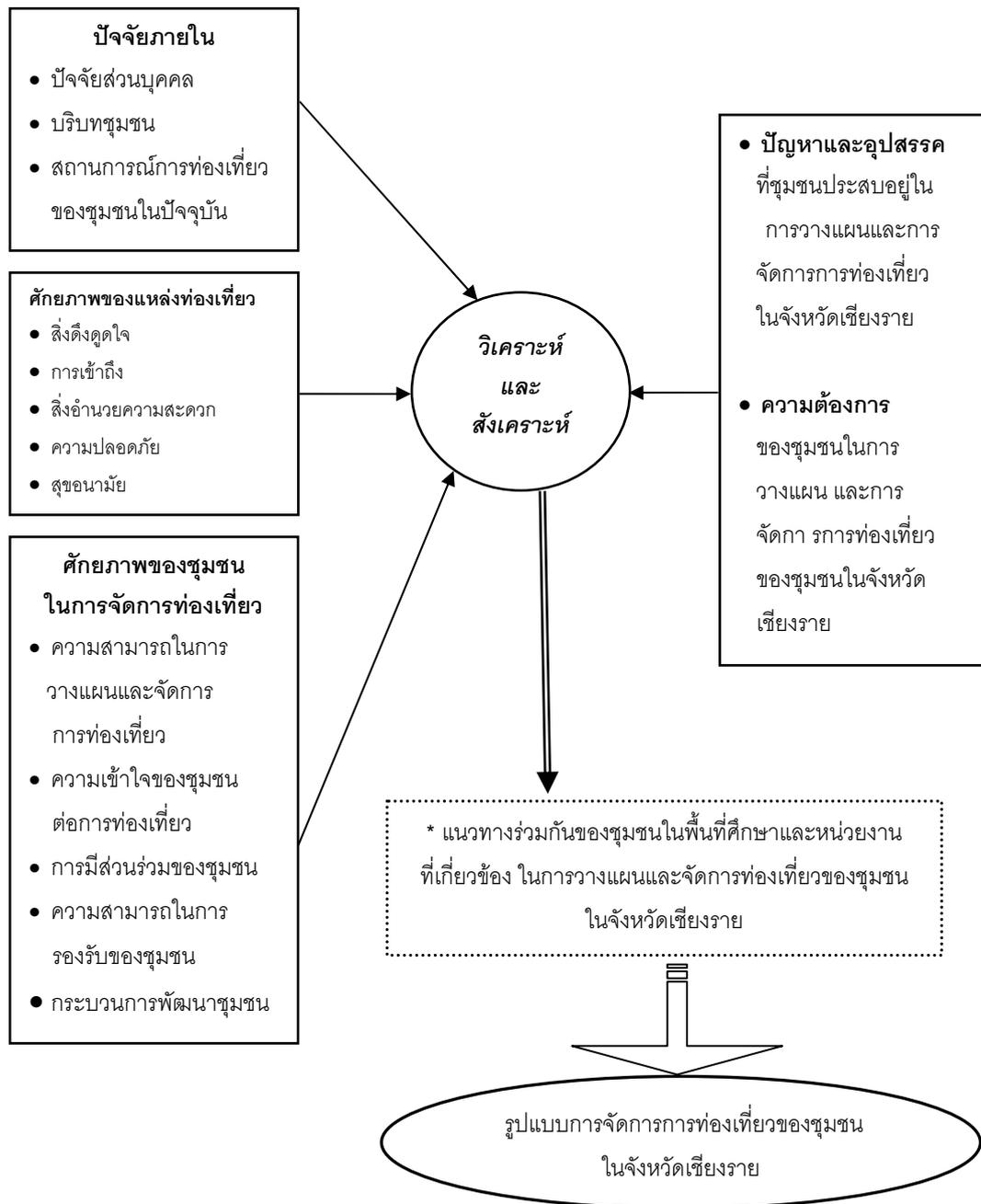
1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง พื้นที่ที่เลือกเป็นพื้นที่ศึกษา คือ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับปานกลาง พื้นที่ที่เลือกเป็นพื้นที่ศึกษา คือ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

3) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับต่ำ พื้นที่ที่เลือกเป็นพื้นที่ศึกษา คือ บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

1.4.3 ขอบเขตของประชากร ประชากรเป้าหมายในการศึกษาคือ ประชากรในพื้นที่ 3 พื้นที่ โดยศึกษาในแต่ละพื้นที่ ตามศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จำนวน 1,184 คน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จำนวน 832 คน และ บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวน 651 คน รวมกลุ่มประชากรเป้าหมาย 2,667 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

1.5 กรอบแนวความคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิด

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นำผลของการวิจัยมาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน จังหวัดเชียงราย
2. ผลการวิจัยจะช่วยกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ห่วงเห่น ร่วมกันรักษา เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

1.7 นิยามศัพท์

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนนำความรู้ความสามารถ ตลอดจนความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหา วางแผนดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอน ตัดสินใจ ร่วมลงทุน ปฏิบัติกิจกรรม ติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่ทุกคนมีความคิดเห็นตรงกัน

ชุมชน หมายถึง ประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ มีฐานะเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน เป็นกลุ่มบุคคลที่ดำเนินวิถีชีวิตตามธรรมชาติ ด้วยวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ด้วยความรู้สึกผูกพันกันทางเชื้อชาติ ศาสนา และเผ่าพันธุ์เดียวกัน เป็นผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร หรือภาครัฐ หรือกลุ่มเอกชนใดๆ

ความต้องการของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนในพื้นที่ศึกษามีจิตสำนึกในการรวมกลุ่มกันเองด้วยความสมัครใจ ร่วมกันคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันวางแผนเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงาน ร่วมกันปฏิบัติและดำเนินงานตามแผน ร่วมกันติดตามประเมินผล แก้ปัญหาของท้องถิ่น ตลอดจน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การที่ชุมชนร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ร่วมกันจัดทำแผนงานและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน วางกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีระบบขั้นตอน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน แก้ไขปัญหา ช่วยกันพัฒนาศักยภาพของชุมชน รวมทั้ง ปรับปรุงกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อความสำเร็จในการจัดการชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยโครงการ “ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าหาข้อมูลทฤษฎี ทั้งที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาและข้อมูล โดยมุ่งเน้นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยว

2.1.2 แนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

2.1.3 แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.2.1 ลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.2.2 การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.2.3 รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเศรษฐกิจพอเพียง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาชุมชน

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ และคณะ (2544: 36-37) ได้จัดทำโครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง กิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยทั่วไป 3 ประการ คือ (1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว (2) การเดินทางต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ และ (3) เป็นการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ได้ที่มีใช่เป็นการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) กล่าวว่า Tourism หมายถึง การท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยว ไม่มุ่งหวังที่จะได้ผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนอารมณ์ เพื่อทำนุบำรุง สุขภาพ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) อ้างถึงการนิยามขององค์การสหประชาชาติ ที่ได้จัด ประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อ พ.ศ. 2526 ว่า ความมุ่งหมายของการท่องเที่ยววนั้น หมายถึง ความประสงค์ในการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อไป ประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ สามารถแบ่งความมุ่งหมายได้เป็น 9 อย่างคือ

- 1) ความมุ่งหมายเพื่อพักผ่อนในวันหยุด
- 2) ความมุ่งหมายเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา เป็นการมุ่งมั่นในการเดินทางเพื่อ เรียนรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่นๆ ที่น่าสนใจ
- 3) ความมุ่งหมายเพื่อการศึกษา เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อการ ศึกษา วิจัย ดูงานและสอนหนังสือในท้องถิ่นอื่น
- 4) ความมุ่งหมายเพื่อการกีฬาและบันเทิง เป็นความมุ่งหมายในการเดินทาง เพื่อชมการแข่งขันกีฬา หรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาในท้องถิ่นอื่น
- 5) ความมุ่งหมายเพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เป็นความ มุ่งหมายในการเดินทางเพื่อชมโบราณสถาน สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์
- 6) ความมุ่งหมายเพื่องานอดิเรก เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อทำงาน อดิเรก
- 7) ความมุ่งหมายเพื่อเยี่ยมญาติมิตร เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อ เยี่ยมญาติมิตรที่อยู่ห่างไกลคนละท้องถิ่น
- 8) ความมุ่งหมายเพื่อธุรกิจ เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อธุรกิจ แต่ได้ จัดเวลาว่างเพื่อเข้าร่วมการประชุมสัมมนาในท้องถิ่นอื่น
- 9) ความมุ่งหมายเพื่อประชุมและสัมมนา เป็นความมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อ เข้าร่วมการประชุมสัมมนาในท้องถิ่นอื่น โดยปกติผู้จัดมักมีรายการนำเที่ยวรวมอยู่ด้วย

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 ข: 6) กล่าวว่า การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่าง เป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อย และองค์- ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึง การพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ซึ่ง “ระบบ การท่องเที่ยว (Tourism System)” ที่สำคัญจำแนกได้เป็น 3 ระบบ ดังนี้ คือ

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพ ซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น

2) การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Services) ได้แก่การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ

3) การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นส่วนของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรม รูปแบบ หรือกระบวนการที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการเดินทางเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากงานประจำที่ทำอยู่ โดยผู้ท่องเที่ยวไปยังเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และไม่มีวัตถุประสงค์ใดๆ เพื่อหารายได้หรือประกอบอาชีพ ซึ่งผู้ท่องเที่ยวจะมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวทั้งระบบ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และวัฒนธรรมท้องถิ่น) การบริการการท่องเที่ยว ซึ่งจะถูกนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ด้วยการทำการตลาดท่องเที่ยว

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณ และคณะ (2544: 36-37) จัดทำโครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว โดยกล่าวถึงความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ว่า หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ เป็นต้น แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ทรัพยากรท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งใน ลักษณะของรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น สิ่งก่อสร้าง ของที่ระลึก ถ้ำ และน้ำตก เป็นต้น และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง แต่สามารถสัมผัสได้ด้วยทางอื่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา ความเป็นชนเผ่า และการเล่นการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น

ภราเดช พยัมิเชียร (2544: 13) กล่าวว่า ชุมชนที่มีความสุขที่สุด มีรายได้พอสมควร มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีโจรผู้ร้าย นั่นก็คือแหล่งท่องเที่ยวที่ดีที่สุด

Mill and Morrison (1992: 22-24) ได้ให้ความเห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวก

(Facilities) ในเรื่องที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในเรื่องระบบการสื่อสาร และสาธารณูปโภค การขนส่ง (Transportation) และการต้อนรับอย่างมิตรไมตรี (Hospitality)

Collier and Harraway (1997: 18) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ หรือ “3As” คือ

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เกิดจากการสถานที่ (Site) หรือเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบการขนส่ง ระบบสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว เพราะจะช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ที่ไ้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายยิ่งขึ้น

3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) จำเป็นที่จะต้องมีการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง ยานพาหนะ สถานี และผู้ประกอบการขนส่ง เพื่อลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง

มนัส สุวรรณ และคณะ (2544 : 37-39) ได้จัดทำโครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว โดยกล่าวถึงระบบมาตรฐานคุณภาพด้านการท่องเที่ยว ว่าระบบมาตรฐานคุณภาพ หมายถึง ระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากที่สุด การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวต้องผ่านการตรวจสอบทั้งกระบวนการด้วยดัชนีชี้วัด (Indicators) ที่ครอบคลุมมิติต่างๆ อย่างครบถ้วน 7 มิติ ได้แก่

1) มิติด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว

2) มิติด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การกำจัดขยะมูลฝอย การจัดการคุณภาพน้ำ การจัดการคุณภาพอากาศ การจัดการคุณภาพเสียง และความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม

3) มิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม ประกอบด้วย ผลประโยชน์ต่อชุมชน ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม การมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนและวัฒนธรรม

4) มิติด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย คุณค่าทางอัตลักษณ์ คุณค่าทางภูมิปัญญาและองค์ความรู้ คุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางสังคม

5) มิติด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ประกอบด้วย คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา คุณค่าทางสังคม ขนาดและความสำคัญของกลุ่มสิ่งก่อสร้าง สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ

6) มิติด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา ประกอบด้วย ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้ วิธีการเผยแพร่เนื้อหาความรู้ และการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และการศึกษา รวมทั้ง การปรับปรุงและกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

7) มิติด้านการบริหารและการจัดการ ประกอบด้วย ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและพลังงาน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน การบริหารบุคลากรและงบประมาณ การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว

สรุปจากแนวคิดที่ได้ทบทวนมาในด้านองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว สรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในปัจจุบัน นอกจากจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน คือ สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และความสะดวกของการขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้แล้ว ควรจะต้องมีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 7 มิติ ให้สอดคล้องกับดัชนีวัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งกำหนดไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากที่สุด

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่

พิสิฐ เจริญวงศ์ (อ้างในรัฐทิติยา หิรัญยหาต: 2544: 27) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญอาวุโสประจำศูนย์ภูมิภาคด้วยโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (SPAFA) ได้ร่วมอภิปรายเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: วิธีสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ได้กล่าวถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ว่าควรทำให้การท่องเที่ยวเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง ต้องช่วยกันคิดว่าจะจัดการอย่างไรให้การท่องเที่ยวมีประโยชน์มากกว่าโทษ โดยคำนึงถึง 3 M ได้แก่

- Minimum คือ การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวน้อยที่สุดควรมีจำนวนเท่าใด ซึ่งการกำหนดเช่นนี้จะเหมาะกับการท่องเที่ยวบางประเภทที่รับนักท่องเที่ยวมากไม่ได้

- Mile-tourism เป็นการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยซึ่งอยู่ในระดับกลางๆ ของขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

- Mass-tourism ขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีไม่เท่ากัน จึงต้องควรมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จะเข้ามาชมในพื้นที่ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับการจัดการที่ดีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย

มนัส สุวรรณ (2541 : 7) กล่าวถึงการจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่สำคัญมีดังนี้

1) ขีดจำกัดทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ กับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ในที่นี้จึงหมายถึง จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้

2) ขีดจำกัดทางการตลาด หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับตลาดการท่องเที่ยวจะถึงวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว

3) ขีดจำกัดของชุมชน กล่าวได้ว่า เป็นขีดจำกัดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้น จะรู้สึกผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น

ภิญโญ แสงแก้ว (2545: 33) สรุปข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดและการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากองค์การการท่องเที่ยวโลก เพื่อลดการที่บริษัทนำเที่ยวนำนักท่องเที่ยวไปชมหมู่บ้านที่อาจก่อความรบกวนและไม่เคารพชุมชนเท่าที่ควร ดังนี้คือ ควรให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้นำชมและอธิบาย ควรมีการจัดจุดให้ข่าวสาร จุดบริการของมัคคุเทศก์ และศูนย์ศิลปหัตถกรรมอยู่ในชุมชน เส้นทางทัวร์ในหมู่บ้านควรให้ผ่านจุดน่าสนใจที่สำคัญ เพื่อมัคคุเทศก์จะได้อธิบายได้ทั่วถึง และนักท่องเที่ยวควรจ่ายค่าเข้าชมหมู่บ้าน ซึ่งรวมค่าแรงของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นด้วย

รุ้งทิพ ว่องปฏิการ (2544: 23) กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวในด้าน Carrying Capacity และการวางแผนทางเกี่ยวกับกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยว ว่าอาจกำหนดให้มีการจัดการและมาตรการในการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวตามแนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งคำนึงในเรื่องการสงวนและปกป้องสิ่งแวดล้อม รวมถึงทรัพยากรสำหรับคนรุ่นต่อไป อาทิ พิจารณารายการนำเที่ยว ใช้เส้นทางนำเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างข้อจำกัดชั่วคราวในการเดินทางเข้าไปยังพื้นที่ เปิดให้มีการขายบัตรที่ระบุวันและเวลาในการเดินทางเข้าพื้นที่ เพื่อให้ทราบ

จำนวนล่วงหน้า ลดขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปในพื้นที่ จำกัดพื้นที่ในการจอดรถ กำหนดให้มีข้อห้ามเพื่อมิให้มีกีฬาหรือรูปแบบในการท่องเที่ยวที่สร้างความเสียหายกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การจัดการด้านขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ โดยเฉพาะสภาพพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสามารถในการรองรับต่ำ จำเป็นจะต้องมีการพิจารณาทั้งด้านกายภาพ สังคม และความรู้สึกนึกคิดของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการจัดการที่ดี เพื่อหา “ความสมดุล หรือ ความพอดี” ในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ในแต่ละพื้นที่ ให้เหมาะสมกับความต้องการของนักธุรกิจ ความต้องการของนักท่องเที่ยวในที่จะได้รับประสบการณ์ที่มีคุณภาพ และความต้องการของชุมชน และ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ระหว่างอุปสงค์ทางด้านการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ความต้องการของนักท่องเที่ยวกับอุปทานของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับอุปสงค์นั้น เพื่อนำสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยว

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.2.1 ลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 ข: 113) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม หมายถึง “การให้โอกาสชุมชนยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท ร่วมดำเนินการ คือ ร่วมวางแผนการจัดการด้วยกัน ร่วมลงทุนเป็นหุ้นส่วนด้วยกัน และได้รับผลประโยชน์ ทั้งรายได้ และผลกำไรอย่างเสมอภาคกัน”

สินธุ์ สโรบล และ อุดร วงษ์ทับทิม (2546 : 235) กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ว่า มีลักษณะที่สำคัญคือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้ง วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน พร้อมกันนี้ มีการพัฒนา ศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ การ

ประเมินผลโครงการและการรับผลประโยชน์โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ เป็นสำคัญ

Caroline Ashley กล่าวถึง “การท่องเที่ยวชุมชนในทวีปแอฟริกาใต้” โดยสรุปได้ว่า (www.resourceafrica.org/documents/guide/qz_governments.pdf) [Online July 9, 2006] การท่องเที่ยวชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ผู้อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมเป็นผู้จัดการพื้นที่ซึ่งตนมีธุรกิจอยู่ โดยมีจุดประสงค์ คือ ให้ผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นและ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในการพัฒนาโอกาสด้านการจ้างงาน การจัดตั้งบริษัท พัฒนาทักษะและการพัฒนาอื่นๆ ของท้องถิ่น การกระทำบางอย่าง เช่น ในการวางแผน ชุมชนอาจร่วมกันดำเนินการเองได้ และบางอย่างอาจจะทำโดยชาวบ้านเพียงคนเดียวหรือเพียงครอบครัวเดียว เช่น การก่อตั้งธุรกิจของตนเอง

พจนานวน สนวนศรี (2541) กล่าวถึงข้อเปรียบเทียบระหว่างการท่องเที่ยวกระแสหลักกับการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และข้อสังเกตต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ในประเด็นต่างๆ โดยสรุปดังนี้

1) ความยั่งยืนของระบบนิเวศและวัฒนธรรม - กระบวนการทำงานของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) คำนึงถึงความพร้อมของชุมชนในการจัดกิจกรรม ให้ความสำคัญกับการกำหนดวัตถุประสงค์ว่าทำไปเพื่ออะไร และชี้ให้เห็นถึงข้อดี - ข้อเสียของการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อให้ชุมชนพิจารณาอย่างรอบคอบ และเตรียมตัวในการรองรับและจัดการรวมทั้งป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น สิ่งสำคัญที่สุดที่เน้นย้ำกับชุมชนคือ จุดน่าสนใจของชุมชนที่จะดึงความสนใจให้คนมาเยี่ยมชมคืออะไร และคนในชุมชนรู้จักสิ่งนั้นหรือยัง หรือทำอะไรบ้างที่จะฟื้นฟู สืบทอดของดีของชุมชนซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดย มอศ. เชื่อว่า “หากคนในท้องถิ่นรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่สามารถสร้างการพึ่งตนเองทางการผลิต มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีที่ทำให้การพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวสามารถทำได้อย่างยั่งยืน ภายใต้อบเซตที่ควบคุมได้”

2) กระบวนการมีส่วนร่วม / อำนาจในการตัดสินใจ และการจัดการทรัพยากร - การให้อำนาจของชุมชนในการจัดการทรัพยากร เป็นตัวชี้วัดว่า หากชุมชนขาดความเข้มแข็ง ย่อมเกิดผลกระทบแน่นอน กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นงานที่มีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง หากระบบการจัดการไม่ดี ขาดความโปร่งใส และขาดความร่วมมือ - ร่วมใจกันของชุมชน ก็จะเป็นอีกด้านหนึ่งที่จะทำให้ทำลายตัวเอง

3) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน - หากมีความพร้อมทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างคนต่างวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างเคารพซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย ที่สำคัญชุมชนต้องรู้สึกภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนเองเป็น รู้สึกว่าเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ไม่ใช่ผู้ซื้อและผู้ขาย และการรับวัฒนธรรมใหม่ภายนอกจะรับอย่างเท่าทันและรู้ตัวมากขึ้น ผลของการที่มีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพทำให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในตนเอง และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และหากชาวบ้านสามารถให้ข้อมูล เป็นผู้พาเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวเป็นแง่มุมต่างๆ ในชุมชน เชื่อมโยงความงาม ปัญหาและทางเลือกในการพัฒนาท้องถิ่น ก็จะสามารถสร้างความเข้าใจ และการหนุนช่วยชุมชนต่อไปได้ในอนาคต

4) ความสามารถของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยว - ขึ้นอยู่กับการตั้งวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว หากยังอยู่ในระดับการเผยแพร่ปัญหา สร้างความร่วมมือระหว่างคนในสังคม ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งองค์กรแบบเข้มข้น แต่หากมองเรื่องการเป็นกิจกรรมหนึ่งในการหารายได้ หรือมองไปไกลถึงธุรกิจชุมชน ก็จำเป็นต้องประเมินศักยภาพการรองรับ และการพัฒนากิจกรรมภายใต้ขีดความสามารถที่ชุมชนจะรองรับได้เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเรื่องการกระจายตัวของชาวบ้านในการรองรับด้วย หากมีฐานชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมมาก ก็สามารถทำได้มากกว่า โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันรับผิดชอบ หรือ หากสถานที่ที่จะเยี่ยมชมมีขีดจำกัดในการรองรับได้ไม่มากคน ก็ควรต้องพิจารณาจำกัดจำนวนคนต่อครั้งให้ชัดเจน

ทั้งนี้ พจนา สนวนศรี ได้สรุปว่า หากชุมชนอยู่บนฐานเศรษฐกิจที่พึ่งพาตัวเองได้ เช่น ยังมีที่ดินทำกิน สามารถยังชีพได้โดยพึ่งพาป่าชุมชน ฯลฯ การเติบโตเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว ก็จะเป็นในลักษณะการเติบโตอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป และน่าจะก่อให้เกิดความยั่งยืน แต่หากว่าชุมชนคิดเรื่องการหารายได้ ก็อาจจะทำให้เกิดความคาดหวังจำนวนคน จำนวนครั้งที่มากขึ้นของนักท่องเที่ยว และอาจจะคิดถึงการลงทุนเพื่อแสวงหารายได้ เกิดความคิดที่พึ่งพาปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม ซึ่งในแต่ละชุมชนอาจจะต้องวิเคราะห์ชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนจะต้องพัฒนาโดยอาศัยปัจจัยการผลิตอะไร หรือต้นทุนที่ชุมชนมี (ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ชุมชนธรรมชาติที่งดงาม) จะสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างไร

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ

(2541) ได้ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า “การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้น การดำเนินการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง และประสบความล้มเหลว” นอกจากนี้ โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้เสนอหลักการ บริหารและการจัดการการท่องเที่ยวว่า มีองค์ประกอบดังนี้

1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน โดยพิจารณาทั้งที่ตั้งกิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้ง การมีส่วนร่วมในการจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นต้น

2) องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น สมาคมตำบล องค์กรการบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้นำบ้าน ผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการขององค์กรประชาชนอื่นๆ

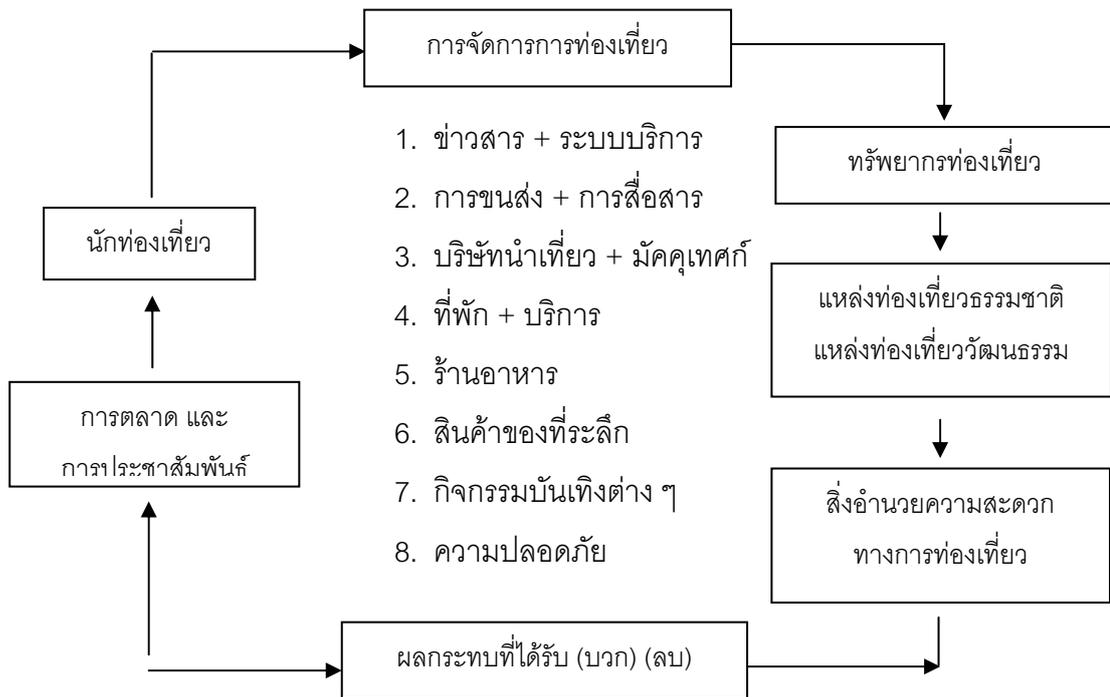
3) ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และองค์กรของรัฐ มีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

4) ประชาชนในท้องถิ่น จะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่

Norma Polovitz Nickerson and Paula Kerr. (www.cedworks.com/files/pdf./free)

[Online July 29, 2006]) กล่าวไว้ในหนังสือ Snapshots : An Introduction to Tourism ถึงการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) ว่า การท่องเที่ยวถือเป็นธุรกิจที่ใหญ่ และต้องอาศัยความตั้งมั่นตั้งใจในระยะยาว ต้องมีจริยธรรม ควบคู่กับความเป็นนักธุรกิจที่ดี และชุมชนท้องถิ่นก็มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวด้วย

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 ก : 4-6) กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชนบท ว่า ต้องมองในภาพรวมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการจัดการบริการการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและสัมพันธ์เป็นวงจร ต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ เพราะแต่ละส่วนมีผลกระทบต่อกันและกัน ซึ่งอธิบายโดยสรุปได้ดังนี้ (ดูภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 แสดงภาพรวมขององค์ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ที่มา : จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 5)

1) ข่าวสารและการบริการ - ข้อมูลต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรรู้ก่อนเดินทาง ควรมีการจัดการให้พร้อม เผยแพร่ให้กว้างขวาง รวมทั้งการตอบข้อมูลทางโทรศัพท์ต้องชัดเจน

2) การขนส่งและการสื่อสาร - การขนส่ง ต้องคำนึงถึงความสะดวกในการเข้าถึงของยานพาหนะ กำหนดการเดินทางและอัตราค่าบริการที่ชัดเจน ส่วนการสื่อสาร หมายถึงระบบการโทรศัพท์ ระบบการสั่งจอง ควรทันสมัยตามกระแสโลก (E-mail, E-Commerce, E-Tourist) รวมถึงการบริการจัดส่งทางพัสดุในระบบต่างๆ

3) การนำชมสถานที่ และการจัดการบริการอำนวยความสะดวก ด้านสถานที่ เช่น อาจจัดเส้นทางเที่ยวชมในหมู่บ้านให้เป็นวงรอบหรือวงกลม ควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่รอบรู้ในการนำชม แต่ต้องสามารถใช้ภาษาการสื่อสารได้ชัดเจน ดูแลรักษาหมู่บ้านให้สะอาดและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม การจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในหมู่บ้าน เพื่อสร้างงานบริการเพิ่มขึ้น ต้องแจ้งรายการและราคาค่าบริการให้ชัดเจน ควรทำป้ายชี้ทาง ทำป้ายสื่อความหมาย เพื่อความสะดวกในการเดินทาง หรือ อาจจัดทำหนังสือคู่มือนำชมหมู่บ้านไว้เพื่อจำหน่าย ควรจัดบริการห้องสุขา (สะอาด) ไว้ด้วย

- 4) การบริการที่พัก - ต้องสะอาดได้ระดับมาตรฐานสากลของการบริการ
- 5) การจัดทำอาหาร - ต้องสะอาด คำนึงถึงสุขอนามัย และคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว ราคา ชัดเจน ควรมีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี
- 6) การจัดทำสินค้าของที่ระลึก - ต้องคำนึงถึงควมมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น ปรับปรุงรูปแบบ สี สัน ตามรสนิยมของตลาด ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะอาด (Green and Clean Product) ระบบการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ควรสร้างมาตรฐานสินค้าให้ได้ระดับสากล กำหนดราคาสินค้าให้ชัดเจน ทั้งการบรรจุหีบห่อที่สะดวกในการถือ
- 7) กิจกรรมในหมู่บ้าน - ควรคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมและจัดการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อความบันเทิงและการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกัน
- 8) การรักษาความปลอดภัย จะต้องมีจัดการอย่างมีระบบ โดยคำนึงถึงหลักการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

Bill Baker (www.destinationbranding.com/articles/17Essentials.pdf) [Online July 12, 2006] ได้กล่าวถึง “ส่วนประกอบที่สำคัญ 17 อย่าง สู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวชุมชน” (17 Ingredients for Community Tourism Success) โดยสังเขปดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวที่สามารถจะสนองความต้องการของผู้อาศัยในชุมชนเอง และนักท่องเที่ยวได้นั้น ต้องอาศัยการวางแผนและการจัดการที่สมดุลต่อผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่จะได้รับการท่องเที่ยว (Respect for tourism's rewards and limitations)
- 2) การวางแผนสู่ความสำเร็จ (Planning for Success) - ควรพิจารณาถึงแหล่งท่องเที่ยว การตลาด สิ่งอำนวยความสะดวกภายในแหล่งท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดสรรเงินทุนและการสนับสนุนธุรกิจ ตลอดจนปัญหาขององค์กร
- 3) ความร่วมมือและการทำงานร่วมกัน (Collaboration and partnerships) – ชุมชนต้องตื่นตัวที่จะสร้างความสัมพันธ์ และจับมือกับภาคธุรกิจต่างๆ แม้ว่ามันเป็นไปได้ที่จะพบคู่แข่งขึ้นมาร่วมมือกันเพื่อเอา ชนะทางธุรกิจมากขึ้นในธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่าอุตสาหกรรมอื่นก็ตาม โดยทั้งนี้ แต่ละองค์กรย่อมต้องมีความสนใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้น
- 4) ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจริง (Authenticity is for real) - นักท่องเที่ยวย่อมต้องการมีประสบการณ์ที่ดีกับเอกลักษณ์ เรื่องราว รูปแบบ ประวัติศาสตร์ ชุมชน และวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงความงดงามและควมมีคุณค่าแห่งสถานที่หรือชุมชนนั้น ๆ

5) ประสบการณ์ที่ดี (Great Experience) – ไม่ว่าจะ เป็นความสนุกสนานร่วมกันของนักท่องเที่ยวกับเพื่อนในครอบครัวของตน ความประทับใจ ความพึงพอใจที่นักท่องเที่ยวมีต่อสถานที่ที่ได้ไปชม ประสบการณ์ที่ไม่ธรรมดา การเติมเต็มสิ่งที่ยังขาดหายไปในชีวิต หรือความทรงจำที่ไม่รู้ลืมที่นักท่องเที่ยวได้รับ ไม่เพียงแต่เป็นข้อได้เปรียบที่โดดเด่นเท่านั้น แต่ยังสามารถจะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสู่แหล่งท่องเที่ยวที่นั่นได้ด้วย เพราะจุดหมายทางการท่องเที่ยวจะเน้นที่ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและการถ่ายทอดประสบการณ์นั้นๆ ต่อไปอย่างได้ผล

6) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ง่ายขึ้น (Accessibility - Easier) ชุมชนที่ต้องการให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ควรจะต้องมีระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ และสะดวกสบายต่อนักท่องเที่ยว

7) สัญญาของเครื่องหมายการค้า (The Brand Promise) - การสร้างสรรค์เครื่องหมายการค้าของชุมชน สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะจะเป็นสัญญาบ่งชี้ที่ชุมชนจะขับเคลื่อนทุกสิ่งทุกอย่างสู่นักท่องเที่ยว และยังส่งเสริมให้เกิดมุมมองหรือภาพลักษณ์ที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ด้วย

8) ความเป็นผู้นำ (Leadership Shows the Way) – การจัดการที่ดี เป็นระบบและสม่ำเสมอมีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนจึงควรจัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวขึ้น โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนด้วยวิสัยทัศน์ของความเป็นผู้นำ เพื่อเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน อันจะนำสู่ผลสำเร็จทางการตลาดที่คุ้มค่าและมีประสิทธิผลที่ดีที่สุดต่อชุมชน

9) ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (Aesthetics is More Than Appearances) เป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว และส่งเสริมสภาพเศรษฐกิจที่ดีแก่แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และหัวใจหลักคือ ความสะอาด การต้อนรับที่น่าประทับใจ และการดูแลรักษาที่ดีต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน

10) ความยั่งยืน (Sustainability) - ชุมชนควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้คือ การรักษาทรัพยากรท้องถิ่น การสร้างความพึงพอใจ และประสบการณ์ที่ดีมีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบที่เคารพต่อผลประโยชน์ของชุมชน ความสมดุลของสภาพความเป็นจริงและความยั่งยืนกับเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถในการรองรับของสังคม เพื่อนำไปสู่ความพอเพียงของชุมชนในการรับนักท่องเที่ยว

11) ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว (Tourism Information) - การให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ทันเวลาและมีสาระครบถ้วน ถือเป็นหนึ่งปัจจัยประกอบสำคัญต่อการประสบความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ข้อมูลที่เหมาะสมในช่วงก่อนและระหว่างการเดินทางจะส่งผลอย่างมาก

ต่อจำนวนวันที่นักท่องเที่ยวจะพักอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูลจากแผ่นพับ เว็บไซต์ แผนที่ และศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวต่างๆจะมีอิทธิพลในการตัดสินใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเช่นกัน

12) คุณภาพที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง (Quality is Expected) – คุณภาพในการบริการมีส่วนสำคัญทั้งในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวใช้จ่าย การชักจูงให้นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนอีกครั้งหนึ่ง และการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวด้วยการพูดต่อๆ กันไปแบบปากต่อปาก ซึ่งมีผลต่อความรู้งานของแหล่งท่องเที่ยวในระยะ

13) การเฉลิมฉลองในสิ่งที่แตกต่าง (Celebrate what's different) – ควรนำความแตกต่างหรือเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมาเป็นจุดขาย หรือเครื่องหมายการค้าของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และ ควรจะเน้นการสร้างประสบการณ์ซึ่งดูพิเศษและไม่เหมือนใครให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย

14) สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (Infrastructure That Counts) - นอกเหนือจากโรงแรมที่พัก ความบันเทิง แหล่งท่องเที่ยวและร้านอาหาร สิ่งถือเป็นจุดสำคัญในการท่องเที่ยวแล้ว ยังมีสัญญาณจราจร ป้ายบอกทาง ห้องน้ำ ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว สวนที่ร่มรื่นและสถานที่จอดรถด้วย การผสมผสานของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วยพร้อมกัน

15) การช้อปปิ้งเป็นรายได้หมุนเวียน (Shopping is the Money Spinner) - การที่นักท่องเที่ยวเดินจับจ่ายซื้อของถือเป็นรายได้จากภายนอก ที่มีส่วนสำคัญในการดึงเงินทุนจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน เพื่อนำมาเป็นเงินทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในสถานที่นั้น

16) เงินทุนสนับสนุนที่สม่ำเสมอ (Consistent Funding) – การพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยว ควรมีการสนับสนุนด้านเงินทุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง มีอัตราการเติบโตของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและไม่หยุดนิ่ง

17) ทักษะและความชำนาญ (Skills and Expertise) - การท่องเที่ยวจัดเป็นผู้สร้างแรงงานที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นแรงงานที่เป็นกันเอง และเป็นนักทำงานมืออาชีพซึ่งต้องการทักษะเชิงกลยุทธ์และการจัดการที่ดีในทุกๆ ส่วน ภาคธุรกิจจึงควรทำงานร่วมมือกันกับภาคการศึกษาในการการผลิตแรงงานที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวให้แข็งแกร่งขึ้น

ยูวดี นิรัตน์ตระกูล (2544: 5-9) กล่าวถึงการท่องเที่ยวชนบทและการท่องเที่ยวชุมชน (Rural & Community-Based Tourism) ในมิติของการจัดการว่า จะให้ความสำคัญกับจิต

วิญญานของชุมชน การรักษาไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติที่สวยงาม สภาพสังคม/วัฒนธรรมของชุมชน อาทิเช่น การจัดการด้านการให้บริการท่องเที่ยว เป็นการดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน/ผู้ประกอบการท่องเที่ยว/ชุมชน/สถาบันการศึกษาหรือหลายองค์กร ร่วมกันดำเนินงานเป็นการให้บริการท่องเที่ยวซึ่งไม่มีตัวแบบที่แน่นอน แต่จุดร่วมประการหนึ่ง คือ จะต้องสร้างให้เกิดความมีส่วนร่วมของชุมชน และผลประโยชน์จะต้องตกอยู่ในชุมชน สิ่งที่สำคัญและเป็นด้านแรกที่ชุมชนจะต้องคิดเมื่อจะเริ่มดำเนินการเรื่องการท่องเที่ยว คือ การสร้างให้ชุมชนหรือท้องถิ่นเกิดความภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางการผลิต มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานที่ดี ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนภายใต้ ต้นทุนชุมชนที่มีอยู่

วีระพันธุ์ ชินวัตร และคณะ (2544: 4-2, 4-3) กล่าวถึงกลยุทธ์ในการจัดการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีข้อปฏิบัติเรียงลำดับความสำคัญดังนี้ คือ 1) ความคิดริเริ่มต้องมาจากผู้คนในชุมชนเอง อาจเกิดจากการเข้าใจสภาพปัญหา หรือได้รับข้อมูลข่าวสาร แล้วนำมาประมวล 2) เริ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มองเห็นจุดแข็ง จุดอ่อนของแต่ละทรัพยากร 3) มีการร่วมมือร่วมใจกัน รูปแบบเป็นไปโดยเสรีภาพไม่มีการบังคับ สม่ครใจ ตั้งใจ และสนใจที่จะร่วมด้วยตนเอง โดยมีแกนนำเป็นผู้ขยายผลการร่วมมือร่วมใจนั้น ซึ่งมีทั้งแกนนำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 4) มีการสร้างแกนนำรุ่นเยาว์ขึ้นมาทดแทนอย่างต่อเนื่อง และ 5) ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมมือต้องเกิดผล (Effect) และผลกระทบ (Impact) ต่อคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน

มธุรส ปราบไพรี (2545: 29) กล่าวสรุปถึงการจัดการการท่องเที่ยวว่า “การจัดการที่ดีย่อมทำให้เกิดการคัดเลือกนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน อันจะส่งผลถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่นั้น”

จากการทบทวนแนวคิดต่างๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ต้องเกิดจากจิตสำนึกร่วมของชุมชน ที่ความคิดริเริ่มที่ตรงกัน ร่วมกันทำงานอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตามระบบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยอาศัยการประสานความรู้ทางศาสตร์และศิลป์ในการจัดการธุรกิจ คำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เข้ากับคุณภาพของการบริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการจัดตั้งองค์กรทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นแกนหลักขึ้น และเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมกันทำงานอย่างมุ่งมั่น ตั้งใจในระยะยาว โดยต้องสร้าง

จริยธรรม ควบคู่ไปกับการเป็นนักธุรกิจที่ดี ย่อมจะนำชุมชนสู่ผลสำเร็จที่ดีที่สุด สร้างความภูมิใจในตนเองและสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2.2.3 รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

มิตรา สามารถ (2543: 122-126) ได้เสนอรูปแบบขององค์กรที่ควรเข้ามาบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นที่น่าจะเป็นไปได้ในภาพรวมมากที่สุด 2 รูปแบบด้วยกัน คือ รูปแบบที่หนึ่ง - โดยชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของตนเองในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มหลากหลายที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นๆ และ มีคณะที่ปรึกษา ซึ่งอาจจะประกอบด้วยผู้แทนจากภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคเอกชนให้ความช่วยเหลือแนะนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงวิชาการต่างๆ และรูปแบบที่สอง - โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับผู้แทนกลุ่ม เป็นผู้บริหารจัดการ ในรูปแบบนี้ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้บริหารจัดการร่วมกับตัวแทนกลุ่ม กิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ และมีคณะที่ปรึกษาร่วมให้คำปรึกษาแนะนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเชิงวิชาการสาขาต่าง ๆ เช่นเดียวกับรูปแบบที่หนึ่ง

ไตรรัตน์ สุนทรประภัสร์ (2543: 6) จากการได้ไปร่วมงาน “ทุ่งทานตะวันบาน” ที่จังหวัดลพบุรี ได้เสนอแนะว่า “การท่องเที่ยวนับจากนี้ไปถึงเวลาแล้วที่ต้องประสานความร่วมมือด้านชุมชน เอกชน กับภาครัฐ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวแบบมีความสนใจพิเศษ และสามารถกระทำได้ใน 4 แนวทาง คือ

- 1) “ชุมชน-รัฐ” เป็นการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวโดยชุมชนและรัฐ ให้การสนับสนุนข้อดีของแนวทางนี้ คือ ก่อให้เกิดการกระจายผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมต่อชุมชน เพราะเป็นการประกอบการของชุมชนโดยตรง
- 2) “เอกชน-ชุมชน” การสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วม ระหว่างธุรกิจเอกชน และชุมชน จุดเด่นของแนวทางนี้คือการพยายามประสานประโยชน์ที่เหมาะสมของทั้งสองฝ่าย นั่นคือผู้ประกอบการได้ผลตอบแทนในการประกอบการที่สามารถสร้างจุดเด่นให้แตกต่างจากผู้ประกอบการอื่น ในขณะที่ชุมชนซึ่งมีบทบาทในการช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวก็ได้รับแบ่งในผลตอบแทนนั้นด้วย
- 3) “เอกชน-รัฐ” เป็นแนวทางที่เกิดขึ้นในระดับประเทศ หรือระดับเมือง โดยรัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่นร่วมมือกับผู้ประกอบการในการพัฒนาการท่องเที่ยว

4) “รัฐ-ชุมชน-เอกชน” สิ่งสำคัญในการพัฒนาของแนวทางนี้ ก็คือ การสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทั้ง 3 ส่วน โดยชุมชนควรมีโอกาสในการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการกระจายผลตอบแทนที่เป็นธรรมและเกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่รัฐและเอกชนให้การสนับสนุนการบริการที่ชุมชนไม่สามารถให้บริการเองได้”

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541ก: 45, 102) ทำการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ ของ อบต. และ สต. ได้กล่าวโดยสรุปว่า “แนวทางการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในอนาคต ควรเน้นเอาการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอาศัยองค์กรท้องถิ่นเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา โดยจะต้องมีการผสมผสานเข้ากับพื้นที่และการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระดับต่างๆ รวมทั้งภาคเอกชน ทั้งนี้ รัฐจะต้องกระจายอำนาจและบทบาทในการบริหารจัดการให้แก่องค์กรในระดับท้องถิ่น ให้เขามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้นด้วย” นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่น่าจะเป็นให้ อบต. และ สต. ได้พิจารณาตามความเหมาะสมว่า น่าจะให้มีการบริหารจัดการ อบต. และ สต. ในรูปแบบใดจาก 6 รูปแบบ ต่อไปนี้

1. อบต. หรือ สต. ดำเนินการเอง โดยมีที่ปรึกษาจากภายนอก
2. อบต. หรือ สต. ดำเนินการบริหารและจัดการเองทั้งหมด
3. ดำเนินการโดยมีคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
4. ดำเนินการในรูปแบบสหกรณ์
5. ให้องค์กรประชาชนภายในหมู่บ้านดำเนินการเอง
6. จ้างหรือให้สัมปทานกับบริษัทเอกชนจากภายนอก

จากผลของการศึกษาในพื้นที่กรณีศึกษา 9 แห่งในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย สามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า “การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ความรับผิดชอบของ อ.บ.ต. หรือ สต. นั้น ควรดำเนินการโดยรูปแบบที่ 3 คือ โดยคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเหมาะสมที่สุด และรองลงมาคือ รูปแบบที่ 2 ซึ่งดำเนินการโดย อ.บ.ต. หรือ สต. โดยมีที่ปรึกษาจากภายนอกให้ความช่วยเหลือ”

พจนา สอนศรี (2541) ยังได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่สามารถตอบสนองและสามารถพัฒนาสู่กระบวนการทางสังคมแบบยั่งยืนได้ โดยมีกิจกรรมภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

- 1) มิติด้านสิ่งแวดล้อม - กิจกรรมนี้ควรก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
- 2) มิติด้านการเมือง - กิจกรรมนี้ควรเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผน และ การตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
- 3) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม - กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรคการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต่างวัฒนธรรม (เมือง-ชนบท) เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน
- 4) มิติด้านเศรษฐกิจ - กิจกรรมนี้ควรนำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่จะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่ขัดแย้งกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

Adhikary, M. (1995, อ้างในเดชา ใต้สูงเนิน, 2543) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว “7-S Model” เพื่อปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

- 1) Strategy - กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย
- 2) Structure - โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัด ลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะ โครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information)
- 3) System - ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล การดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นๆด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4) Staff - จะต้องพิจารณาบุคลากรซึ่งทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวอย่างรอบคอบ คัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5) Skill - ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ความรู้นั้นอาจจะเป็นความรู้ที่เป็นทางการซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษด้วย

6) Style - การรวมกันระหว่าง Staff และ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน และในแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันในการจัดการ โดยปกติจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก Top-down Style เป็นการสั่งการจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา รูปแบบนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจเพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตาม แต่มักจะชอบมีเหตุผลที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า กลุ่มที่ 2 Bottom-up ตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก คือ เป็นการร่วมกันในการวางแผน การดำเนินการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงมักเป็นรูปแบบที่นำมาซึ่งความสำเร็จในการจัดการ

7) Share - การแบ่งปันเวลา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด จะทำให้ได้รับความรู้มากมายที่เป็นประโยชน์ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะ ผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวควรจะได้นำข้อมูลต่างๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

จำเริญพร (2544 ข: 126) และ (2545 ก: 45) กล่าวถึง “บทบาทของคณะทำงานที่เป็นตัวแทนของชุมชน และสมาชิกของชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ” เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปอย่างสอดคล้องกันโดยผู้ศึกษาสรุปได้ดังนี้

1) ร่วมพิจารณากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของประชาชนในพื้นที่ ต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไม่เกิดมลพิษ และไม่เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรม รักษาความเป็นอัตลักษณ์ (ความเป็นเผ่าพันธุ์ดั้งเดิม) ไว้ได้ แม้วิถีชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่คุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านต้องดีขึ้น

2) ร่วมรับข้อมูลข่าวสาร กำหนดแผนงานและกฎระเบียบ โดยต้องเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อร่วมจัดทำแผนพัฒนา แผนส่งเสริม แผนปฏิบัติการ แผนประชาสัมพันธ์ และแผนการตลาด ไม่ว่าจะเป็นแผนระยะสั้น แผนระยะยาว เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่รวมถึง การกำหนดระเบียบข้อบังคับต่างๆ ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวด้วย

3) ร่วมบริหารจัดการ ร่วมกันลงทุนธุรกิจในรูปแบบของหุ้นส่วนทางธุรกิจ หรือการสหกรณ์ ซึ่งอาจเรียกว่า ธุรกิจชุมชน (Community Business) การแบ่งผลประโยชน์ ถ้าไรต้องเป็นไปตามสัดส่วนที่โปร่งใสยุติธรรม ชุมชนจะต้องมีส่วนได้รับผลประโยชน์ทั้งในทางตรงและทางอ้อม

4) ร่วมประเมินผลงาน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหาและร่วมกันสรุปผลงานจากการศึกษาทั้งผลเสียผลดี เพื่อนำไปปรับปรุงงานและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้น

ยศ สันตสมบัติ (2544: 39-40) ให้ความเห็นว่า ต้องให้ความสนใจกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นคนพัฒนา และมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเป็นจุดขายของภาคเหนือ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ทั้งจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชน การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว การทำ R & D นอกจากนี้ จะต้องให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการ โดยการสร้างแรงจูงใจให้เขาได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ ภายใต้ระบบการจัดการสมัยใหม่ที่นิยมใช้กันทั่วโลก เรียกว่า “Co-Management” ต้องเป็นการจัดการร่วมแบบพหุภาคีระหว่างรัฐและประชาชน รวมกลุ่มบุคคลหลายฝ่ายมาทำงานร่วมกัน โดยการช่วยเหลือสนับสนุน ซึ่งไม่ใช่มีเฉพาะเรื่องเงินเพียงอย่างเดียว ต้องมีการสนับสนุนด้านความรู้ และการให้คำปรึกษาด้วย

ชวิทย์ ศิริเวชกุล (2544: 52-56) สรุปการบรรยายของ Erik Holm Petersen ผู้เชี่ยวชาญพิเศษจากองค์การการท่องเที่ยวโลกที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงชุมชน (Community - Based Tourism) ไว้ว่า หัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงชุมชนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) อันรวมถึง กิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงชุมชนจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวลักษณะนี้ ได้แก่

- 1) การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales)
- 2) กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows)
- 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities)
- 4) กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้าน มีทั้งการจัดแคมป์ การจัดที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พักแรมในหมู่บ้าน

นำชัย ทนุผล (2545 : 48) กล่าวว่า การจะพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ เพื่อให้สามารถใช้บริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชนในระยะยาวได้ จำต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นหลัก รูปแบบของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงต้องเป็นรูปแบบของความร่วมมือกัน (co-operation) ของคนในชุมชน หรือการสร้างพลังอำนาจ (empowerment)

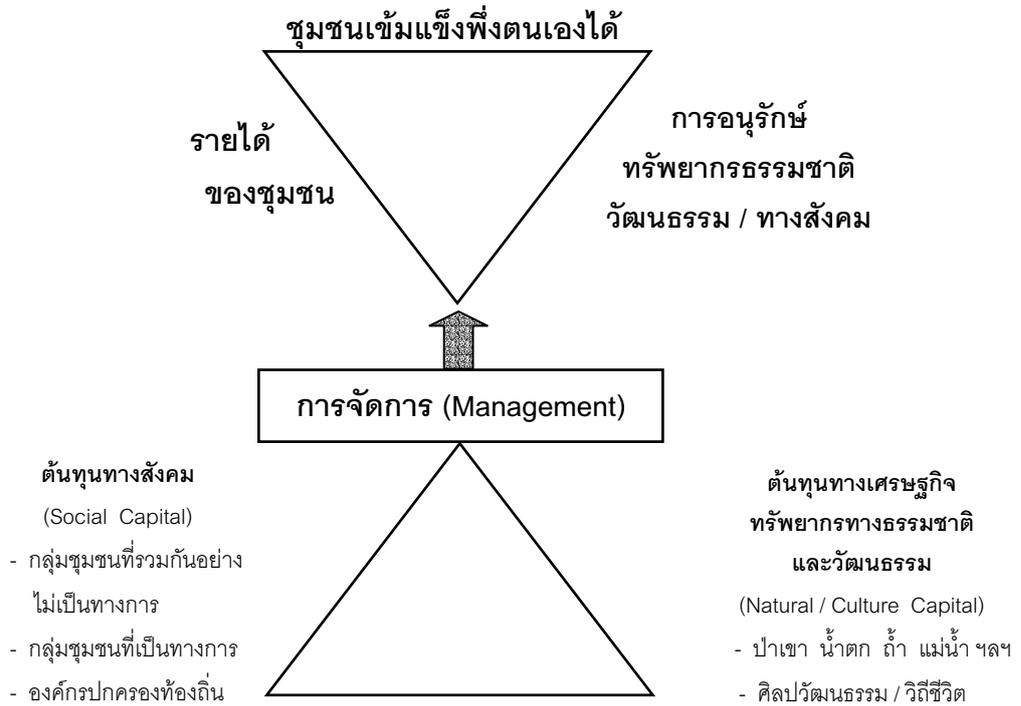
จากการทบทวนแนวคิดจากนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับศักยภาพของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจเลือกได้จากรูปแบบต่างๆ ดังนี้ 1) ชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของตนเองในรูปแบบของคณะกรรมการ 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับผู้แทนกลุ่มในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเพื่อการกระจายผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมต่อชุมชน 3) การมีส่วนร่วมระหว่างธุรกิจเอกชน และชุมชน 4) รัฐบาลกลางหรือรัฐบาลท้องถิ่นร่วมมือกับผู้ประกอบการในการพัฒนาการท่องเที่ยว 5) ความร่วมมือระหว่างรัฐ ชุมชน และเอกชน โดยชุมชนมีโอกาสในการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเอง ขณะที่รัฐและเอกชนให้การสนับสนุนการบริการที่ชุมชนไม่สามารถให้บริการเองได้ แต่ที่สำคัญคือ จะเลือกรูปแบบใด การจัดการต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชาวบ้านเป็นหลัก ผนวกกับการสร้างแรงจูงใจให้เขาได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์ ภายใต้ระบบการจัดการสมัยใหม่ซึ่งไม่ใช่มีเฉพาะเรื่องเงินเพียงอย่างเดียว ต้องมีการสนับสนุนด้านความรู้และการให้คำปรึกษาด้านการวางแผน การบริหารจัดการในด้านต่างๆ จากสถาบันการศึกษา ผู้รู้ผู้ชำนาญการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Norma Polovitz Nickerson and Paula Kerr. (www.cedworks.com/files/pdf./free [Online July 29, 2006]) กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) ในหนังสือ Snapshots: An Introduction to Tourism ว่า สิ่งท้าทายที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงชุมชนนั้น คือ การเริ่มทำในสิ่งที่ถูกต้องในครั้งแรก การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องถูกขับเคลื่อนโดยแกนผู้นำชุมชน ต้องเริ่มต้นขึ้นจากชุมชนผู้อาศัยในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ซึ่งต้องการการคิดและความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างรอบคอบ เพราะการตัดสินใจอย่างขาดประสพการณ์อาจนำมาซึ่งอุปสรรคในการ

ทำการท่องเที่ยว ขั้นตอนเบื้องต้นของความท้าทายที่จะต้องพบในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การทดลองและการใช้กระบวนการวางแผนต่างๆ เช่น ECOPLAN: NAT 10 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การจัดตั้งกรรมการในการเบี่ยงเบนชุมชน 2) เตรียมวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย 3) ทำการสำรวจและวิเคราะห์ถึงความพร้อมทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนรวมถึงการตัดสินใจถึงความเป็นไปได้ด้านความสามารถในการรองรับของชุมชน 4) วิเคราะห์และวิจัยตลาด 5) รวบรวมสินค้าทางการท่องเที่ยวของชุมชนและตลาดเป้าหมาย เพื่อสร้างหรือส่งเสริมจุดเด่นของชุมชน 6) สร้างรูปแบบของการพัฒนาโดยรวมและเลือกสินค้าที่เหมาะสม 7) พัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว 8) ทำแผนยุทธศาสตร์ทางการท่องเที่ยว 9) สร้างยุทธศาสตร์ในการนำแผนต่างๆ และนำสู่การปฏิบัติจริง และ 10) นำเสนอสินค้าแก่สาธารณชน หรือชุมชน

ภักดี รัตนผล (2544: 4-6 และ 11) กล่าวว่า วิธีการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อที่จะดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชนและภาคเอกชนให้มีความเหมาะสม เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งขอบเขต ภารกิจ และวิธีการดำเนินการนั้น เริ่มจากต้องให้ชุมชนและท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วม นับตั้งแต่ การร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมดูแลรักษาและร่วมรับประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ ความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นจัดได้ว่าเป็น “ทุนทางสังคม” ซึ่งควรจะนำมามุ่งใช้เพื่อการพัฒนาส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมากกว่าการใช้ “ทุนทางเศรษฐกิจ” แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น “การจัดการ (Management)” ที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นตัวเชื่อมโยงให้พลังหรือต้นทุนทั้งสองด้านถูกใช้อย่างเหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวจะส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ของตนเองเพียงพอ ที่จะไม่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอก กลายเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และที่สำคัญยิ่ง คือ ผลพลอยได้ที่จะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม มีความยั่งยืนตลอดไป ซึ่งสามารถสรุปเป็นตัวแบบ (paradigm) ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้ “พลังต้นทุนของชุมชน” เป็นพื้นฐานได้ดังนี้ (ดูภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 แสดงตัวแบบ (paradigm) ของการจัดการการท่องเที่ยว โดยใช้ “พลังต้นทุนของชุมชน” เป็นพื้นฐาน
ที่มา: ปรับจากภาพของ ภัคดี รัตนผล (2544: 11)

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2544: 209) กล่าวถึงการวางแผน การพัฒนา และการบริหารที่จะให้เกิดความยั่งยืนต่อการท่องเที่ยวว่า จะต้องเริ่มต้นและมีรากฐานบนความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น โดยการกระตุ้นให้ชุมชนและผู้บริหารการท่องเที่ยวในท้องถิ่นค้นหาประวัติศาสตร์ ตำนาน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเสียก่อน จนเกิดความเข้าใจอันถ่องแท้เกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่น ความรู้และความเข้าใจที่แน่นแฟ้นเกี่ยวกับท้องถิ่น จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การท่องเที่ยวที่เหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการทางปัญญาและจิตวิญญาณซึ่งเป็นความต้องการที่ละเอียดอ่อนและมีคุณค่า (และอาจจะรวมมูลค่าสูง) ทั้งยังเป็นที่มาของการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้า และบริการการท่องเที่ยวได้อีกด้วย วิธีการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ต้องเริ่มที่การเตรียมความพร้อมของชุมชนและความพร้อมด้านความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว ก่อนที่จะมาเปิดตลาดการท่องเที่ยว

สินธุ์ สโรบล และอุตร วงษ์ทับทิม (2546 : 251-252) กล่าวถึง "การบูรณาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน" ภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน

ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการ
 ผสานการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม ดังนี้

มิติด้านสิ่งแวดล้อม - มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจ - มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิด สร้างฉันทานุมติกัน ว่า การพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม - มุ่งใช้กิจกรรมต่างๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของ 1) การก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว 2) การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ และ 4) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

ทั้งนี้ ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับทางสังคม วัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการผานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเศรษฐกิจพอเพียง

Globe'90 Conference ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 ที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา (อ้างถึงใน ศรีพร สมบุญธรรม, 2536: 26) ได้สรุปลักษณะสำคัญที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 6 ประการ คือ

1) การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจัง ก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

อย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภค ที่มีอยู่

2) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3) ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของการพัฒนาการท่องเที่ยว (Tourism Development Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น

4) การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง และการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง ทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

5) การกระจายรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำ รายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6) การจ้างงาน คุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่นควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2542 : 201-203) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และความรักในทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมก่อน เพื่อสร้างจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังได้กล่าวเสริมว่า จิตสำนึก คือ การที่ผู้เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว มีความรักเกี่ยวกับระบบความเป็นไปของทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมจนกลายเป็นความหวงแหน แล้วจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมก็จะเกิดขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางในการพัฒนาจิตสำนึกแบบยั่งยืนที่นิยมใช้กันมาก มี 4 แนวทาง คือ 1) การให้ความรู้ 2) การจัดทำสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว 3) การจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว และ 4) การจัดรายการท่องเที่ยวเดินป่า

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 118-119) และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2542: 6-8 และ 19-20) กล่าวถึง การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือการประชุมที่กรุงริโอ เดอ จาไนโร ประเทศบราซิล (Rio Summit หรือ Earth Summit Conference) ที่มี

อนุสัญญา 1 ใน 5 ฉบับ คือ Agenda 21 กล่าวถึง การพัฒนาทุกประเภทต้องเป็น Sustainable Development (การพัฒนาที่ยั่งยืน) โดยได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท” การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ้างในบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึง การท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จาก องค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- 1) ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ชนบ- ธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- 2) ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ชนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
- 3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วน ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 4) ต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้นๆ

อร สีแพร (2544: 4-10) สรุปการที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า “คือการประกอบเครื่องให้ครบทุกอย่างซึ่งจะต้องคำนึงถึงเรื่องเดียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกัน การรู้ถึงกันเป็นสิ่งสำคัญ และความสมดุลคือความยั่งยืน เพราะฉะนั้น องค์กรหรือระบบที่จะยั่งยืนต้องเรียนรู้ได้และมีความถูกต้อง เมื่อจะมองระบบการท่องเที่ยวให้มีพลัง จะต้องมีการเงินการให้ใหญ่ นำมาซึ่งวัตถุประสงค์ของระบบการท่องเที่ยวจำนวน 10 ข้อ คือ

- 1) เพื่อยกระดับจิตสำนึก ศักดิ์ศรี และคุณค่าของการเป็นคนไทย
- 2) เพื่อกระตุ้นการวิจัย
- 3) เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม
- 4) เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น
- 5) เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์กับมนุษย์ได้สัมผัสและได้พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น (Human Touch)
- 6) การสร้างและกระจายรายได้ อย่างเป็นธรรม
- 7) ก่อให้เกิดความสุขอย่างสร้างสรรค์
- 8) ให้การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาการศึกษา
- 9) ส่งเสริมให้เกิดสังคมโปร่งใสและยุติธรรม และ 10) พัฒนาระบบการจัดการ (Management made the impossible possible) การจัดการที่ดีนั้นจะทำให้สิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เป็นไปได้”

นอกจากนี้ ยังกล่าวเสริมด้วยว่า “การจะทำให้ระบบการท่องเที่ยวทั้ง 10 ประการ มีพลัง คือ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) ซึ่งถือว่าการจัดการสมัยใหม่ ถ้าคนมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน

ทั้งหมด เขาจะทำเองโดยไม่ต้องใช้คำสั่งและเขาจะรักในสิ่งนั้น ที่สำคัญคือต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีการประชุมเคลื่อนไหวให้คนไทยทั้งหมดเข้ามาร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว (Tourism for All and All for Tourism) โดยที่การท่องเที่ยวต้องเป็นประโยชน์ต่อคนทั้งหมด แล้วคนทั้งหมดต้องเข้ามาร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวด้วยการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน เมื่อมีวิสัยทัศน์ร่วมแล้ว จะเกิดสิ่งต่างๆ ตามมา”

พจนนา สวนศรี (2542) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนเป็นฐาน” (Community Based Sustainable Tourism หรือ CBST) หมายถึง 1) การจัดการโดยชุมชน โดยคนในชุมชนมีจิตสำนึกความเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว 2) ตั้งอยู่บนฐานความเข้มแข็งของชุมชน มีการผลิตที่พึ่งตนเอง มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีองค์ดีของชุมชนที่สามารถเผยแพร่ได้ สร้างความรู้และความประทับใจได้ 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยกระดับคุณภาพชีวิต ให้ประชาชนมีมาตรฐานชีวิตประจำวันดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น

ภราเดช พยัฆวิเชียร (2549) ได้สรุปถึงความสอดคล้องและแตกต่างกันของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน-ขจัดปัญหาความยากจน (Sustainable Tourism-Eliminating Poverty) – UNWTO ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ และ ระบบเศรษฐกิจแบบทวิวิถี (แบบ 2 トラック) (Dual tracks Economy) ของรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาของประเทศ โดยมีเนื้อหาสำคัญดังนี้

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำให้สังคม (หรือวัฒนธรรม) ยั่งยืน 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทำให้สิ่งแวดล้อมยั่งยืน และ 3) การพัฒนา การท่องเที่ยวที่ทำให้เศรษฐกิจยั่งยืน ทั้ง 3 ประเด็นนี้ต้องเกิดดุลยภาพ เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการและประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว ส่วนการขจัดปัญหาความยากจน (ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ของ UN) ในบริบทของไทย คือ 1) คนยากจนส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร 2) เกษตรกรมีรายได้เฉพาะจากผลผลิต ซึ่งเสียเปรียบจากกลไกการตลาด ทำให้มีรายได้ไม่พอเพียง 3) แต่วิถีการเกษตรมีทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ที่มีคุณค่าและสามารถจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดมูลค่าเป็นรายได้เสริม ภาคเกษตรได้ ถ้าจัดให้มีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้นได้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง 1) การทำอะไรเป็นเหตุ เป็นผล มีหลักคิด หลักวิชา และหลักปฏิบัติ 2) การทำอะไรแต่พอดี เดินสายกลาง และ

3) มีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจพอเพียงใช้สติปัญญาเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งต่างกับเศรษฐกิจทุนนิยมที่ใช้กิเลส ความอยาก เป็นตัวกระตุ้น

การท่องเที่ยวชุมชนที่จะให้ยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ก็คือ การทำการท่องเที่ยวตามแนวปรัชญาของพระเจ้าอยู่หัวฯ ไม่ใช่การท่องเที่ยวในเชิงธุรกิจ/การตลาดในลักษณะผู้ซื้อ ผู้ขาย ที่ผู้ซื้อเป็นพระเจ้า แต่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงลักษณะของผู้มาเยือนกับเจ้าของบ้าน ทำแต่พอดีด้วยเหตุด้วยผล เป็นเพียงรายได้เสริม และใช้ภูมิปัญญา ขนบประเพณี เป็นภูมิคุ้มกันสังคม สิ่งแวดล้อมก็จะยั่งยืน และมีรายได้ทางเศรษฐกิจมาเสริม

ระบบเศรษฐกิจแบบทวิวิถี (แบบ 2 ฤดู) (Dual tracks Economy) ของรัฐบาล นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คือ 1) การส่งเสริมธุรกิจ / อุตสาหกรรม ที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันให้แข่งขันได้ในระดับโลกในกลุ่ม เช่น ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย 2) ส่งเสริมผู้ด้อยโอกาส คนยากจน คนชนบท เกษตรกร ที่ยังไม่มีขีดความสามารถในการแข่งขันได้ ให้มีโอกาสและมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น เป็นเศรษฐกิจในกลุ่ม ซึ่งนอกเหนือจากรัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวให้อยู่ในกลุ่ม แข่งขันในระดับสากล เป็นศูนย์กลางแห่งเอเชียแล้ว ก็น่าที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ภาคชนบท ภาคเกษตร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ เป็นการท่องเที่ยวชุมชนในลักษณะการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ในลักษณะของการพัฒนาเศรษฐกิจในกลุ่มของรัฐบาลได้

ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นนโยบายที่สอดคล้องกัน คือ การใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน ในลักษณะของผู้มาเยือนกับเจ้าของบ้าน ทำแต่พอดีด้วยเหตุด้วยผล มุ่งเน้นการจรรโลงและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นภูมิคุ้มกันแก่ชุมชน และนำมาใช้เป็นรูปแบบใหม่เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่สำคัญคือต้องสร้างการมีส่วนร่วมที่สัมพันธ์กัน ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมกับองค์กรภายนอก องค์กรพัฒนาเอกชน และการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาจิตสำนึก การสร้างองค์ความรู้ให้เกิดความสมดุล ระหว่างการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะธุรกิจชุมชน เพื่อสามารถที่จะอำนวยความสะดวกในการเสริมรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม และสังคมน้อยที่สุด

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาชุมชน

ประจวบ อมแก้ว (2543: 41-42) กล่าวถึงปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการขจัดปัญหาความขัดแย้ง มีอะไรต้องนำมาพูดคุยกัน ระดม

ความคิดเห็นเพื่อช่วยกันหาทางออกร่วมกัน ต้องมองเป็นองค์รวม.....โดยจริงๆ แล้ว การมีส่วนร่วม นั้น ไม่มีปัญหา หากมีการทำอย่างถูกต้องขั้นตอนจริงๆ แต่ส่วนหนึ่งที่ทำให้การมีส่วนร่วมมีปัญหา ก็คือ ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมที่ไม่ตรงกันทำให้เกิดช่องว่างขึ้น ดังนั้น จึงต้องมีการตกลงรูปแบบ ร่วมกัน และทำอย่างตรงไปตรงมา ไม่เช่นนั้น ความน่าเชื่อถือก็จะไม่เกิด เมื่อไม่เกิดครั้งหนึ่งแล้ว คราวต่อไปก็จะไม่น่าเชื่อถืออีก ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องทำตอนนี้คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนก่อน เป็นประการแรก เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหน้าที่สิทธิและบทบาทของตน การทำประชา พิจารณ์หรือการมีส่วนร่วมใดๆ ถึงแม้จะมีเป้าหมายที่เบี่ยงเบนไปบ้างแต่ก็จะไม่มากมายอย่างเช่น ในปัจจุบันนี้”

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2528: 22) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ ภาคสนามในประเทศไทยว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท - เป็น ส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหา ด้วยตัวของเขาเองได้ กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะจะขาดความเข้าใจและมอง ไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ชาวบ้านเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จัก ปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่อาจมองปัญหาไม่ได้เด่นชัด เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงเหมือน กระจกเงา ผู้คอยสะท้อนภาพให้ชุมชนมองเห็นและวิเคราะห์ปัญหาได้

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม - เป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนจะช่วยให้ชุมชนเข้าใจปัญหา พัฒนาประสบการณ์ ของตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน - เป็นขั้นตอนที่ชุมชนสามารถ ลงทุนและปฏิบัติงานได้ อย่างน้อยจากแรงงานของตนเองเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ จะทำให้ ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตัวเองในการดำเนินงานและจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้น เพราะ จะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ นอกจากนั้น การร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การ ดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเอง ต่อไปได้

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล - เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่าง ยิ่งเช่นกัน เพราะถ้าหากการติดตามและประเมินผลขาดการมีส่วนร่วม ชุมชนก็ไม่สามารถทราบว่ งานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ การผสมผสานระหว่างการประเมินจาก บุคคลภายนอกกับชุมชนน่าจะได้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์มากกว่า เพราะนอกจากจะเป็นการ

ประเมินแล้ว ยังแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประเมิน และเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่นๆ ด้วย

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : อ้างในอรรถวรณ พันธุ์เนตร, 2541) ได้ให้ความเห็นถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่า เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการพัฒนาเพื่อมุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม ซึ่งได้แก่

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคม ให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีดังต่อไปนี้คือ การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนินการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับผลประโยชน์ที่ได้รับ

4) ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ ของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้ง ลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการ พัฒนาเพื่อมุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2543: 11-12) กล่าวว่า “องค์ประกอบที่สำคัญของการมีส่วนร่วม คือ ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน” สำหรับประเด็นในการเข้าร่วมนั้น สามารถแบ่งแยกการมีส่วนร่วมได้หลายระดับ ตามความหนักเบาของการเกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับต้น (ระดับ 1) ที่เข้าไปเตรียมการหรือจัดการอย่างเข้ม เพื่อกระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วม จนถึง ระดับสุดยอด (ระดับ 6) คือแบบสมัครใจ ประชาชนรับรู้ตระหนักและเคลื่อนไหวผลักดันให้ร่วมงานกันเอง โดยปราศจากการจัดตั้งใด ๆ

ชานาญ วัฒนศิริ (2543: 24-26) กล่าวไว้ในวารสารพัฒนาชุมชน ว่า “กระบวนการพัฒนาชุมชน” คือ “กระบวนการพัฒนาประชาคมหรือความเป็นประชาคม ด้วยการทำให้เกิดการรวมตัวกัน การทำงานร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน และจะมีการจัดการ และการเอื้ออาทรต่อกันและกันของประชาชนในชุมชนขึ้นตามมา” กระบวนการที่จะพัฒนาให้เกิดชุมชนเข้มแข็งมีขั้นตอนโดยสรุป คือ

1. สร้างแนวคิดใหม่ให้กับผู้นำชุมชนที่จะเป็นกลุ่มแกนในการดำเนินการ
2. กลุ่มแกนร่วมกับประชาชนศึกษาศักยภาพของชุมชน

3. กลุ่มแกนร่วมกับประชาชน กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน
4. กลุ่มแกนร่วมกับประชาชน ดำเนินกิจกรรมตามแผน
5. กลุ่มแกนร่วมกับประชาชน ติดตามและประเมินผล

การพัฒนาชุมชน เป็นการทำงานของนักพัฒนาที่เป็นคนนอกชุมชน หรือ กลุ่มแกนนำ หรือผู้นำชุมชน ซึ่งต้องสร้างความตระหนักให้กับประชาชนในปัญหาและความต้องการของชุมชน เพราะปัญหาชุมชนต้องแก้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเอง จึงจะสำเร็จ และจะทำให้ประชาชน (หรือ เรียกรวมๆ “ชุมชน”) เกิดการเรียนรู้ ความเอื้ออาทรต่อกัน และความคิดและความมั่นใจที่จะพึ่งตนเอง ซึ่งสุดท้ายจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ แต่ต้องภายใต้เงื่อนไข 2 ประการคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสูง และกิจกรรมร่วมกัน มีอยู่อย่างต่อเนื่อง

ผู้ศึกษาพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนกลายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจะขาดไปเสียไม่ได้ในการพัฒนาและจัดการดำเนินงานต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชน และ ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกัน ต้องมีการร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมดำเนินงาน ร่วมกันติดตามประเมินผล เพื่อสรุปและนำข้อบกพร่องต่างๆ มาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งร่วมกันรักษาแบ่งปันผลประโยชน์ การดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอมีความสำคัญ และในทุกขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจะต้องเป็น ไปโดยความสมัครใจและความตั้งใจจริงของชุมชนอย่างแท้จริงการดำเนินกิจกรรมนั้น การมีส่วนร่วมจะต้องมีจุดประสงค์สำคัญในการให้ชุมชนได้ร่วมรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับประชาชนทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

วิฑูรย์ สิมะโชติ (2543 : 111-112) ได้กล่าวถึง การจัดการโดยอาศัย “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ว่า ผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด คือ ผู้ปฏิบัติงาน และ ผู้ที่จะปรับปรุงงานได้ดีที่สุด คือ ผู้ที่รู้ปัญหาจริง วิธีการแก้ปัญหและปรับปรุงงานแบบง่ายๆ และมีประสิทธิภาพ คือ การใช้เทคนิคการแก้ปัญหแบบ QC (QC Problem Solving Technique) ที่อาศัยวงจรการแก้ปัญห หรือ “วงจรเดมมิง” (Deming Cycle) ซึ่งรู้จักกันดีในรูปของ “วงจร PDCA” เป็นหลัก

เริ่มต้นด้วย P (Planning) คือ ต้องรู้ว่าเป้าหมายของการผลิตหรือบริการคืออะไร ตามด้วย D (Do) คือ ลงมือทำตามแผนงาน ทำตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ตามด้วย C (Check) คือ ตรวจสอบผลลัพธ์ของการทำงานว่าได้งานตามแผนหรือไม่ โดยเปรียบเทียบผลผลิตที่ได้กับเป้าหมายที่วางไว้ว่า ทำได้มากกว่าหรือน้อยกว่าอย่างไรบ้าง ทำผิดหรือถูกมากน้อยเพียงใด

จากนั้น จึงตามด้วย A (Act) คือ กำหนดให้เป็นมาตรฐานหรือปรับปรุงงานให้ดีขึ้นต่อไป วงจร PDCA นี้ จะต้องหมุนรอบต่อไปเรื่อย ๆ แบบไม่มีวันหยุด ต้องทำกันเป็นวัฏจักร คือ ตั้งเป้าหมาย - ลงมือทำ - เปรียบเทียบผล - ปรับปรุงให้ดีขึ้น - ตั้งเป้าหมาย (รอบใหม่) - ลงมือทำ เรื่อยไป เป็นต้น วงจร PDCA จึงเป็นทั้งเทคนิคในการแก้ปัญหาและปรับปรุงงานไปพร้อมกัน การดำเนินการตามวัฏจักรหรือวงจร PDCA อย่างต่อเนื่องนี้ จะทำให้พนักงานเกิดการเรียนรู้ และสามารถสร้าง “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ได้ในที่สุด

อำนาจ ธีระวิช (2544: 324) ได้ให้ความเห็นตรงกันว่า “วงจร PDCA (plan-do-check-act circle) และการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (continuous quality improvement) เป็นเครื่องมือ ที่องค์กรคุณภาพนำไปใช้โดยจะทำการวางแผน (plan) ปฏิบัติ (do) ตรวจสอบ (check) และปรับปรุงแก้ไขงาน (act) ซึ่งจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการใช้วงจรนี้ไม่ใช่เพียงเพื่อความพยายามในการที่จะรักษาระดับของคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ที่กิจการกำหนดขึ้นเท่านั้น แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ ใช้วงจร PDCA เพื่อปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2543: 258) กล่าวว่า การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ว่า เป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่ง “การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการทำให้สินค้าหรือบริการมี คุณภาพมากขึ้นหรือดีขึ้นเรื่อยๆโดยไม่มีสภาพที่หยุดนิ่งคงที่หรือสภาพที่ดีที่สุด ต้องเชื่อว่าทุกอย่าง สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ รวมถึงคุณภาพชีวิตการทำงานที่จะดีขึ้นด้วย โดยหลักการสำคัญของ TQM มี 3 ประการ ต่อไปนี้

- 1) การมุ่งเน้นที่ลูกค้า ด้วยการยึดเอาการสร้างความปลอดภัยแก่ลูกค้าหรือการสนองตอบความต้องการของลูกค้าให้ได้เป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการองค์กร
- 2) การบริหารกระบวนการ มุ่งเน้นที่การบริหารจัดการการปรับปรุงกระบวนการ เพื่อผลิตสินค้าหรือให้บริการที่มีคุณภาพด้วยราคาที่เหมาะสมแก่ลูกค้า
- 3) การให้ทุกคนมีส่วนร่วม ด้วยการมุ่งเน้นให้ผู้บริหาร พนักงาน และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดทุกคนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงงานหรือปรับปรุงกระบวนการ เพื่อให้ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของผลสำเร็จในการสร้างคุณภาพที่สามารถสร้างความพอใจให้แก่ลูกค้าได้

ผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่า การจัดการเป็นกระบวนการแบบต่อเนื่องเป็นวัฏจักรซึ่งมีความจำเป็นมากขึ้นทุกขณะ ความร่วมมือกันของทุกคนในองค์กรจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร และปรับปรุงคุณภาพของสินค้าหรือบริการให้ดียิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

บนฐานแห่งความพอใจของลูกค้าเป็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้คุณภาพของงานธุรกิจหรือกิจการใดๆ ก็ดีได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น พร้อมกับคุณภาพชีวิตของการทำงานที่ดีขึ้นตามไปด้วย

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (2540) ได้ทำการศึกษาศักยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า การจัดการต้องอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน การพึ่งพาตนเอง และเคารพในสิ่งแวดล้อม การสร้างอาชีพเสริม การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยน ความรู้กับชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการ เพื่อเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจกับประชาชน มัคคุเทศก์ และการร่วมดำเนินงานกับภาครัฐ

ชาวลิต สิทธิฤทธิ์ (2544 : 15-19) กล่าวจากประสบการณ์วิจัย และทำงานด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พื้นที่ ต. กุ้งซิง อ. นบพิตำ จ. นครศรีธรรมราช เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยสรุปได้ว่า การผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกุ้งซิง ได้รวมตัวกันในรูปแบบเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก 8 หมู่บ้าน รวมกลุ่มล่องแก่งของ อบต. อีก 1 กลุ่ม รวมเป็น 9 กลุ่ม สำหรับปัญหาของการจัดการท่องเที่ยว ในชุมชนที่มีความพร้อม มีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออยู่แล้ว ปัญหาที่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น คือ การจัดการต้องมาจากรากหญ้า จากชาวบ้านจริง ๆ การที่เอารูปแบบข้างนอกมาใส่ให้ชุมชน เป็นความคิดแบบเก่า ๆ ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว จะอยู่ได้ ต้องอาศัยนักท่องเที่ยวคุณภาพ และต้องมีกฎ กติกา ของชุมชนเองพอสมควร ชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวต้องตั้งหลัก ตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน ต้องมีการประเมินศักยภาพ ประเมินความพร้อม ประเมินขีดจำกัดของชุมชนด้วย การอาศัยเพียงสำนักร่วมเฉพาะชาวบ้านไม่พอแล้ว ต้องคิดต่อว่า ทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมให้ได้ ต้องพยายามทำให้สิ่งที่จะมากระทบจากข้างนอก สามารถปรับให้เข้ากับชุมชนให้ได้ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และขับเคลื่อนร่วมกัน ถ้าหากต่างคนต่างทำ จะอยู่ไม่ได้

สินธุ์ สโรบล และอุตร วงษ์ทับทิม (2546 : 251-252) ได้แนะนำถึงวิธีในการพัฒนาความสามารถและเพิ่มศักยภาพของ “คน” ในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชน ผู้จะเติบโตขึ้นมา มีบทบาทรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นของตน เป็นต้นว่า การฝึกอบรมภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร การถ่ายโอนความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากผู้อาวุโสสู่เยาวชนรุ่นใหม่ การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เป็นต้น ประเด็นสำคัญของการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรม

ประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาดั้งเดิม เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน อีกทั้งนำไปสู่ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

คมสัน วาฤทธิ์ (2545) ศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ชุมชนลำนาว้า อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ผลของการศึกษาพบว่า มีองค์ประกอบสำคัญของศักยภาพ 4 ด้านที่มีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ กัน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ 1) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ 2) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม 3) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และ 4) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดสรรผลประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยว โดยผลของการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างต่ำ สำหรับแนวทางแก้ไขที่ต้องกระทำโดยเร็วคือ การระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชน แล้วจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการยกระดับศักยภาพของชุมชนเพื่อให้มีความสามารถในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2530) กล่าวในเอกสารสรุปการสัมมนา “ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่” จัดโดยศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ว่า จุดประสงค์ของการท่องเที่ยวนั้น ไม่ได้อยู่ที่การสร้างรายได้เพียงอย่างเดียว ต้องตอบสนองการกระจายรายได้ของประชากรในพื้นที่ รวมทั้ง ก่อให้เกิดการสร้างงานในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย การท่องเที่ยวที่ดีมีความเหมาะสมและเป็นที่ยั่งยืน มีปัจจัยองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1) ต้องไม่ทำลายศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่มองศิลปวัฒนธรรมว่าเป็นสินค้าและเอื้ออำนวยต่อการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น 2) ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น และ 3) ผู้มาเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นเกิดความเข้าใจอันดี เกิดมิตรภาพมีความสามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ใช่เพียงแค่ออกไปแล้วเปิดดูอัลบั้มเท่านั้น

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2537) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน พบว่า องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของชุมชนซึ่งเริ่มต้นด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหา ให้ได้มีโอกาสร่วมคิดในประเด็นปัญหาต่างๆ และกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาตนเอง ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่างๆ ในการแก้ปัญหานั้นๆ ประชาชนในชุมชนเองก็ได้รับประสบการณ์และมีความไว้วางใจที่ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันร่วมกับองค์กรชุมชนของเขาเอง ในฐานะที่

เป็นตัวแทนของประชาชนในการเอาชนะต่อปัญหาต่างๆ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ ส่วนประเด็นของความคิดริเริ่มใหม่ๆ ควรต้องเริ่มต้นจากภายในชุมชนเอง องค์กรภายนอก (องค์กรของรัฐและเอกชน) จะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ก่อให้เกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลง และเป็นผู้ให้ข้อมูล ข่าวสารแก่ชุมชนเท่านั้น

สินธุ์ สโรบล และอุตร วงษ์ทับทิม (2546) ได้ประมวลองค์ความรู้จากประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ โดยแบ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 บริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยขอกเล่าโดยสรุปดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึก และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น อันรวมถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ เน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวมีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อกับกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลายๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรหรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้การบริหารและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยในทางปฏิบัติ ท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในนี้อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้าจนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชน ทางเลือกในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น

สุจิตราภา พันธวิไล (2545) ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านหล่อชา (อาข่า) ตำบลแม่ยาว อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาโดยสรุปพบว่า ด้านรูปแบบและวิธีการจัดการหมู่บ้านซึ่งมีการดำเนินงานในปัจจุบัน เป็นการดำเนินงานร่วมกันในลักษณะของ “ธุรกิจชุมชน” รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในอนาคต พบว่า องค์กรเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องเป็นเอกเทศ ภายใต้การจัดการ 3 รูปแบบ โดยคำนึงถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหลัก ผลการศึกษายังพบด้วยว่า สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการต้องการรายได้จากนักท่องเที่ยวเพื่อยังชีพ มากกว่าที่จะต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่า ประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ที่บีบคั้นทำให้ชาวบ้านต้องหางานเพื่อยังชีพ ส่งผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเป็นวัฒนธรรมเพื่อการค้า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวโน้มที่กำลังจะขาดหายไปในอนาคต เพราะ เยาวชนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านไม่ยอมรับ

โดยสรุปแล้ว จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ศักยภาพของชุมชน ที่เริ่มจากความพร้อมด้านจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต้นทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของตน พร้อมทั้งจะเรียนรู้การวางแผนและการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนควรจะรวมตัวกันในรูปแบบเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และ พัฒนาความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งสำคัญยิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ

ทุกคนในชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ต้องเข้าใจว่าตนเป็นผู้ดูแลและสืบทอดวัฒนธรรม ต้องพัฒนาความรู้ ทักษะของการทำงาน ในรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนอย่างสมัครใจ ต้องช่วยกันดูแลชุมชนของตนให้เข้มแข็ง ซึ่งจะส่งเสริมให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสุข มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมความเป็นวิถีชีวิตของตน นำมาซึ่งรายได้เสริมอย่างต่อเนื่อง ขจัดความยากจน สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในอนาคต

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ในการวิจัยเชิงปริมาณนั้นสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ในการสำรวจข้อมูลขั้นพื้นฐานของชุมชนเพื่อวางแผนในการวิจัยเชิงคุณภาพอีกครั้งหนึ่ง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) สำหรับข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

3.1 แหล่งข้อมูลและลักษณะข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากข้อมูล 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารทั้งในรูปแบบ หนังสือ ตำรา ผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัย และรูปแบบของข้อมูลจาก Internet อันเป็นข้อมูลที่จัดทำขึ้นโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนโยบาย นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา องค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาการท่องเที่ยว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ของจังหวัดเชียงราย

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaires) จากการสำรวจศักยภาพขั้นพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรเป้าหมายในการศึกษาวิจัย คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาจากชุมชน 3 แห่ง จำนวน 2,667 คนโดยมีการเลือกพื้นที่ศึกษาตามชั้นภูมิ (Stratified Sampling) คือ พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ ซึ่งจำแนกตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่

1.1) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง พื้นที่ที่เลือกเป็นพื้นที่เป้าหมาย คือ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากร 1,184 คน (<http://web.chiangrai.net/welcome.php?siteid=0349,2549>)

1.2) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับปานกลาง พื้นที่ที่เลือกเป็นพื้นที่เป้าหมาย คือ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากร 832 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลป่าหุ่ง, 2549)

1.3) พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับต่ำ พื้นที่ที่เลือกเป็นพื้นที่เป้าหมาย คือ บ้านพญาเลาอู ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากร 651 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลดับเต่า, 2549)

2) กลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างจะเลือกจากประชากรที่อยู่อาศัยใน 3 พื้นที่เป้าหมาย ประกอบธุรกิจ มีอาชีพ และมีหน้าที่การงานอยู่ในเขตพื้นที่เป้าหมายเท่านั้น ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Random Sampling) ด้วยการเข้าไปพื้นที่ศึกษา เข้าถึงบ้านที่ทำงาน และที่ประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง โดยไม่เจาะจงว่าเป็นกลุ่มใดหรือเป็นใคร แต่คำนึงถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา จำนวนแบบสอบถามจะต้องมีความสมบูรณ์ของข้อมูลและคุณค่าของข้อมูลที่ได้ มีความเพียงพอที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของประชากรของแต่ละพื้นที่ได้ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน

3.2.2 วิธีการหาและสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

1) คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ 400 คน ผู้ศึกษาได้เลือกผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sample)

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณได้โดยใช้สูตร ดังนี้

$$n = \frac{N}{(1+Ne^2)}$$

เมื่อ N = ขนาดของประชากร

n = ขนาดของตัวอย่าง

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่กำหนดไว้ = 0.05

2) การสุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรที่ศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย 3 พื้นที่โดยใช้วิธีถ่วงน้ำหนักตามจำนวนประชากรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ จำนวนประชากร 2,667 คน ต้องการเก็บตัวอย่าง 400 คน

คำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละพื้นที่โดยคำนวณเทียบจากกลุ่มประชากรทั้งหมดดังนี้

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรทั้งหมด 1,184 คน กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา คือ จำนวน 179 คน

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรทั้งหมด 832 คน กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา คือ จำนวน 125 คน

บ้านพญาเลาตุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวนประชากรทั้งหมด 651 คน กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา คือ จำนวน 96 คน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะจะใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครบถ้วน อันจะนำสู่การตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติ SPSS การรายงานผลข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบแต่ละข้อ เป็นการแสดงหาค่าการแจกแจงความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคำถามแต่ละข้อ (Standard deviation: SD)

3.3.1 การจัดระดับการประเมินศักยภาพของชุมชน โดยประเมินจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

1) การกำหนดข้อบ่งชี้การประเมินศักยภาพของชุมชน หรือ การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้วิจัยได้กำหนดข้อบ่งชี้ การประเมินศักยภาพของชุมชนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนจาก 17 Ingredients for Community Tourism Successes ของ Bill Baker (www.destinationbranding.com/articles/17Essentials.pdf) และ กลยุทธ์ในการจัดการพัฒนา และการมีส่วนร่วมของชุมชนจาก วีระพันธ์ชินวัตรและคณะ (2544 : 4 - 2, 4 - 3) และจากการให้นิยามศัพท์ของศักยภาพของชุมชน และจากเครื่องมือของการวิจัยคือ แบบสอบถาม

1.1) ข้อบ่งชี้ศักยภาพของชุมชนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

1. วิธีการมีส่วนร่วม คือ ประเภทกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกระทำอย่างน้อยเพียงใด

2. ความถี่ของการมีส่วนร่วม คือ จำนวนครั้งของการเข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม

3. คุณภาพของการมีส่วนร่วม หรือ ผลจากการมีส่วนร่วม คือ การที่ชุมชนเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยเกิดจากความสมัครใจ การเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นทำให้เกิดผลอย่างไรบ้าง การตระหนักถึงผลประโยชน์หรือผลกระทบด้านลบต่อชุมชนโดยรวม

ดังนั้น กล่าวได้ว่าชุมชนจะมีศักยภาพมาก หรือ น้อย เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะบุคคลที่มีอยู่ในการแสดงความสามารถ นำความรู้ความสามารถ ความเข้าใจที่มีอยู่มาใช้ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว นั่นคือ มีความเป็นผู้นำ และเป็นผู้ริเริ่มในการค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหา วางแผนดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอน ตัดสินใจ ร่วมลงทุน ปฏิบัติกิจกรรม ติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่ทุกคนมีความคิดเห็นตรงกัน

1.2) ขั้นตอนของกระบวนการการมีส่วนร่วม จะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) คือ การแสดงบทบาทของการเป็นผู้นำในการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวด้วยความสมัครใจ โดยการแสดงความคิดเห็น เสนอตัวเป็นผู้ริเริ่มในการวางหลักเกณฑ์ วางนโยบาย กฎเกณฑ์ กฎระเบียบ ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ขั้นของการปฏิบัติการ (Process) คือ การมีส่วนร่วม การให้ความร่วมมือ การร่วมดำเนินกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

3. ขั้นของการติดตาม ประเมินผล (Output) คือ ขั้นตอนของการแก้ปัญหา การพัฒนา การปรับปรุงแก้ไข การติดตามประเมินผลของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเอื้อผลประโยชน์แก่ชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งหาแนวทางป้องกัน หรือแก้ไขผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นกับชุมชน

2) การจัดระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2545: 35) โดยการใช้การคำนวณดังนี้

การคำนวณหาความกว้างของชั้น (Class Interval : I)

$$\begin{aligned} I &= \text{ความกว้างของชั้น} / \text{จำนวนชั้น} \\ &= (2-0) / 3 \\ &= 0.67 \end{aligned}$$

การแปลความหมายของระดับศักยภาพในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงระดับศักยภาพในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ค่าเฉลี่ย	ระดับความถี่ของการมีส่วนร่วม	ระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
0.00 - 0.67	ไม่เคยมีส่วนร่วม	ไม่เข้าใจ
0.68 - 1.34	นานๆ ครั้ง	ไม่แน่ใจ
1.35 - 2.01	ทุกครั้ง	เข้าใจ

นอกจากนี้ ในการจัดระดับการประเมินศักยภาพของชุมชนจากประเด็นความหมายเพื่อสอบถามความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวนั้น ในบางประเด็นผู้วิจัยได้ให้ความหมายที่ถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น เพื่อต้องการทราบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจที่ถูกต้องแท้จริงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือไม่ ประเด็นดังกล่าวคือ

- การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และ มีความสุข
- การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน
- การเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

ซึ่งหากกลุ่มตัวอย่างตอบประเด็นความหมายเหล่านี้ด้วยความเห็นว่า เข้าใจในการแปลผลและวิเคราะห์ผล จะหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างยังไม่มี ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและดีพอ หรือกล่าวได้ว่า เข้าใจผิด

3.3.2 การจัดระดับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน (อ้างแล้ว) โดยการใช้การคำนวณ ดังนี้

การคำนวณหาความกว้างของชั้น (Class Interval : I)

$$\begin{aligned}
 I &= \text{ความกว้างของชั้น} / \text{จำนวนชั้น} \\
 &= (3-0) / 4 \\
 &= 0.75
 \end{aligned}$$

การแปลความหมายของระดับปัญหาและอุปสรรคการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงระดับปัญหาและอุปสรรคการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

ค่าเฉลี่ย	ระดับปัญหาและอุปสรรคการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว
0.00 - 0.75	ไม่มีปัญหา
0.76 - 1.50	น้อย
1.51 - 2.25	ปานกลาง
2.26 - 3.00	มาก

3.3.3 การจัดระดับความต้องการของชุมชนในการวางแผน และจัดการการท่องเที่ยว (อ้างแล้ว) โดยการใช้การคำนวณ ดังนี้

การคำนวณหาความกว้างของชั้น (Class Interval : I)

$$\begin{aligned}
 I &= \text{ความกว้างของชั้น} / \text{จำนวนชั้น} \\
 &= (5 - 1) / 5 \\
 &= 0.8
 \end{aligned}$$

การแปลความหมายของระดับความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวดังแสดงในตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 แสดงระดับความต้องการของชุมชนในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยว

ค่าเฉลี่ย	ระดับความต้องการของชุมชนในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยว
1.0 - 1.8	น้อยที่สุด
1.9 - 2.6	น้อย
2.7 - 3.4	ปานกลาง
3.5 - 4.2	มาก
4.3 - 5.0	มากที่สุด

3.3.4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการนำไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย (Reliability Analysis) โดยอาศัยการคำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows คำนวณหาค่า Alpha Coefficient (α) ของ Conbrach (Jum C.Nunnally, 1978: 245-246)

ตารางที่ 3.4 แสดงระดับความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

มาตรวัดด้านต่างๆ	ค่าความเชื่อมั่น (α)
1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว	0.9351
2. การประเมินปัญหาและอุปสรรคทางด้านกายภาพของชุมชน	0.8911
3. การประเมินปัญหาและอุปสรรคทางด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	0.9331
4. ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	0.8639
5. ความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	0.9555
เครื่องมือทั้งฉบับ	0.9068

จากตารางที่ 3.4 เครื่องมือแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.9068 โดยแบ่งเป็นความเชื่อมั่นในเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว เท่ากับ 0.9351 การประเมินปัญหาและอุปสรรคทางด้านกายภาพของชุมชน 0.8911 การประเมินปัญหาและอุปสรรคทางด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน 0.9331 ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 0.9555 และ ความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน 0.9555

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) ซึ่งรายงานเป็นการเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการจัดอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) ซึ่งประกอบด้วย ส่วนที่ 1 เป็นความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านสภาพทั่วไปของพื้นที่และสภาพชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ส่วนที่ 2 เป็นความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับปัญหา
การท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

ส่วนที่ 3 เป็นความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา
เกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือแบบสอบถาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดอภิปรายกลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลอภิปรายตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการ และเสนอแนะรูปแบบในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ข้อมูลอธิบายศักยภาพของพื้นที่ ที่ทำการศึกษาที่ได้จากข้อมูลทุติยภูมิ
2. ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือแบบสอบถาม ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 และ ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และการประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว เป็นการวิเคราะห์เพื่อศึกษาศักยภาพในการวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นการวิเคราะห์ศักยภาพในการมีส่วนร่วมจากการใช้คุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถ ความคิดเห็น เฉพาะบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนในการประสานงาน สร้างความสัมพันธ์ และร่วมทำกิจกรรม ในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลการประเมินปัญหาและอุปสรรคของชุมชน ในด้านที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบของปัญหาและอุปสรรค ในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา ตลอดจน ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเองจากการใช้ศักยภาพที่มีอยู่

ส่วนที่ 4 และ ส่วนที่ 5 เป็นข้อมูลประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยว และการประเมินความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ถึงความต้องการของชุมชนในการวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ โดยผ่านการประเมินระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ การจัดอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านสภาพทั่วไปของพื้นที่และสภาพชุมชนในพื้นที่ศึกษา

ส่วนที่ 2 เป็นความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับ ปัญหาการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

ส่วนที่ 3 เป็นความคิดเห็นของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะ

ข้อมูลจากการศึกษาในข้อ 2 (ส่วนที่ 1 - 5) และในข้อ 4 (ส่วนที่ 1 - 3) จะถูกนำมา วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจน กำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย บนรากฐานความต้องการ ของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการแยกวิเคราะห์ตามพื้นที่ที่ทำการศึกษา เพื่อให้สามารถทราบ ผลการวิเคราะห์ตามศักยภาพและความต้องการในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวของแต่ละ ชุมชน จากกลุ่มประชากรทั้งหมด 2,667 คน มีผู้ตอบแบบสอบถามตามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

1) ข้อมูลจากการสำรวจศักยภาพของพื้นที่

เป็นข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเพื่ออธิบายให้เห็นศักยภาพของพื้นที่ ศึกษา

1.1) ประวัติความเป็นมาของอำเภอเชียงของ

อำเภอเชียงของ (ที่ว่าการอำเภอเชียงของ, 2549) เคยรุ่งเรืองมาก ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเงินยาง (เชียงแสน) เดิมชื่อ “เมืองขรรษา” ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองเชียง ของ” การปกครองขึ้นกับเมืองนันทบุรี (น่าน) โดยผู้ครองนครน่าน ได้แต่งตั้งให้เจ้าอริยะวงศ์เป็น เจ้าเมืองตั้งปี พ.ศ.1805 และมีผู้ครองเมืองเชียงของสืบต่อกันมา จนถึงเจ้าเมืองคนสุดท้ายคือ พระยาจิตวงษ์วรยศรังษี ในปีพ.ศ.2453 (ร.ศ.129) และอำเภอเชียงของ ได้รับการยกฐานะเป็น อำเภอหนึ่งขึ้นกับจังหวัดเชียงราย โดยแต่งตั้งพระยาจิตวงษ์วรยศรังษี เป็นนายอำเภอคนแรกของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ.2457

พื้นที่อำเภอเชียงของ (บริษัท พอล คอนซัลแตนท์ จำกัด, 2544 : 4-186) มีพื้นที่ทั้งหมด 837 ตารางกิโลเมตร มีภูมิประเทศเป็นภูเขาทางตอนเหนือ ทางตะวันออกและตะวันตก มีระดับความสูง 500 -1,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล โดยมีพื้นที่ราบลุ่มตรงกลาง ที่ราบเชิงเขาและที่ราบริมฝั่งแม่น้ำโขง มีระดับความสูงเฉลี่ย 395 เหนือระดับน้ำทะเล พื้นที่ภูเขาประมาณร้อยละ 55 ของพื้นที่ อยู่ทางด้านตะวันตกและตะวันออกของอำเภอ

1.2) ที่ตั้งอาณาเขตอำเภอเชียงของ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลยางหอม อำเภอขุนตาล และตำบลแม่ต้า อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขตและติดต่อกับอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลแม่ต้า อำเภอพญาเม็งราย ตำบลปงน้อย กิ่งอำเภอดอยหลวง และตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

1.3) แหล่งท่องเที่ยว อำเภอเชียงของมีสถานที่ท่องเที่ยวดังนี้

(1) ท่าเรือน้ำลึกและท่าเรือบั้ง เป็นจุดผ่านแดนถาวรระหว่างประเทศไทยกับสปป.ลาว ริมฝั่งแม่น้ำโขง สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว ได้ชัดเจน นักท่องเที่ยวสามารถข้ามไปฝั่ง สปป.ลาวได้ระหว่างเวลา 06.00-18.00 น. โดยใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว(เฉพาะชาวไทย) ชาวต่างประเทศจะต้องขอวีซ่า ค่าข้ามเรือคนละ 20 บาท ค่าธรรมเนียมเข้าเมืองสปป.ลาว (ค่าเหยียบแผ่นดิน) 2 ดอลลาร์สหรัฐ (เงินบาท 100 บาท) ท่าเรือบั้ง มีวัตถุประสงค์หลักสำหรับขนส่งสินค้าระหว่างอำเภอเชียงของ กับเมืองห้วยทรายของสปป.ลาว โดยทางสปป.ลาวมีท่าเรือบั้ง และ ผ่านผ่านแดนระดับจังหวัด ส่วนท่าเรือน้ำลึกมีประโยชน์สำหรับการขนส่งสินค้าและนักท่องเที่ยวไปยังเมืองหลวงพระบางของ สปป.ลาว

(2) บ้านหาดไคร้ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลเวียง เคยเป็นสถานที่จับปลาบึกในแม่น้ำโขง ด้วยความร่วมมือกันระหว่างประเทศไทยและสปป.ลาว เคยกระทำเป็นประจำทุกปีในระหว่างเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม แต่ปัจจุบันได้ยกเลิกการจับปลาบึกแล้ว เพราะปลาบึกมีปริมาณลดลงมาก จึงจำเป็นต้องอนุรักษ์ปลาบึกไว้ในแม่น้ำโขงก่อนที่จะสูญพันธุ์

(3) บ้านหาดบ้าย อยู่ระหว่างเส้นทางเชียงใหม่-เชียงใหม่ของ ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงใหม่ประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านไทยลื้อที่ยังคงชนบทรอบน้อมประเพณีเดิม โดยเฉพาะฝีมือการทอผ้าที่มีชื่อเสียง

(4) บ้านศรีดอนชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลศรีดอนชัย เป็นหมู่บ้านที่มีชุมชนไทยลื้ออาศัยและรวมตัวกันเป็นกลุ่มสตรีทอผ้าศรีดอนชัย ซึ่งมีฝีมือและผลงานสวยงาม

(5) จุดชมวิวห้วยทรายมาง ตั้งอยู่ที่บ้านห้วยเย็น ตำบลริมโขง บนทางหลวง 1129 (เชียงใหม่-เชียงใหม่) เป็นจุดชมวิวทิวทัศน์แม่น้ำโขง แบ่งพรมแดนประเทศไทยกับสปป.ลาว มีศาลาพักผ่อนและซุ้มพักผ่อนท่องเที่ยว

(6) บ้านห้วยเม็ง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงใหม่ไปทางทิศเหนือ ประมาณ 3 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 1290 (เชียงใหม่-เชียงใหม่) เป็นศูนย์ซื้อขายส้มสีทองที่สำคัญมากแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ มีน้ำตกบ้านห้วยเม็ง ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 3 กิโลเมตร ใกล้บ้านห้วยเม็งมาทางตัวอำเภอมีหมู่บ้านขมุ ซึ่งน่าจะได้รับการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้

1.4) งานเทศกาลประเพณี งานเทศกาลที่สำคัญของอำเภอเชียงใหม่ ได้แก่ เทศกาลกินปลาไหล และอนุรักษ์แพะพันธุ์ปลาบึก โดยจัดขึ้นที่บ้านหาดไคร้ ช่วงวันที่ 18 เมษายน - 30 พฤษภาคม ในช่วงระยะเวลาจัดงานจะมีการบวงสรวงปลาบึก มีพิธีแห่นางเรือและแข่งเรือยาว ทั้งชาวไทยและชาวสปป.ลาวในโอกาสเทศกาลสงกรานต์ด้วย

1.5) สินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก ของฝาก มีผ้าทอไทยลื้อ ส้มสีทอง (ส้มเขียวหวาน) และส้มโอ

2) ข้อมูลจากเครื่องมือแบบสอบถาม

2.1) ข้อมูลทั่วไป

ปัจจัยส่วนบุคคล

เป็นการศึกษาพื้นฐานความรู้ทั่วไป และพื้นฐานทางด้านศักยภาพเฉพาะบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะข้อมูลทั่วไปเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ สถานที่กำเนิด ระยะเวลาอาศัยในหมู่บ้านห้วยเม็ง รายได้ ความสามารถพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และระดับการศึกษา จากประชากรทั้งหมด 1,184 คน ข้อมูลนี้รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 179 คน นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window – Version 10 โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการแจกแจงความถี่ และการกระจายร้อยละ ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน ร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง

n = 179 คน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	109	60.90
หญิง	70	39.10
อายุ		
15-20 ปี	9	5.0
21-30 ปี	27	15.1
31-40 ปี	60	33.5
41-50 ปี	47	26.3
51-60 ปี	32	17.9
60 ปี ขึ้นไป	4	2.2
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	1	0.6
รับราชการ	8	4.5
ค้าขาย	68	38.0
รับจ้าง	60	33.5
ไม่ประกอบอาชีพ	11	6.1
อื่นๆ	31	17.3
สถานที่กำเนิด		
อำเภอเชียงของ	141	78.8
อำเภอเทิง	1	0.6
อื่นๆ	37	20.7
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน		
1-5 ปี	3	1.7
6-10 ปี	14	7.8
11-15 ปี	12	6.7
มากกว่า 16 ปี	150	83.8
รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า 1,000 บาท	22	12.3
1,001 - 3,000 บาท	42	23.5
3,001 - 6,000 บาท	74	41.3

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6,001 - 9,000 บาท	19	10.6
มากกว่า 9,001 บาท	22	12.3
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา	9	5.0
ประถมศึกษา	86	48.0
มัธยมศึกษา	39	21.8
ปวส./ปวช./อนุปริญญา	11	6.1
ปริญญาตรี	28	15.6
ปริญญาโท	4	2.2
อื่นๆ	2	1.1

จากตารางที่ 4.1 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่หมู่บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัด เชียงราย จำนวน 179 คน ลักษณะศักยภาพพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

1. เพศ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นชาย จำนวน 109 คน (ร้อยละ 60.90) หญิงจำนวน 70 คน (ร้อยละ 39.10)

2. อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี มีจำนวน 60 คน (ร้อยละ 33.50) รองลงมาคือ อายุ 41-50 ปี จำนวน 47 คน (ร้อยละ 26.30) และ อายุ 51-60 ปี จำนวน 32 คน (ร้อยละ 17.90) ตามลำดับ

3. อาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย มีจำนวน 68 คน (ร้อยละ 38.0) รองลงมาคืออาชีพ รับจ้าง มีจำนวน 60 คน (ร้อยละ 33.5) และ ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีจำนวน 11 คน (ร้อยละ 6.1)

4. สถานที่กำเนิด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ อำเภอ เชียงของ จำนวน 141 คน (ร้อยละ 78.80) รองลงมาคือ อำเภอเทิง จำนวน 1 คน (ร้อยละ 0.60) นอกนั้นเป็นสถานที่อื่น จำนวน 37 คน (ร้อยละ 20.70)

5. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง มากกว่า 16 ปี มีจำนวน 150 คน (ร้อยละ 83.8) รองลงมาคือ อาศัยเป็นเวลา 6-10 ปี มีจำนวน 14 คน (ร้อยละ 7.8) และระยะเวลา 11-15 ปี มีจำนวน 12 คน (ร้อยละ 6.7) ตามลำดับ

6. รายได้ต่อเดือน กลุ่มตัวอย่าง มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 6,692.18 บาท และส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 3,001-6,000 บาท มีจำนวน 74 คน (ร้อยละ 41.3) รองลงมาคือ รายได้ต่อเดือน ระหว่าง 1,001-3,000 บาท มีจำนวน 42 คน (ร้อยละ 23.5)

7. ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษา ในระดับประถมศึกษา จำนวน 86 คน (ร้อยละ 48.00) รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 39 คน (ร้อยละ 21.80) และระดับปริญญาตรี จำนวน 28 คน (ร้อยละ 15.60) ตามลำดับ ที่น่าสนใจคือในหมู่บ้านหัวเวียง มีกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงระดับปริญญาโท จำนวน 4 คน (ร้อยละ 2.20)

8. ความสามารถพิเศษ กลุ่มตัวอย่าง 179 คน มีความสามารถพิเศษในด้าน การตรวจสอบบัญชีด้วยตาเปล่า ประกอบอาหารพื้นเมือง ดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง รำไทย ดนตรีสากล ความสามารถทางภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ และการขับเรือ

2.2) ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จังหวัดเชียงราย

การสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพในการมีส่วนร่วมจากการใช้คุณสมบัติ ความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ในการประสานงาน สร้างความสัมพันธ์ และร่วมทำกิจกรรมในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ

การมีส่วนร่วมของชุมชน	ความถี่			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	ทุกครั้ง (ร้อยละ)	นานๆ ครั้ง (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)			
1. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผน และจัดการท่องเที่ยว	20 (11.2)	84 (46.9)	75 (41.9)	0.69	0.66	นานๆ ครั้ง
2. แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน	18 (10.1)	82 (45.8)	79 (44.1)	0.66	0.65	ไม่เคยมีส่วนร่วม
3. เสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	34 (19.0)	53 (29.6)	92 (51.4)	0.68	0.78	นานๆ ครั้ง
4. ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	34 (19.0)	57 (31.8)	88 (49.2)	0.70	0.77	นานๆ ครั้ง
5. ร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน	25 (14.0)	67 (37.4)	87 (48.6)	0.65	0.71	ไม่เคยมีส่วนร่วม
6. ช่วยแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน	23 (12.8)	79 (44.1)	77 (43.0)	0.70	0.69	นานๆ ครั้ง
7. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ	24 (13.4)	63 (35.2)	92 (51.4)	0.62	0.71	ไม่เคยมีส่วนร่วม
8. ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น	27 (15.1)	49 (27.4)	103 (57.5)	0.58	0.74	ไม่เคยมีส่วนร่วม
9. ร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการท่องเที่ยว	24 (13.4)	63 (35.2)	92 (51.4)	0.62	0.71	ไม่เคยมีส่วนร่วม
10. เสนอตัวท่านเองหรือเสนอผู้ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม เพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน	18 (10.1)	66 (36.9)	95 (53.1)	0.57	0.67	ไม่เคยมีส่วนร่วม
11. ร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	19 (10.6)	82 (45.8)	78 (43.6)	0.67	0.66	ไม่เคยมีส่วนร่วม
12. ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	42 (23.5)	81 (45.3)	56 (31.3)	0.92	0.74	นานๆ ครั้ง
13. ร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	31 (17.3)	71 (39.7)	77 (43.0)	0.74	0.74	นานๆ ครั้ง
14. บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	40 (22.3)	81 (45.3)	58 (32.4)	0.90	0.74	นานๆ ครั้ง
15. ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน	32 (17.9)	73 (40.8)	74 (41.3)	0.77	0.73	นานๆ ครั้ง

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

16. ร่วมติดตาม ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้จัดขึ้น	17 (9.5)	65 (36.3)	97 (54.2)	0.55	0.66	ไม่เคยมีส่วนร่วม
ค่าเฉลี่ย				0.69		นาน ๆ ครั้ง

จากตารางที่ 4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ พบว่า โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่าง ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมกับการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ด้วยความถี่ในระดับ **นาน ๆ ครั้ง** (ค่าเฉลี่ย 0.69) โดยพิจารณาเรียงลำดับตามระดับค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในระดับนาน ๆ ครั้ง จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

- การมีส่วนร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 0.92)
- การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- การร่วมดูแลรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน
- การร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว
- การร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
- การช่วยแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน
- การชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการท่องเที่ยว และ
- การเสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง (ค่าเฉลี่ย 0.68)

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชนว่าอยู่ในระดับ**ไม่เคยมีส่วนร่วม** ในหลายกิจกรรม ซึ่งสามารถเรียงตามระดับค่าเฉลี่ยของการ**ไม่เคยมีส่วนร่วม**จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

- การร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 0.67)
- การแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน การร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

- การร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน
- การช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ
- การร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น
- การเสนอตัวเองหรือเสนอผู้ที่เห็นว่าเหมาะสมเพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน
- การมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผล กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้จัดขึ้น (ค่าเฉลี่ย 0.55)

2.3) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของ

ชุมชน

การสำรวจได้แบ่งศึกษาเป็น 2 ด้านคือ การศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรค และเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเองจากการใช้ศักยภาพที่มีอยู่

ก. การประเมินลักษณะทางกายภาพของชุมชน ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของ ปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ

ลักษณะทางกายภาพ ของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่า เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับของ ปัญหาและ อุปสรรค
	มาก	ปาน กลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
1. ระบบไฟฟ้า	4 (2.2)	26 (14.5)	35 (19.6)	114 (63.7)	0.55	0.82	ไม่มีปัญหา
2. ระบบประปา	6 (3.4)	28 (15.6)	31 (17.3)	114 (63.7)	0.59	0.87	ไม่มีปัญหา
3. ระบบโทรศัพท์	6 (3.4)	27 (15.1)	52 (29.1)	94 (52.5)	0.69	0.85	ไม่มีปัญหา
4. การกำจัดขยะ มูลฝอย	30 (16.8)	34 (19.0)	47 (26.3)	68 (38.0)	1.15	1.11	น้อย
5. น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับเพื่อ การเกษตร	4 (2.2)	21 (11.7)	43 (24.0)	111 (62.0)	0.54	0.79	ไม่มีปัญหา
6. การบุกรุกที่สาธารณะ	4 (2.2)	23 (12.8)	51 (28.5)	101 (56.4)	0.61	0.80	ไม่มีปัญหา
7. ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ	10 (5.6)	31 (17.3)	36 (20.1)	102 (57.0)	0.72	0.94	ไม่มีปัญหา
8. ปัญหาที่อยู่อาศัย	5 (2.8)	32 (17.9)	38 (21.2)	104 (58.1)	0.65	0.87	ไม่มีปัญหา
9. ปัญหาความสะดวกในการ เดินทาง	7 (3.9)	27 (15.1)	54 (30.2)	91 (50.8)	0.72	0.86	ไม่มีปัญหา
10. ความปลอดภัยของชุมชน	3 (1.7)	35 (19.6)	41 (22.9)	100 (55.9)	0.67	0.85	ไม่มีปัญหา
ค่าเฉลี่ย					0.69		ไม่มีปัญหา

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินลักษณะทางกายภาพของชุมชนพบว่า

ผลจากการศึกษาในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามด้านลักษณะทางกายภาพหรือโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมดของพื้นที่ศึกษา โดยเฉลี่ยพบว่า อยู่ในระดับ**ไม่มีปัญหา** (ค่าเฉลี่ย 0.69) และไม่น่าจะมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้สามารถเรียงลำดับความสำคัญของกาที่ชุมชนไม่มีปัญหาด้านลักษณะทางกายภาพ จากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้คือ ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ ปัญหาความสะดวกในการเดินทาง ระบบโทรศัพท์ ความปลอดภัยของชุมชน

ปัญหาที่อยู่อาศัย การบุกรุกที่สาธารณะ ระบบประปา ระบบไฟฟ้า และ น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับเพื่อการเกษตร

อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นด้วยว่า ชุมชนมีปัญหาด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ แต่มีความรุนแรงของปัญหาในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.15) คือ การกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่บ้างเป็นบางครั้ง

ข. การประเมินสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหาและอุปสรรคด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของปัญหาและอุปสรรค
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
1. ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล	3 (1.7)	33 (18.4)	58 (32.4)	85 (47.5)	0.74	0.81	ไม่มีปัญหา
2. ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน	9 (5.0)	26 (14.5)	61 (34.1)	83 (46.4)	0.78	0.88	น้อย
3. รายได้ของสมาชิกชุมชนมีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต	20 (11.2)	34 (19.0)	70 (39.1)	55 (30.7)	1.11	0.97	น้อย
4. ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	13 (7.3)	38 (21.2)	70 (39.1)	58 (32.4)	1.03	0.91	น้อย
5. กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน	9 (5.0)	36 (20.1)	71 (39.7)	63 (35.2)	0.95	0.87	น้อย
6. การดูแลสุขภาพของชุมชน	11 (6.1)	41 (22.9)	68 (38.0)	59 (33.0)	1.02	0.90	น้อย
7. ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน	11 (6.1)	34 (19.0)	58 (32.4)	76 (42.5)	0.89	0.92	น้อย
8. ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ	15 (8.4)	32 (17.9)	56 (31.3)	76 (42.5)	0.92	0.97	น้อย
9. การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม	11 (6.1)	30 (16.8)	62 (34.6)	76 (42.5)	0.87	0.91	น้อย
10. ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น	20 (11.2)	30 (16.8)	45 (25.1)	84 (46.9)	0.92	1.04	น้อย
ค่าเฉลี่ย					0.92		น้อย

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน พบว่ามีเพียงประเด็นเดียวที่กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่าอยู่ในระดับ**ไม่มีปัญหา** คือ ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล (ค่าเฉลี่ย 0.74)

ส่วนผลการศึกษาโดยรวม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่า ชุมชนมี**ปัญหาและอุปสรรค**ด้านสภาพความเป็นอยู่โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับ**น้อย** (ค่าเฉลี่ย 0.92) ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและอุปสรรค ตามค่าเฉลี่ย**จากมากไปหาน้อย** ดังนี้คือ

- รายได้ของสมาชิกชุมชนมีความเพียงพอกับการดำรงชีวิต
 - ระดับการศึกษาของคนในชุมชน
 - การดูแลสุขภาพของชุมชน
 - กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน
 - ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน
 - การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม
 - ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน
- ค. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค

อื่นๆ ที่พบ คือ

- ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยราชการ
- ขาดการสนับสนุน หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากภาครัฐ
- การจัดระเบียบเรียบร้อยของแหล่งท่องเที่ยว จัดทำเฉพาะเมื่อมีข้าราชการระดับสูงมาเยือนเท่านั้น
- ปัญหาความเห็นแก่ตัวของบริษัททัวร์
- ชมรมการท่องเที่ยวขาดความเข้มแข็ง ไม่มีประสิทธิภาพ เห็นแก่ประโยชน์ของพวกเขา
- แสงสว่างในยามค่ำคืนจากไฟกิ่งไม่เพียงพอ มีไฟกิ่งแต่ขาดการดูแลรักษา
- อัตราการเกิดอุบัติเหตุมีบ่อยครั้ง
- ปัญหาด้านการติดต่อทางโทรศัพท์ ขาดสัญญาณการติดต่อ

2.4) การสำรวจข้อมูลความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

เป็นการสำรวจเพื่อประเมินว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว อยู่ในระดับใด มีประเด็นใดบ้างที่ เข้าใจ ไม่แน่ใจ หรือ ไม่เข้าใจ ผลการสำรวจดังแสดงใน ตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความ เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ

การท่องเที่ยว คือ	ระดับความเข้าใจ			ค่าเฉลี่ย	ค่า เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ของ ความ เข้าใจ
	เข้าใจ	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เข้าใจ			
1. การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนใน แหล่งท่องเที่ยว	99 (55.3)	72 (40.2)	8 (4.5)	1.51	0.58	เข้าใจ
2. การมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านของท่าน เพื่อดูวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน	89 (49.7)	83 (46.4)	7 (3.9)	1.46	0.57	เข้าใจ
3. การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน	108 (60.3)	62 (34.6)	9 (5.0)	1.55	0.59	เข้าใจ
4. การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำ พิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา	102 (57.0)	70 (39.1)	7 (3.9)	1.53	0.57	เข้าใจ
5. การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักค้างแรม เป็นการชั่วคราวในหมู่บ้านของท่าน	90 (50.3)	79 (44.1)	10 (5.6)	1.45	0.60	เข้าใจ
6. การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข	118 (65.9)	53 (29.6)	8 (4.5)	1.61	0.57	เข้าใจ
7. การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งาน เทศกาล ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆเพื่อสร้าง รายได้หลักของชุมชน	115 (64.2)	56 (31.3)	8 (4.5)	1.60	0.58	เข้าใจ
8. การเน้นคุณค่า และ ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	117 (65.4)	49 (27.4)	13 (7.3)	1.58	0.63	เข้าใจ
9. การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึก ในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคง มีอยู่ถึงรุ่นลูกหลาน	110 (61.5)	59 (33.0)	10 (5.6)	1.56	0.60	เข้าใจ
10. การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่ นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น	102 (57.0)	68 (38.0)	9 (5.0)	1.52	0.59	เข้าใจ
ค่าเฉลี่ย				1.54		เข้าใจ

จากตารางที่ 4.5 ผลการสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง ในภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 1.54) ในประเด็นต่างๆ รวม 6 ประเด็น โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยของความเข้าใจในแต่ละประเด็น จากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

- การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข
- การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน
- การเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
- การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน
- การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน
- การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัดหรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา
- การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น
- การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว
- การมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านของท่านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน
- การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักค้างแรมเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้าน

ข้อสังเกต - การที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับความเข้าใจนั้น กลุ่มตัวอย่างยังมีความเข้าใจผิดอยู่ในหลายประเด็น เนื่องจาก บางคำถามเป็นความหมายของการท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยและคณะได้ให้ความหมายไว้อย่างถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างจากหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและดีพอ

2.5) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการวางแผน และจัดการ ท่องเที่ยวของชุมชน

เป็นการสำรวจที่แสดงถึง ความต้องการของชุมชนในการจัดการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อนำไปใช้ในการจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินงานและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เมื่อมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นอันเนื่องจากการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมคิด ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา								
1. ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชน	40 (22.3)	53 (29.6)	63 (35.2)	20 (11.2)	3 (1.7)	3.60	1.01	มาก
2. กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการ ในวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน อย่างเคร่งครัด	22 (12.3)	52 (29.1)	78 (43.6)	25 (14.0)	2 (1.1)	3.37	0.91	ปานกลาง
3. กำหนดว่าชุมชนควรจะรับนักท่องเที่ยวได้เท่าใดโดยเฉพาะ ในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว	37 (20.7)	51 (28.5)	60 (33.5)	29 (16.2)	2 (1.1)	3.51	1.03	มาก
4. ป້องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจ	34 (19.0)	57 (31.8)	60 (33.5)	25 (14.0)	3 (1.7)	3.53	1.01	มาก
5. วางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม	31 (17.3)	54 (30.2)	65 (36.3)	24 (13.4)	5 (2.8)	3.46	1.02	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย						3.49		มาก
ร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน								
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน	44 (24.6)	44 (24.6)	66 (36.9)	21 (11.7)	4 (2.2)	3.58	1.05	มาก
7. ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน	37 (20.7)	47 (26.3)	70 (39.1)	22 (12.3)	3 (1.7)	3.52	1.01	มาก

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
8. ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว	33 (18.4)	49 (27.4)	64 (35.8)	30 (16.8)	3 (1.7)	3.44	1.03	ปานกลาง
9. ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิด วางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	41 (22.9)	40 (22.3)	65 (36.3)	28 (15.6)	5 (2.8)	3.47	1.09	ปานกลาง
10. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	47 (26.3)	50 (27.9)	59 (33.0)	20 (11.2)	3 (1.7)	3.66	1.04	มาก
11. เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว	49 (27.4)	53 (29.6)	51 (28.5)	23 (12.8)	3 (1.7)	3.68	1.06	มาก
12. ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน	48 (26.8)	40 (22.3)	71 (39.7)	16 (8.9)	4 (2.2)	3.63	1.04	มาก
ค่าเฉลี่ย						3.57		มาก
ร่วมติดตาม ประเมินผล								
13. ติดตาม ประเมินผล การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว	29 (16.2)	36 (20.1)	88 (49.2)	21 (11.7)	5 (2.8)	3.35	0.98	ปานกลาง
14. แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว	37 (20.7)	43 (24.0)	67 (37.4)	26 (14.5)	6 (3.4)	3.44	1.08	ปานกลาง
15. ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว	39 (21.8)	43 (24.0)	67 (37.4)	26 (14.5)	4 (2.2)	3.49	1.06	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย						3.43		ปานกลาง
ร่วมรักษาและ แบ่งปัน ผลประโยชน์								
16. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	41 (22.9)	39 (21.8)	68 (38.0)	26 (14.5)	5 (2.8)	3.47	1.08	ปานกลาง
17. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน	38 (20.2)	37 (20.7)	67 (37.4)	30 (16.8)	7 (3.9)	3.39	1.11	ปานกลาง
18. ติดตาม ประเมินผลการใช้งบประมาณ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการจัดการ และ พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	32 (17.9)	29 (16.2)	81 (45.3)	31 (17.3)	6 (3.4)	3.28	1.05	ปานกลาง

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ค่าเฉลี่ย						3.38		ปานกลาง
* ค่าเฉลี่ยความต้องการของชุมชน ทั้ง 4 ด้าน						3.50		มาก

จากตารางที่ 4.6 การวิเคราะห์ความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ

ผลการศึกษาโดยรวมของความต้องการทั้ง 4 ด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.47) โดยเรียงลำดับความต้องการตามค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของแต่ละด้าน จากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ความต้องการในการร่วมปฏิบัติและร่วมดำเนินงาน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.57) รองลงมา คือ ต้องการร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.51) ต้องการร่วมติดตามประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.43) และ ต้องการร่วมแบ่งปัน ผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.38) ตามลำดับ

จากผลการศึกษา เพื่อพิจารณารายละเอียดความต้องการของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการตามค่าเฉลี่ยโดยภาพรวม ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ดังต่อไปนี้

ความต้องการในการร่วมปฏิบัติและร่วมดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.57) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการเป็น 2 ระดับ:

- ความต้องการ ในระดับมาก ได้แก่ ต้องการเตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.68) รองลงมา คือ ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ต้องการช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน ต้องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน และ ต้องการร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน ตามลำดับ

- ความต้องการ ในระดับปานกลาง ได้แก่ ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐเพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.47) รองลงมา เป็นความต้องการชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว

ความต้องการร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.49) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการเป็น 2 ระดับ:

- ความต้องการ ในระดับมาก ได้แก่ ต้องการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผนและจัดการท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.60) รองลงมา คือ ต้องการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ รวมทั้ง ต้องการกำหนดว่าชุมชนควรจะได้รับนักท่องเที่ยวได้เท่าใด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวตามลำดับ

- ความต้องการ ในระดับปานกลาง ได้แก่ ต้องการร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.46) และ ต้องการกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด

ต้องการร่วมติดตาม ประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.43) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.49) รองลงมาคือ ต้องการแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว และ ต้องการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตามลำดับ

ความต้องการร่วมรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.47) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน และ ต้องการติดตามประเมินผลการใช้งบประมาณของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ตามลำดับ

2.6) ความต้องการและข้อเสนอแนะอื่น ๆของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน คือ

- มีความต้องการให้หน่วยราชการควบคุมดูแลในเรื่องการท่องเที่ยว และสร้างผลประโยชน์แก่ชุมชน
- ควรประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงของให้มากกว่านี้
- สร้างสิ่งดึงดูดใจในการชักชวนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ประเพณี
- การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่พร้อมรับนักท่องเที่ยว
- ควรรักษาความสะอาดและตกแต่งบริเวณริมน้ำโขงให้สวยงามด้วยการปลูกต้นไม้รอบๆ บริเวณ
- ควรผลิตไกด์ให้มีความรู้ในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวอำเภอเชียงของ

- ควรจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวในช่วงฤดูฝนบ้าง
- ต้องการให้มีการปรับปรุง ซ่อมแซมถนน และสร้างสะพานข้ามน้ำโขง แห่งใหม่
- ต้องการให้มีนิคมอุตสาหกรรม

4.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

1) ข้อมูลสำรวจศักยภาพของพื้นที่

1.1) ประวัติอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

อำเภอพาน ในช่วงก่อน ร.ศ.126 เป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในการปกครอง นครลำพูน (<http://chiangrai.police.go.th/paan.htm> , 2549) มีเจ้าผู้ครองเรียกว่า “พ่อเมือง” ขึ้นตรงต่อเจ้าผู้ครองนครลำพูน มีที่ตั้งอยู่ที่บ้านฝ่งต้น ซึ่งปัจจุบันคือที่ตั้งของ หมู่ 8 ตำบลม่วงคำ ร.ศ. 126 (พ.ศ.2450) ทางราชการได้เปลี่ยนการปกครองแบบ “พ่อเมือง” มาเป็นการปกครองแบบ ส่วนภูมิภาค โดยตั้งเป็นกิ่งอำเภอเรียกว่า “กิ่งอำเภอเมืองพาน” มีปลัดอำเภอ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า กิ่งอำเภอมาเป็นหัวหน้าปกครองขึ้นตรงต่ออำเภอเมืองเชียงรายจังหวัดเชียงราย ที่ทำการยังตั้งอยู่ที่เดิม คือที่บ้านฝ่งต้น ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) กิ่งอำเภอเมืองพาน ได้โอนขึ้นอยู่กับอำเภอแม่ใจ จังหวัดเชียงราย แทนการขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองเชียงราย เหตุเพราะอยู่ใกล้อำเภอแม่ใจ สะดวกแก่ราษฎรที่มาติดต่อราชการ ร.ศ.131 (พ.ศ.2455) กิ่งอำเภอเมืองพาน ได้ยกฐานะเป็นอำเภอเมืองพาน จังหวัดเชียงราย ยุบอำเภอแม่ใจ (คงเหลือเฉพาะสถานีตำรวจ) และบางส่วนของอำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายตอนใต้มาขึ้นอยู่กับการปกครองอำเภอเมืองพาน โดยย้ายที่ทำการจากบ้านฝ่งต้น มาตั้งที่ตำบลเมืองพาน อาศัยพลับพลาที่ประทับ (ซึ่งได้สร้างมาตั้งแต่ ร.ศ.124) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ขณะดำรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร เป็นที่ทำการอำเภอเมืองพาน ต่อมา พ.ศ.2492 นายกมล สุทชนะ นายอำเภอเมืองพาน ได้ร่วมกับข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพ่อค้าประชาชน ได้จัดสร้างที่ทำการอำเภอเมืองพาน เป็นตึกสองชั้น ชั้นล่างเป็นตึกชั้นบนเป็นไม้ แทนพลับพลาที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ซึ่งชำรุดทรุดโทรม และเปิดทำการเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2493 ต่อมา พ.ศ.2515 สมัย นายสมเกียรติ เกียรติสัมฤทธิ์ เป็น นายอำเภอได้รับงบประมาณ จำนวน 90,000 บาท (เก้าหมื่นบาทถ้วน) จากกระทรวงมหาดไทย มาบูรณะซ่อมแซมให้แข็งแรงสวยงามและได้เปลี่ยนชื่อ “ อำเภอเมืองพาน “ เป็น “ อำเภอพาน “ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน เพราะคำว่า เมือง ไปตรงกับอำเภอเมืองเชียงราย ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลากลาง

จังหวัด ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2540 อำเภอพาน ได้รับงบประมาณให้จัดสร้างที่ทำการใหม่แทนหลังเดิม และได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เปิดที่ทำการ เดือน พฤษภาคม 2541

1.2) ที่ตั้ง

อยู่ทางตอนใต้อำเภอเมืองเชียงราย มีพื้นที่ประมาณ 1,023 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 8.76 ของพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขต อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย
ทิศใต้	ติดต่อกับเขต อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขต อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขต อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และติดต่อกับเขต อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1.3) ลักษณะภูมิประเทศ

ประกอบด้วยพื้นที่ราบเป็นจำนวนมาก ประมาณร้อยละ 65 ของพื้นที่ในปี พ.ศ.2543 มีเทือกเขาสลับซับซ้อนเป็นแนวทางยาว ทิศตะวันตกเป็นที่ราบเหมาะสำหรับการเพาะปลูก โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอพานมีสภาพพื้นดินดี อุดมสมบูรณ์ อากาศชื้นมีน้ำธรรมชาติและคลองชลประทานผ่านหลายพื้นที่ การคมนาคมเกือบทุกหมู่บ้านสามารถใช้ได้ตลอดฤดูกาล

1.4) อำเภอพาน มีประชากร 134,456 คน หรือร้อยละ 10.7 ของประชากรจังหวัด ซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับ 2 ของจังหวัด รองจากอำเภอเมือง ประชากรในอำเภอมีกิจกรรมอาชีพส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวเขาน้อย สำหรับในแง่เศรษฐกิจอำเภอพานนับว่ามีความสำคัญพอสมควร

1.5) สภาพพื้นที่ที่รับผิดชอบ มีจำนวน 15 ตำบล 181 หมู่บ้าน คือ ตำบลเมืองพาน มี 18 หมู่บ้าน ตำบลแม่เย็น มี 8 หมู่บ้าน ตำบลดอยงาม มี 11 หมู่บ้าน ตำบลแม่เย็น มี 13 หมู่บ้าน ตำบลแม่ฮ้อ มี 16 หมู่บ้าน ตำบลสันติสุข มี 7 หมู่บ้าน ตำบลเจริญเมือง มี 16 หมู่บ้าน ตำบลสันมะเค็ด มี 16 หมู่บ้าน ตำบลทรายขาว มี 12 หมู่บ้าน ตำบลป่าหุง มี 15 หมู่บ้าน ตำบลสันกลาง มี 12 หมู่บ้าน ตำบลธารทอง มี 8 หมู่บ้าน ตำบลทานตะวัน มี 9 หมู่บ้าน ตำบลม่วงคำ มี 13 หมู่บ้าน ตำบลเวียงห้า มี 6 หมู่บ้าน

1.6) สถานที่ท่องเที่ยวของตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

(1) วัดพระธาตุสามดวง - ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 และ 14 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าหุง อยู่ห่างจากที่ว่าการ

การอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 6 กิโลเมตร โดยธาตุแต่ละดวงจะเป็นที่บรรจุอัฐิธาตุของพระอรหันต์ มีบรรยากาศและทัศนียภาพที่สวยงาม การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางถึงพระธาตุองค์ที่ 1 และ 2 ส่วนองค์ที่ 3 ต้องเดินขึ้นบันไดไปอีก 10 เมตร สามารถขึ้นไปสักการะและชมทิวทัศน์ได้ตลอดทั้งปี อยู่ใกล้ชุมชน โดยทุกๆ ปี จะมีประเพณี 9 เบ็ญในเดือนมิถุนายนของทุกปี ซึ่งจะจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การละเล่น มหรสพ ฯลฯ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

(2) วัดห้วยประสิทธิ์ - ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 12 บ้านห้วยประสิทธิ์ ตำบลป่าหุ่ง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร ภายในวัดมีอุทยานการศึกษาพระพุทธศาสนา

(3) อ่างเก็บน้ำแม่ปอน - อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งมะฝาง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตร มีทิวทัศน์ที่สวยงามและนักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวพักผ่อนและตกปลา

(4) น้ำตกห้วยแห้ง - อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งมะฝาง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตกประมาณ 9 กิโลเมตร เป็นน้ำตกชั้นเดียว บริเวณข้างล่างน้ำตกเป็นแอ่งน้ำบริเวณกว้าง ในฤดูแล้งน้ำในลำห้วยจะแห้งเป็นแอ่งๆบางแห่งมีน้ำไหล บางแห่งน้ำซึมหายไปในพื้นที่ดิน

(5) ถ้ำผาโขง - อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตกประมาณ 6 กิโลเมตร ลักษณะเป็นถ้ำหินปูนมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี สามารถเดินทะลุเข้าไปเที่ยวได้ถึงหลังถ้ำ ระยะทางประมาณ 70 เมตร สามารถเข้าเที่ยวชมได้ทั้งปี

(6) ถ้ำน้ำลอด - อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตกประมาณ 18 กิโลเมตร ลักษณะเป็นถ้ำหินปูน มีน้ำไหลออกมาจากถ้ำตลอดปี ช่องน้ำที่ไหลมามีความกว้างขนาด 50 เซนติเมตร สามารถเที่ยวชมได้ตลอดทั้งปี

(7) หน่วยจัดการต้นน้ำแม่งา - อยู่ในเขตของบ้านจิวเฒ่า หมู่ที่ 7 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอฟาน จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอฟานไปทางทิศตะวันตกประมาณ 35 กิโลเมตร ลักษณะเป็นป่าสน ภูมิอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ในฤดูหนาวจะมีทะเลหมอกที่สวยงาม มีบ้านพักรับรองสำหรับนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวประมาณ 1 กิโลเมตรจะไปถึงยอดเขาที่มีลานกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวสามารถกางเต็นท์นอนชมแสงไฟของ

อำเภอพานและชมทะเลหมอกในตอนเช้า จากยอดเขาเดินลงไปประมาณ 1 กิโลเมตร จะพบน้ำตก
ขุนวังที่สวยงาม อาชีพชาวบ้านจะปลูกข้าวสาลี และอีกประมาณ 14 กิโลเมตรจะถึงอำเภอ
แม่สรวย

2) ข้อมูลจากเครื่องมือแบบสอบถาม

2.1) ข้อมูลทั่วไป

ปัจจัยส่วนบุคคล

เป็นการศึกษาพื้นฐานความรู้ทั่วไป และพื้นฐานด้านศักยภาพเฉพาะ
บุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะข้อมูลทั่วไปเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ สถานที่กำเนิด
ระยะเวลาอาศัยในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง รายได้ ความสามารถพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการ
ท่องเที่ยว และระดับการศึกษา จากประชากรทั้งหมด 882 คน ข้อมูลนี้รวบรวมได้จากกลุ่ม
ตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 125 คน นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for
Window – Version 10 โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการแจกแจงความถี่ และการกระจายร้อยละ
ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

n = 125 คน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	45	36.0
หญิง	80	64.0
อายุ		
21-30 ปี	8	6.4
31-40 ปี	28	22.4
41-50 ปี	36	28.8
51-60 ปี	19	15.2
60 ปี ขึ้นไป	34	27.2
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	62	49.6
รับราชการ	1	0.8
ค้าขาย	27	21.6
รับจ้าง	27	21.6
ไม่ประกอบอาชีพ	1	0.8
อื่นๆ	7	5.6
สถานที่เกิด		
อำเภอพาน	117	93.6
อื่นๆ	8	6.4
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		
1-5 ปี	1	0.8
6-10 ปี	2	1.6
11-15 ปี	3	2.4
มากกว่า 16 ปี	119	95.2
รายได้		
น้อยกว่า 1,000 บาท	19	15.2
1,001-3,000 บาท	70	56.0
3,001-6,000 บาท	34	27.2
6,001-9,000 บาท	2	1.6

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา	20	16.0
ประถมศึกษา	80	64.0
มัธยมศึกษา	22	17.6
ปริญญาตรี	3	2.4

จากตารางที่ 4.7 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวน 882 คน ลักษณะศักยภาพพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

- เพศ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน 80 คน (ร้อยละ 64.0) ชายจำนวน 45 คน (ร้อยละ 36.0)

- อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 41-50 ปี มีจำนวน 36 คน (ร้อยละ 28.8) รองลงมาคือ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 34 คน (ร้อยละ 27.2) และ อายุ 31.40 ปี จำนวน 28 คน (ร้อยละ 22.4) ตามลำดับ

- อาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม จำนวน 62 คน (ร้อยละ 49.6) รองลงมาคือ ค้าขาย และ รับจ้าง มีจำนวน 27 คน เท่ากัน หรือร้อยละ 21.6

- สถานที่กำเนิด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ อำเภอพาน จำนวน 117 คน (ร้อยละ 93.6)

- ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันมากกว่า 16 ปี มีจำนวน 119 คน (ร้อยละ 95.2) รองลงมาคือ อาศัยอยู่มาเป็นเวลา 11-15 ปี มีจำนวน 3 คน (ร้อยละ 2.4)

- รายได้ กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 2,832.00 บาท และส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ระหว่าง 1,001-3,000 บาท จำนวน 70 คน (ร้อยละ 56.0) รองลงมาคือ รายได้อยู่ระหว่าง 3001-6000 บาท จำนวน 34 คน (ร้อยละ 27.2)

- ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ในระดับประถมศึกษา จำนวน 80 คน (ร้อยละ 64.0) รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 22 คน (ร้อยละ 17.6) และไม่ได้รับการศึกษา มีจำนวน 20 คน (ร้อยละ 16.0)

- ความสามารถพิเศษ กลุ่มตัวอย่าง 125 คน มีความสามารถพิเศษในด้านการจักรสานเครื่องใช้ในครัวเรือน และไม้กวาด การประกอบอาหารพื้นเมือง ขนมไทย และด้านคอมพิวเตอร์

2.2) ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการวางแผน และ จัดการ ท้องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

การสำรวจกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จำนวน 125 คน กับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการวิเคราะห์ศักยภาพในการมีส่วนร่วมจากการใช้ความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ในการประสานงาน สร้างความสัมพันธ์ และร่วมทำกิจกรรมในการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน โดยผลการวิเคราะห์ ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน

การมีส่วนร่วมของชุมชน	ความถี่			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	ทุกครั้ง (ร้อยละ)	นานๆ ครั้ง (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)			
1. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผน และจัดการท่องเที่ยว	12 (9.6)	27 (21.6)	86 (68.8)	0.41	0.66	ไม่เคยมีส่วนร่วม
2. แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน	10 (8.0)	47 (37.6)	68 (54.4)	0.54	0.64	ไม่เคยมีส่วนร่วม
3. เสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	7 (5.6)	28 (22.4)	90 (72.0)	0.34	0.58	ไม่เคยมีส่วนร่วม
4. ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	5 (4.0)	23 (18.4)	97 (77.6)	0.26	0.53	ไม่เคยมีส่วนร่วม
5. ร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน	6 (4.8)	19 (15.2)	100 (80.0)	0.25	0.53	ไม่เคยมีส่วนร่วม
6. ช่วยแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน	5 (4.0)	19 (15.2)	101 (80.8)	0.23	0.51	ไม่เคยมีส่วนร่วม

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของชุมชน	ความถี่			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	ทุกครั้ง (ร้อยละ)	นาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)			
7. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ	5 (4.0)	14 (11.2)	106 (84.8)	0.19	0.49	ไม่เคยมีส่วนร่วม
8. ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น	10 (8.0)	7 (5.6)	108 (86.4)	0.22	0.58	ไม่เคยมีส่วนร่วม
9. ร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	7 (5.6)	19 (15.2)	99 (79.2)	0.26	0.56	ไม่เคยมีส่วนร่วม
10. เสนอตัวทำเองหรือเสนอผู้ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมเพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน	2 (1.6)	30 (24.0)	93 (74.4)	0.27	0.48	ไม่เคยมีส่วนร่วม
11. ร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	15 (12.0)	17 (13.6)	93 (74.4)	0.38	0.69	ไม่เคยมีส่วนร่วม
12. ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	43 (34.4)	18 (14.4)	64 (51.2)	0.83	0.91	นาน ๆ ครั้ง
13. ร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	17 (13.6)	15 (12.0)	93 (74.4)	0.39	0.72	ไม่เคยมีส่วนร่วม
14. บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	27 (21.6)	36 (28.8)	62 (49.6)	0.72	0.80	นาน ๆ ครั้ง
15. ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน	27 (21.6)	33 (26.4)	65 (52.0)	0.70	0.81	นาน ๆ ครั้ง
16. ร่วมติดตาม ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้จัดขึ้น	11 (8.8)	12 (9.6)	102 (81.6)	0.27	0.61	ไม่เคยมีส่วนร่วม
ค่าเฉลี่ย				0.30		ไม่เคยมีส่วนร่วม

จากตารางที่ 4.8 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผน และ จัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า

กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวอยู่ในระดับ **นาน ๆ ครั้ง** ซึ่งสามารถเรียงตามระดับค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมจาก **มากไปหาน้อย** ได้ดังนี้ คือ การร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

(ค่าเฉลี่ย 0.83) เป็นอันดับแรก มีส่วนร่วมในการบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และ ร่วมดูแลรักษา แบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน ตามลำดับ

นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระดับ**ไม่เคยมีส่วนร่วม** ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน นั้น สามารถเรียงลำดับประเด็นของการไม่มีส่วนร่วมได้ตามระดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่

- ไม่มีส่วนร่วมร่วมแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 0.54) เป็นอันดับแรก
- ไม่มีส่วนร่วมชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผน และจัดการท่องเที่ยว
- ไม่มีส่วนร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ไม่มีส่วนร่วมเสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
- ไม่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชุมชนได้จัดขึ้น
- ไม่มีส่วนร่วมในการเสนอตัวท่านเองหรือเสนอผู้ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม เพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน
- ไม่มีส่วนร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว
- ไม่มีส่วนร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
- ไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน
- ไม่มีส่วนร่วมช่วยแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน
- ไม่มีส่วนร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น
- ไม่มีส่วนร่วมในการช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ

สรุปผลการศึกษาโดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับ**ไม่เคยมีส่วนร่วม** (ค่าเฉลี่ย 0.30)

2.3) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของ

ชุมชน

การสำรวจได้แบ่งศึกษาเป็น 2 ด้านคือ การศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรค และเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเองจากการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ การประเมินลักษณะทางกายภาพของชุมชน ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของปัญหาและอุปสรรค
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
1. ระบบไฟฟ้า	0 (0.0)	5 (4.0)	8 (6.4)	112 (89.6)	0.14	0.45	ไม่มีปัญหา
2. ระบบประปา	7 (5.6)	21 (16.8)	26 (20.8)	71 (56.8)	0.71	0.94	ไม่มีปัญหา
3. ระบบโทรศัพท์	0 (0.0)	2 (1.6)	18 (14.4)	105 (84.0)	0.18	0.42	ไม่มีปัญหา
4. การกำจัดขยะมูลฝอย	2 (1.6)	2 (1.6)	11 (8.8)	110 (88.0)	0.17	0.52	ไม่มีปัญหา
5. น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับเพื่อการเกษตร	7 (5.6)	16 (12.8)	7 (5.6)	95 (76.0)	0.48	0.92	ไม่มีปัญหา
6. การบุกรุกที่สาธารณะ	0 (0.0)	1 (0.8)	13 (10.4)	111 (88.8)	0.12	0.35	ไม่มีปัญหา
7. ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ	0 (0.0)	2 (1.6)	24 (19.2)	99 (79.2)	0.22	0.46	ไม่มีปัญหา
8. ปัญหาที่อยู่อาศัย	0 (0.0)	1 (0.8)	9 (7.2)	115 (92.0)	8.80E-02	0.31	ไม่มีปัญหา
9. ปัญหาความสะดวกในการเดินทาง	0 (0.0)	1 (0.8)	7 (5.6)	117 (93.6)	7.20E-02	0.29	ไม่มีปัญหา
10. ความปลอดภัยของชุมชน	0 (0.0)	2 (1.6)	5 (4.0)	118 (94.4)	7.20E-02	0.32	ไม่มีปัญหา
ค่าเฉลี่ย					0.23		ไม่มีปัญหา

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินลักษณะทางกายภาพของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบล ป่าหุ่ อําเภอกพาน จังหวัดเชียงรราย พบว่า

ผลจากการศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามในภาพรวม ด้านลักษณะทางกายภาพ หรือโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมดของพื้นที่ศึกษา พบว่า อยู่ในระดับ**ไม่มีปัญหา** (ค่าเฉลี่ย 0.23) และ ไม่น่าจะมีผลกระทบต่อกรท่องเที่ยว ทั้งนี้สามารถเรียงลำดับความสำคัญของการไม่มีปัญหาด้าน ลักษณะทางกายภาพของชุมชนตามค่าเฉลี่ย**จากมากไปหาน้อย** ดังนี้คือ ระบบประปา น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับเพื่อการเกษตร ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ ระบบโทรศัพท์ การกำจัดขยะ มูลฝอย ระบบไฟฟ้า การบุกรุกที่สาธารณะ ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาความสะดวกในการ เดินทาง และ ความปลอดภัยของชุมชน

ข. การประเมินสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ผลการวิเคราะห์ดังแสดงใน ตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหา และอุปสรรคด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของปัญหาและอุปสรรค
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
1. ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล	0 (0.0)	1 (0.8)	23 (18.4)	101 (80.8)	0.20	0.42	ไม่มีปัญหา
2. ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน	1 (0.8)	1 (0.8)	7 (5.6)	116 (92.8)	9.60E-02	0.39	ไม่มีปัญหา
3. รายได้ของสมาชิกชุมชนมีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต	30 (24.0)	33 (26.4)	32 (25.6)	30 (24.0)	1.50	1.10	น้อย
4. ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	0 (0)	10 (8.0)	26 (20.8)	89 (71.2)	0.37	0.63	ไม่มีปัญหา
5. กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน	0 (0.0)	1 (0.8)	13 (10.4)	111 (88.8)	0.13	0.40	ไม่มีปัญหา
6. การดูแลสุขภาพของชุมชน	6 (4.8)	3 (2.4)	6 (4.8)	110 (88.0)	0.24	0.72	ไม่มีปัญหา
7. ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน	1 (0.8)	1 (0.8)	4 (3.2)	119 (95.2)	7.20E-02	0.36	ไม่มีปัญหา
8. ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ	0 (0.0)	1 (0.8)	6 (4.8)	118 (94.4)	7.20E-02	0.34	ไม่มีปัญหา
9. การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม	1 (0.8)	3 (2.4)	1 (0.8)	120 (96.0)	8.00E-02	0.41	ไม่มีปัญหา
10. ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น	2 (1.6)	2 (1.6)	1 (0.8)	120 (96.0)	8.00E-02	0.46	ไม่มีปัญหา
ค่าเฉลี่ย					0.28		ไม่มีปัญหา

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่มีปัญหาและอุปสรรคบ้าง แต่ความรุนแรงของปัญหายังอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.50) คือ รายได้สมาชิกชุมชนที่อาจจะไม่มีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต

ผลจากการศึกษาในภาพรวม ปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนจากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า อยู่ในระดับไม่มีปัญหา (ค่าเฉลี่ย 0.28) โดยสามารถเรียงลำดับการไม่มีปัญหาด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

- ระดับการศึกษาของคนในชุมชน
- การดูแลสุขภาพของชุมชน
- ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล
- กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน
- ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน
- การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม
- ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน

2.4) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

เป็นการสำรวจเพื่อประเมินว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
อยู่ในระดับใด มีประเด็นใดบ้างที่ เข้าใจ ไม่แน่ใจ หรือ ไม่เข้าใจ ผลการสำรวจดังแสดงในตาราง
ที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน

การท่องเที่ยว คือ	ระดับความเข้าใจ			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของความเข้าใจ
	เข้าใจ	ไม่แน่ใจ	ไม่เข้าใจ			
1. การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว	51 (40.8)	62 (49.6)	12 (9.6)	1.31	0.64	ไม่แน่ใจ
2. การมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านของท่านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน	75 (60.0)	42 (33.6)	8 (6.4)	1.54	0.62	เข้าใจ
3. การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน	56 (44.8)	53 (42.4)	16 (12.8)	1.32	0.69	ไม่แน่ใจ
4. การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา	91 (72.8)	28 (22.4)	6 (4.8)	1.68	0.56	เข้าใจ
5. การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักค้างแรมเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้านของท่าน	55 (44.0)	56 (44.8)	14 (11.2)	1.33	0.67	ไม่แน่ใจ
6. การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข	89 (71.2)	30 (24.0)	6 (4.8)	1.66	0.57	เข้าใจ
7. การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณี และ วัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน	73 (58.4)	45 (36.0)	7 (5.6)	1.53	0.60	เข้าใจ
8. การเน้นคุณค่า และ ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	64 (51.2)	53 (42.4)	8 (6.4)	1.45	0.62	เข้าใจ
9. การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกหลาน	79 (63.2)	40 (32.0)	6 (4.8)	1.58	0.58	เข้าใจ
10. การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น	57 (45.6)	54 (43.2)	14 (11.2)	1.34	0.67	ไม่แน่ใจ
ค่าเฉลี่ย				1.47		เข้าใจ

จากตารางที่ 4.11 ผลการสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า

ผลจากการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมจากความคิดเห็นที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 1.47) ในประเด็นต่างๆ รวม 6 ประเด็น โดยพิจารณาเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยของความเข้าใจในแต่ละ

ประเด็นจาก**มากไปหาน้อย** ได้ดังนี้คือ กลุ่มตัวอย่างเข้าใจว่าการท่องเที่ยว คือ การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัดหรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนาเป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 1.68) รองลงมาคือ การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข การมีนักท่องเที่ยวที่หมู่บ้านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำ วันของชาวบ้าน การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกหลาน การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน และการเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เป็นอันดับสุดท้าย

แต่การที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับที่มีความเข้าใจนั้น กลุ่มตัวอย่างยัง**มีความเข้าใจผิด**อยู่ไม่น้อย เนื่องจาก ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ไว้อย่างถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น จึงสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างจากหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านป่าทุ่งอำเภอพาน ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและดีพอ

ขณะเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นในระดับ**ไม่แน่ใจ** เกี่ยวกับการท่องเที่ยวใน 4 ประเด็น โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจาก**มากไปหาน้อย** คือ กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่าการท่องเที่ยวเป็นการสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักค้างแรมเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้าน หรือการมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน รวมทั้ง การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างไร

2.5) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว

เป็นการสำรวจที่แสดงถึงความต้องการของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยว เพื่อนำไปใช้ในการจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินงานและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เมื่อมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นอันเนื่องจากการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน

ความต้องการของชุมชน	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมคิด ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา								
1. ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจเพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชน	36 (28.8)	66 (52.8)	22 (17.6)	1 (0.8)	0 (0.0)	4.10	0.70	มาก
2. กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการ ในวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด	35 (28.0)	62 (49.6)	27 (21.6)	1 (0.8)	0 (0.0)	4.05	0.73	มาก
3. กำหนดว่าชุมชนควรจะรับนักท่องเที่ยวได้เท่าใดโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว	26 (20.8)	56 (44.8)	24 (19.2)	9 (7.2)	10 (8.0)	3.63	1.13	มาก
4. ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจ	37 (29.6)	60 (48.0)	26 (20.8)	2 (1.6)	0 (0.0)	4.06	0.75	มาก
5. ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม	40 (32.0)	57 (45.6)	22 (17.6)	6 (4.8)	0 (0.0)	4.05	0.83	มาก
ค่าเฉลี่ย						3.97		มาก
ร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน								
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน	45 (36.0)	72 (57.6)	7 (5.6)	1 (0.8)	0 (0.0)	4.29	0.61	มาก
7. ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน	42 (33.6)	50 (40.0)	26 (20.8)	5 (4.0)	2 (1.6)	4.00	0.92	มาก
8. ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว	47 (37.6)	73 (58.4)	5 (4.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	4.34	0.55	มากที่สุด*
9. ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	47 (37.6)	55 (44.0)	18 (14.4)	5 (4.0)	0 (0.0)	4.15	0.81	มาก
10. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	46 (36.8)	64 (51.2)	15 (12.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	4.25	0.66	มาก

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ความต้องการของชุมชน	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
11. เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชนให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว	48 (38.4)	48 (38.4)	27 (21.6)	2 (1.6)	0 (0.0)	4.14	0.81	มาก
12. ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน	38 (30.4)	70 (56.0)	17 (13.6)	0 (0.0)	0 (0.0)	4.17	0.64	มาก
ค่าเฉลี่ย						4.19		มาก
ร่วมติดตาม ประเมินผล								
13. ติดตาม ประเมินผล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	28 (22.4)	52 (41.6)	32 (25.6)	12 (9.6)	1 (0.8)	3.75	0.94	มาก
14. แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว	36 (28.8)	49 (39.2)	34 (27.2)	5 (4.0)	1 (0.8)	3.91	0.89	มาก
15. ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว	35 (28.0)	59 (47.2)	22 (17.6)	6 (4.8)	3 (2.4)	3.94	0.93	มาก
ค่าเฉลี่ย						3.87		มาก
ร่วมรักษา แบ่งปัน ผลประโยชน์								
16. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	45 (36.0)	56 (44.8)	19 (15.2)	2 (1.6)	3 (2.4)	4.10	0.89	มาก
17. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ที่โปร่งใส ชัดเจน	45 (36.0)	49 (39.2)	24 (19.2)	3 (2.4)	4 (3.2)	4.02	0.97	มาก
18. ติดตามประเมินผลการใช้งบประมาณของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	47 (37.6)	34 (27.2)	31 (24.8)	7 (5.6)	6 (4.8)	3.87	1.13	มาก
ค่าเฉลี่ย						4.00		มาก
* ค่าเฉลี่ยความต้องการของชุมชน ทั้ง 4 ด้าน						4.04		มาก

จากตารางที่ 4.12 การวิเคราะห์ความต้องการในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า

ผลการศึกษาโดยรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.04) โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยของความต้อการแต่ละด้าน จากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ ความต้องการในการร่วมปฏิบัติและร่วมดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 4.19)

ต้องการมีส่วนร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.97) ต้องการมีส่วนร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 4.00) และ ต้องการมีส่วนร่วมติดตาม ประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.87)

จากผลการศึกษา เพื่อพิจารณารายละเอียดความต้องการของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการตามค่าเฉลี่ยตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ดังต่อไปนี้

ความต้องการในการร่วมปฏิบัติและร่วมดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.19)

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการเป็น 2 ระดับ:

- ความต้องการ ในระดับมากที่สุด คือ ชุมชนมีความต้องการชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.34)

- ความต้องการ ในระดับมาก คือ ต้องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 4.29) รองลงมา คือ ต้องการส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ต้องการช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน ต้องการชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐเพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ต้องการเตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชนให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว และ ต้องการร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน เป็นอันดับสุดท้าย

ต้องการร่วมรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 4.10) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน และ ต้องการร่วมติดตามประเมินผลการใช้งบประมาณของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นอันดับสุดท้าย

ความต้องการร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.97) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 4.10) รองลงมา คือ ต้องการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจ ต้องการร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ต้องการกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด และ ต้องการกำหนดว่าชุมชนควรจะมีนักท่องเที่ยวได้เท่าใด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว เป็นอันดับสุดท้าย

ต้องการร่วมติดตาม ประเมินผล อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.87) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย

3.94) รองลงมาคือ ต้องการแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว และ ต้องการติดตาม ประเมินผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นอันดับสุดท้าย

2.6) ความต้องการ และ ข้อเสนอแนะอื่นๆ ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่

- ความต้องการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม
- ความต้องการในการพัฒนา ซ่อมแซม บูรณะวัดพระธาตุสามดวง และ บริเวณรอบๆ วัดให้สวยงาม ด้วยการปลูกต้นไม้
- ควรมีการพัฒนาถนนเข้าหมู่บ้าน
- ควรมีการแบ่งโซน หรือ เขตรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว
- ควรประชาสัมพันธ์และจัดให้มีสถานที่ท่องเที่ยวมากขึ้น

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่บ้านพญาเลาตุ ตำบลทับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

1) ข้อมูลสำรวจศักยภาพของพื้นที่

1.1) อำเภอเทิง

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงราย (อ้างแล้ว) มีพื้นที่ประมาณ 821 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศ มีภูเขาสูงในแนวเหนือ ใต้ ด้านตะวันตกในแนวต่อจากอำเภอเชียงของและด้านตะวันออกตรงรอยต่ออำเภอเมือง

ในปี 2543 อำเภอเทิงมีประชากรทั้งสิ้น 86,743 คน หรือร้อยละ 6.9 ของประชากรจังหวัด มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 106 คนต่อตารางกิโลเมตร กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง รองลงมาคือ คนไทยจากอีสาน ซึ่งมาบุกเบิกที่ดินทำกิน นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อย ได้แก่ ขมุ ผู้ไท ยอง เย้า และลื้อ

1.2) ตำบลทับเต่า เป็นตำบลหนึ่งในจังหวัดเชียงราย มีประวัติความเป็นมา (<http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=570409>, 2549) ของตำบลทับเต่าเดิมเป็นชื่อของต้นไม้ชื่อว่า “ต้นทับเต่า” ซึ่งมีอยู่มากในขณะนั้น แต่ในปัจจุบันนี้ต้นไม้ชนิดนี้ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว ชาวบ้านจึงได้ตั้งชื่อตำบลตามชื่อของต้นไม้

- อาณาเขตตำบลตำบลเต่า

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลหงาว อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และ
กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลยางฮ่อม อำเภอขุนตาล จังหวัด
เชียงราย

- จำนวนประชากรของตำบลตำบลเต่า มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น

12,296 คน เป็นชาย 6,248 คน เป็นหญิง 6,048 คน

- ข้อมูลอาชีพของตำบลตำบลเต่า ได้แก่ อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน

- สถานที่สำคัญของตำบลตำบลเต่า ได้แก่ พระธาตุปู่เต่า อ่างเก็บน้ำ

ห้วยบ้าน ศูนย์เกษตรที่สูงดอยผาหม่น วนอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ภูผาตั้ง และ ภูชมดาว

1.3) บ้านพญาเลาอุ หมู่ที่ 23 เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลตำบลเต่า อำเภอเทิง
จังหวัดเชียงราย

(1) ประวัติ / ที่ตั้ง / พื้นที่ //อาณาเขต

บ้านพญาเลาอุ หมู่ที่ 23 เดิมเป็นหมู่บ้านรวมกับหมู่ 9 ได้มีการ
แยกมาตั้งเป็นหมู่บ้านพญาเลาอุ เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2546 โดยมีนายวุฒิชัย กงพลนนท์
เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายทองคำ วงศ์นภาไพศาล และนายสวาท แซ่หาญ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มี
จำนวน 125 หลังคาเรือน จำนวนประชากรรวม 750 คน การปกครองและการบริหารจัดการ
ภายในหมู่บ้าน โดยความเห็นชอบของประชาชนทุกคน ประชาชนได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น
และยึดมติที่ประชุมส่วนใหญ่ในการดำเนินการของหมู่บ้านเป็นสำคัญตามวิถีประชาธิปไตย

พื้นที่ของหมู่บ้านแบ่งเป็นที่อยู่อาศัยจำนวน 800 ไร่ ที่ทำการ
เกษตร 3,000 ไร่ เขตป่าอนุรักษ์ต้นน้ำ จำนวนประมาณ 100 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านร่มโพธิ์ทอง หมู่ที่ 19 ตำบลตำบลเต่า

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านร่มโพธิ์ไทย หมู่ที่ 9 ตำบลตำบลเต่า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตป่าต้นน้ำ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอาณาเขตของบ้านรักถิ่นไทย หมู่ที่ 13
ตำบลตำบลเต่า

(2) ปัญหาความต้องการของหมู่บ้าน

1. ปัญหาหลักของหมู่บ้าน คือ

ก. การตัดถนนเข้าที่ทำการเกษตร เพื่อสะดวกในการขนย้ายผลผลิตในการทำการเกษตร เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร

ข. ต้องการศูนย์ฝึกวิชาชีพ เพื่อแปรรูปสินค้าทางการเกษตร ออกจำหน่าย เพื่อสร้างรายได้แก่ท้องถิ่น

ค. ต้องการเขื่อนขนาดใหญ่ กักเก็บน้ำเพื่อทำการเกษตร

2. ปัญหาราษฎรไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน นับเป็นปัญหาที่สำคัญและจำเป็นที่ทางราชการจะต้องให้ความช่วยเหลือ เพราะตามนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันเมื่อราษฎรมีที่ทำกินเป็นของตนเอง มีเอกสารสิทธิ์ก็สามารถแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพได้ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

(3) ข้อมูลจุดเด่นของหมู่บ้าน

สินค้าทางการเกษตรของบ้านพญาเลาอุ หมู่ที่ 23 ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง มีลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน และกะหล่ำปลี ลักษณะของลิ้นจี่จะมีสีชมพู รสหวาน เนื้อหนา รับประทานง่าย ปลอดภัย

ทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน - บ้านพญาเลาอุอยู่ตรงกลางของเส้นทางผ่านจากบ้านปางค่าไปยังแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียง คือ ศูนย์เกษตรที่สูงดอยผาหม่นวนอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ผาตั้งในทิศเหนือ และ ในทิศใต้ มีภูเขมดาว ซึ่งชุมชนมีความประสงค์จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเครือข่าย 9 หมู่บ้าน บ้านพญาเลาอุจึงเป็นทางผ่านสำคัญและเป็นชุมชนนักท่องเที่ยวมักจะมาแวะเพื่อรับประทานอาหาร นอกจากนี้ ที่นี่ยังเป็นสถานที่จัดตลาดนัด ไทย-ลาว เพื่อให้ชุมชนชาวลาว จาก สปป. ลาว เข้ามาซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคกันเป็นประจำในวันที่ 5 และ วันที่ 20 ของทุกเดือน

(4) ทรัพยากรที่สำคัญของหมู่บ้าน

ทรัพยากรที่สำคัญของหมู่บ้าน คือ แหล่งน้ำธรรมชาติในเขตต้นน้ำของหมู่บ้านเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันหมู่บ้านได้ทำระบบประปาภูเขามาใช้ในหมู่บ้าน เพื่อใช้อุปโภค บริโภคตลอดปี

2) ข้อมูลจากเครื่องมือแบบสอบถาม

2.1) ข้อมูลทั่วไป

ปัจจัยส่วนบุคคล - เป็นการศึกษาพื้นฐานความรู้ทั่วไป และพื้นฐานทางด้านศักยภาพเฉพาะบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะข้อมูลทั่วไปเป็นข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ สถานที่กำเนิด ระยะเวลาอาศัยในหมู่บ้านพญาเลาตุ ตำบลต๊อเต่า รายได้ ความสามารถพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และระดับการศึกษา จากประชากรทั้งหมด 651 คน ข้อมูลนี้รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 96 คน นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window - Version 10 โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการแจกแจงความถี่ และการกระจายร้อยละ ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวน ร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านพญาเลาตุ ตำบลต๊อเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

n = 96 คน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	45	46.9
หญิง	51	53.1
อายุ		
15-20 ปี	5	5.2
21-30 ปี	38	39.6
31-40 ปี	18	18.8
41-50 ปี	24	25.0
51-60 ปี	11	11.5
60 ปีขึ้นไป	0	0.0
อาชีพ		
เกษตรกรรวม	81	84.4
รับราชการ	2	2.1
ค้าขาย	5	5.2
รับจ้าง	6	6.3
ไม่ประกอบอาชีพ	2	2.1
อื่นๆ	0	0.0

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานที่เกิด		
อำเภอเทิง	87	90.6
อื่นๆ	9	9.4
ระยะเวลาอาศัยในชุมชน		
1-5 ปี	3	3.1
6-10 ปี	6	6.3
11-15 ปี	9	9.4
มากกว่า 16 ปี	78	81.3
รายได้		
น้อยกว่า 1,000 บาท	33	33.4
1,001-3,000 บาท	52	54.2
3,001-6,000 บาท	9	9.4
6,001-9000 บาท	0	0.0
มากกว่า 9,001 บาท	2	2.1
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้ศึกษา	69	71.9
ประถมศึกษา	22	22.9
มัธยมศึกษา	3	3.1
ปวส. / ปวช. / อนุปริญญา	0	0.0
ปริญญาตรี	1	1.0
ปริญญาโท	1	1.0

จากตารางที่ 4.13 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่บ้านพญาเลาอู ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวน 96 คน ลักษณะศักยภาพพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

- เพศ กลุ่มตัวอย่าง 96 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิงจำนวน 51 คน (ร้อยละ 53.1) เป็นชาย จำนวน 45 คน (ร้อยละ 46.9)

- อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 38 คน (ร้อยละ 39.6) รองลงมาคือ อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 24 คน (ร้อยละ 25.0) และ อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 18 คน (ร้อยละ 18.8) ตามลำดับ

- อาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม จำนวน 81 คน (ร้อยละ 84.4) รองลงมาคือ รับจ้าง จำนวน 6 คน (ร้อยละ 6.3)
- สถานที่กำเนิด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ มีถิ่นกำเนิดที่อำเภอเทิง จำนวน 87 คน (ร้อยละ 90.6) นอกนั้นเป็นคนที่มาจากถิ่นกำเนิดที่อื่น
- ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลามากกว่า 16 ปี มีจำนวน 78 คน (ร้อยละ 81.3) รองลงมาคือ อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลา 11-15 ปี มีจำนวน 9 คน (ร้อยละ 9.4) และ 6-10 ปี มีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 6.3) ตามลำดับ
- รายได้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 2,261.77 บาทต่อเดือน และรายได้จากการประกอบอาชีพต่อเดือน เท่ากับ 1,001-3,000 บาท มีจำนวน 52 คน (ร้อยละ 54.2) รองลงมาคือ รายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 1,000 บาท มีจำนวน 33 คน (ร้อยละ 33.4)
- ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษามีจำนวน 69 คน (ร้อยละ 71.9) รองลงมาคือ มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 22 คน (ร้อยละ 22.9)
- ความสามารถพิเศษ กลุ่มตัวอย่างบ้านเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่มีความสามารถในด้านการปักผ้าชาวเขา การจักสาน และการทำเครื่องเงิน

2.2) ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

การสำรวจกลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จำนวน 96 คน กับการมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการวิเคราะห์ศักยภาพในการมีส่วนร่วมจากการใช้ความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ในการประสานงาน สร้างความสัมพันธ์และร่วมทำกิจกรรมในการวางแผน และการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาญ ตำบลทับเต่า อำเภอเทิง

การมีส่วนร่วมของชุมชน	ความถี่			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	ทุกครั้ง (ร้อยละ)	นาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)			
1. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการท่องเที่ยว	7 (7.3)	28 (29.2)	61 (63.5)	0.44	0.63	ไม่เคยมีส่วนร่วม
2. แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน	9 (9.4)	27 (28.1)	60 (62.5)	0.47	0.66	ไม่เคยมีส่วนร่วม
3. เสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	5 (5.2)	21 (21.9)	70 (72.9)	0.32	0.57	ไม่เคยมีส่วนร่วม
4. ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	3 (3.1)	24 (25.0)	69 (71.9)	0.31	0.53	ไม่เคยมีส่วนร่วม
5. ร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน	3 (3.1)	22 (22.9)	71 (74.0)	0.29	0.52	ไม่เคยมีส่วนร่วม
6. ช่วยแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน	0 (0.0)	13 (13.5)	83 (86.5)	0.14	0.34	ไม่เคยมีส่วนร่วม
7. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ	0 (0.0)	11 (11.5)	85 (88.5)	0.11	0.32	ไม่เคยมีส่วนร่วม
8. ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น	3 (3.1)	12 (12.5)	81 (84.4)	0.19	0.47	ไม่เคยมีส่วนร่วม
9. ร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	0 (0.0)	11 (11.5)	85 (88.5)	0.11	0.32	ไม่เคยมีส่วนร่วม
10. เสนอตัวท่านเองหรือเสนอผู้ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมเพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน	2 (2.1)	10 (10.4)	84 (87.5)	0.15	0.41	ไม่เคยมีส่วนร่วม
11. ร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	2 (2.1)	20 (20.8)	74 (77.1)	0.25	0.48	ไม่เคยมีส่วนร่วม
12. ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	19 (19.8)	37 (38.5)	40 (41.7)	0.78	0.76	นาน ๆ ครั้ง
13. ร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	2 (2.1)	24 (25.0)	70 (72.9)	0.29	0.50	ไม่เคยมีส่วนร่วม
14. บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	7 (7.3)	29 (30.2)	60 (62.5)	0.45	0.63	ไม่เคยมีส่วนร่วม

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของชุมชน	ความถี่			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
	ทุกครั้ง (ร้อยละ)	นาน ๆ ครั้ง (ร้อยละ)	ไม่เคย (ร้อยละ)			
15. ร่วมดูแลรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน	4 (4.2)	37 (38.5)	55 (57.3)	0.47	0.58	ไม่เคยมีส่วนร่วม
16. ร่วมติดตาม ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้จัดขึ้น	3 (3.1)	17 (17.7)	76 (79.2)	0.24	0.50	ไม่เคยมีส่วนร่วม
ค่าเฉลี่ย				0.25		ไม่เคยมีส่วนร่วม

จากตารางที่ 4.14 การวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาตุ ตำบลต้าบเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย พบว่า

โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ความเห็นอยู่ในระดับ**ไม่เคยมีส่วนร่วม** ในเกือบจะทุกกิจกรรมในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 0.25) ยกเว้นกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมระดับ**นาน ๆ ครั้ง** ในกิจกรรมเพียงอย่างเดียว คือ ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 0.78)

สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ที่ชุมชน**ไม่เคยมีส่วนร่วม** นั้น สามารถพิจารณาเรียงลำดับตามระดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้ดังนี้

- แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน
- ร่วมดูแลรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน
- การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- การชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการท่องเที่ยว
- การเสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
- การร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
- การร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน
- การร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว

- การร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
- การติดตาม ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้จัดขึ้น
- การร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น
- การเสนอตัวเองหรือเสนอผู้ที่เห็นว่าเหมาะสม เพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน
- การแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน
- ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ
- การจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

2.3) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของ

ชุมชน

การสำรวจได้แบ่งศึกษาเป็น 2 ด้านคือ การศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและอุปสรรคและเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเองจากการใช้ศักยภาพที่มีอยู่

ก. การประเมินลักษณะทางกายภาพของชุมชน ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหา และอุปสรรคด้านกายภาพของชุมชนบ้านพญาเลาอุ ตำบลทับเต่า อำเภอเทิง

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของปัญหาและอุปสรรค
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
1. ระบบไฟฟ้า	2 (2.1)	5 (5.2)	12 (12.5)	77 (80.2)	0.29	0.66	ไม่มีปัญหา
2. ระบบประปา	5 (5.2)	3 (3.1)	10 (10.4)	78 (81.3)	0.32	0.77	ไม่มีปัญหา
3. ระบบโทรศัพท์	6 (6.3)	10 (10.4)	3 (3.1)	77 (80.2)	0.43	0.91	ไม่มีปัญหา
4. การกำจัดขยะ มูลฝอย	18 (18.8)	21 (21.9)	23 (24.0)	34 (35.4)	1.24	1.13	น้อย
5. น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับเพื่อการเกษตร	4 (4.2)	8 (8.3)	9 (9.4)	75 (78.1)	0.39	0.81	ไม่มีปัญหา
6. การบุกรุกที่สาธารณะ	0 (0.0)	4 (4.2)	8 (8.3)	84 (87.5)	0.17	0.47	ไม่มีปัญหา
7. ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ	6 (6.3)	3 (3.1)	13 (13.5)	74 (77.1)	0.39	0.83	ไม่มีปัญหา
8. ปัญหาที่อยู่อาศัย	2 (2.1)	2 (2.1)	5 (5.2)	87 (90.6)	0.16	0.55	ไม่มีปัญหา
9. ปัญหาความสะดวกในการเดินทาง	3 (3.1)	13 (13.5)	7 (7.3)	73 (76.0)	0.44	0.84	ไม่มีปัญหา
10. ความปลอดภัยของชุมชน	0 (0.0)	2 (2.1)	5 (5.2)	89 (92.7)	9.38E-02	0.36	ไม่มีปัญหา
ค่าเฉลี่ย					0.39		ไม่มีปัญหา

จากตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินลักษณะทางกายภาพของชุมชนพบว่า

ผลจากการศึกษาในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามด้านลักษณะทางกายภาพ โดยเฉลี่ยพบว่า อยู่ในระดับ**ไม่มีปัญหา** (ค่าเฉลี่ย 0.39) และไม่น่าจะมีผลกระทบต่อการทำงานหรือการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นว่า ชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคในด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา แต่มีความรุนแรงของปัญหาในระดับ**น้อย** (ค่าเฉลี่ย 1.24) คือ การกำจัดขยะ มูลฝอย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนอยู่บ้างเป็นบางครั้ง

ในส่วนของค่าเฉลี่ยระดับ**ไม่มีปัญหา**ของพื้นที่ศึกษานั้น ผลการวิจัย พบว่า สามารถเรียงลำดับการ**ไม่มีปัญหา**และอุปสรรคด้านลักษณะทางกายภาพของชุมชน ตามลำดับค่าเฉลี่ยจาก**มากไปหาน้อย** ดังนี้คือ **ไม่มีปัญหา**ความสะดวกในการเดินทาง ระบบโทรศัพท์ น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับการเกษตร ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ ระบบประปา ระบบไฟฟ้า การบุกรุกที่สาธารณะ ปัญหาที่อยู่อาศัย และ ความปลอดภัยของชุมชน ซึ่งนับเป็นศักยภาพของชุมชนบ้านพญาเลาอู ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง ในการที่จะพัฒนาให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้ในอนาคต

ข. การประเมินสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของปัญหา และอุปสรรคด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านเลาอู ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของปัญหาและอุปสรรค
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
1. ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล	0 (0.0)	2 (2.1)	3 (3.1)	91 (94.8)	7.29E-02	0.33	ไม่มีปัญหา
2. ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน	0 (0.0)	2 (2.1)	3 (3.1)	91 (94.8)	7.29E-02	0.33	ไม่มีปัญหา
3. รายได้ของสมาชิกชุมชนมีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต	11 (11.5)	21 (21.9)	13 (13.5)	51 (53.1)	0.92	1.10	น้อย
4. ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	17 (17.7)	13 (13.5)	13 (13.5)	53 (55.2)	0.94	1.19	น้อย
5. กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน	7 (7.3)	4 (4.2)	1 (1.0)	84 (87.5)	0.31	0.86	ไม่มีปัญหา
6. การดูแลสุขภาพของชุมชน	0 (0.0)	2 (2.1)	4 (4.2)	90 (93.8)	8.33E-02	0.35	ไม่มีปัญหา
7. ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน	0 (0.0)	3 (3.1)	3 (3.1)	90 (93.8)	9.37E-02	0.39	ไม่มีปัญหา
8. ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ	0 (0.0)	2 (2.1)	3 (3.1)	91 (94.8)	7.29E-02	0.33	ไม่มีปัญหา
9. การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม	4 (4.2)	1 (1.0)	4 (4.2)	87 (90.6)	0.19	0.65	ไม่มีปัญหา

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	สภาพปัญหา				ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของปัญหาและอุปสรรค
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีปัญหา			
10. ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น	2 (2.1)	0 (0.0)	0 (0.0)	94 (97.9)	6.25E-02	0.43	ไม่มีปัญหา
ค่าเฉลี่ย					0.28		ไม่มีปัญหา

จากตารางที่ 4.16 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

พบว่า

กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า มี 2 ปัจจัยเท่านั้นที่อยู่ในระดับ**มีปัญหาน้อย** คือ รายได้ของสมาชิกชุมชนไม่มีความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 0.92) และ ระดับการศึกษาของคนในชุมชน เป็นอันดับรองลงมา (ค่าเฉลี่ย 0.94)

ส่วนผลการศึกษาโดยรวม กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่า ชุมชน**มีปัญหาและอุปสรรค**ด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับ**ไม่มีปัญหา** (ค่าเฉลี่ย 0.28)

จากการศึกษาค่าเฉลี่ยระดับ**ไม่มีปัญหา**ของพื้นที่ศึกษานั้น ผลการวิจัย พบว่า สามารถเรียงลำดับการ**ไม่มีปัญหาและอุปสรรค**ด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ตามลำดับค่าเฉลี่ยจาก**มากไปหาน้อย** ดังนี้คือ **ไม่มีปัญหาด้านกฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน การดูแลสุขภาพของชุมชน ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ และความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น** ซึ่งจัดได้ว่าชุมชนมีศักยภาพในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น และสามารถพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาได้

ค. ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษา คือ เสนอให้สร้างห้องน้ำให้มีจำนวนเพียงพอนักท่องเที่ยว และ ควรมีการปรับปรุงในด้านการศึกษา ซึ่งปัจจุบันจำนวนครูผู้สอนไม่เพียงพอ และครูบางคนไม่ค่อยมาสอนหนังสือ

2.4) การสำรวจข้อมูลความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

เป็นการสำรวจเพื่อประเมินว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

อยู่ในระดับใด มีประเด็นใดบ้างที่ เข้าใจ ไม่แน่ใจ หรือ ไม่เข้าใจ ผลการสำรวจดังแสดงในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว บ้านพญาเลาอู ตำบลทับเต่า อำเภอเทิง

การท่องเที่ยว คือ	ระดับความเข้าใจ			ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับของความเข้าใจ
	เข้าใจ	ไม่แน่ใจ	ไม่เข้าใจ			
1. การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ คนในแหล่งท่องเที่ยว	35 (36.5)	0 (0.0)	61 (63.5)	1.36	0.48	เข้าใจ
2. การมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านของท่าน เพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน	68 (70.8)	0 (0.0)	28 (29.2)	1.71	0.46	เข้าใจ
3. การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน	68 (70.8)	0 (0.0)	28 (29.2)	1.71	0.46	เข้าใจ
4. การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา	45 (46.9)	25 (26.0)	26 (27.1)	1.20	0.84	ไม่แน่ใจ
5. การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักผ่อนเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้านของท่าน	54 (56.3)	38 (39.6)	4 (4.2)	1.52	0.58	เข้าใจ
6. การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข	77 (80.2)	14 (14.6)	5 (5.2)	1.75	0.54	เข้าใจ
7. การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆเพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน	50 (52.1)	43 (44.8)	3 (3.1)	1.49	0.56	เข้าใจ
8. การเน้นคุณค่า และ ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	54 (56.3)	39 (40.6)	3 (3.1)	1.53	0.56	เข้าใจ
9. การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน	55 (57.3)	38 (39.6)	3 (3.1)	1.54	0.56	เข้าใจ
10. การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น	48 (50.0)	41 (42.7)	7 (7.3)	1.43	0.63	เข้าใจ
ค่าเฉลี่ย				1.52		เข้าใจ

จากตารางที่ 4.17 ผลการสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของกลุ่มตัวอย่าง บ้านพญาเลาอู ตำบลทับเต่า อำเภอเทิง พบว่า

กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า มีเพียงกิจกรรมเดียวเท่านั้นที่อยู่ในระดับ**ไม่แน่ใจ** คือ การที่มีนักท่องเที่ยวมาทำบุญที่วัดไหว้พระที่วัดหรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา (ค่าเฉลี่ย 1.20)

ส่วนผลการศึกษาโดยรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมี**ความเข้าใจ** เกี่ยวกับการท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 1.52) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยของความเข้าใจในแต่ละกิจกรรมจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

- การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่**นักท่องเที่ยว**ได้รับประโยชน์และมีความสุข
- การที่มีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน
- การที่มีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน
- การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน
- การเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
- การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักค้างแรมเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้าน
- การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณีและ วัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน
- การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น
- การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว

ข้อสังเกต - แต่การที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับความเข้าใจนั้น กลุ่มตัวอย่างยัง**มีความเข้าใจผิด**อยู่ในหลายประเด็น เนื่องจาก บางคำถามเป็นความหมายของการท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยและคณะได้ให้ความหมายไว้อย่างถูกต้องเพียงบางส่วนเท่านั้น จึงสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างจากบ้านพญาเลาฑู อำเภอเทิง ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและดีพอ

2.5) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการวางแผน และ จัดการ ท่องเที่ยว

เป็นการสำรวจที่แสดงถึงความต้องการของชุมชนในการจัดการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อนำไปใช้ในการจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินงานและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เมื่อมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นอันเนื่องจากการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังแสดงในตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 แสดงจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านพญาเลออุ อำเภอกะทิง

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ร่วมคิด ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา								
1. ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	23 (24.0)	40 (41.7)	29 (30.2)	4 (4.2)	0 (0.0)	3.85	0.83	มาก
2. กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการ ในวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด	18 (18.8)	28 (29.2)	41 (42.7)	8 (8.3)	1 (1.0)	3.56	0.93	มาก
3. กำหนดว่าชุมชนควรจะรับนักท่องเที่ยวได้เท่าใดโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว	22 (22.9)	23 (24.0)	37 (38.5)	11 (11.5)	3 (3.1)	3.52	1.07	มาก
4. ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรมสภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจ	23 (24.0)	27 (28.1)	39 (40.6)	5 (5.2)	2 (2.1)	3.67	0.97	มาก
5. วางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม	26 (27.1)	16 (16.7)	45 (46.9)	7 (7.3)	2 (2.1)	3.59	1.03	มาก
ค่าเฉลี่ย						3.64		มาก
ร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน								
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน	26 (27.1)	27 (28.1)	39 (40.6)	4 (4.2)	0 (0.0)	3.78	0.90	มาก
7. ร่วมจัดตั้งคณะ-กรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน	25 (26.0)	24 (25.0)	41 (42.7)	6 (6.3)	0 (0.0)	3.71	0.93	มาก

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ความต้องการ	ระดับความต้องการ					ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความต้องการ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
8. ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว	26 (27.1)	29 (30.2)	40 (41.7)	1 (1.0)	0 (0.0)	3.83	0.84	มาก
9. ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	22 (22.9)	29 (30.2)	34 (35.4)	11 (11.5)	0 (0.0)	3.65	0.96	มาก
10. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	26 (27.1)	36 (37.5)	30 (31.3)	4 (4.2)	0 (0.0)	3.88	0.86	มาก
11. เตรียมความพร้อมให้ชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว	27 (28.1)	25 (26.0)	38 (39.6)	6 (6.3)	0 (0.0)	3.76	0.94	มาก
12. ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน	27 (28.1)	20 (20.8)	38 (39.6)	11 (11.5)	0 (0.0)	3.66	1.01	มาก
ค่าเฉลี่ย						3.75		มาก
ร่วมติดตาม ประเมินผล								
13. ติดตาม ประเมินผล การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว	27 (28.1)	23 (24.0)	33 (34.4)	13 (13.5)	0 (0.0)	3.67	1.03	มาก
14. แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว	24 (25.0)	29 (30.2)	33 (34.4)	10 (10.4)	0 (0.0)	3.70	0.96	มาก
15. ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว	27 (28.1)	19 (19.8)	40 (41.7)	10 (10.4)	0 (0.0)	3.66	1.00	มาก
ค่าเฉลี่ย						3.67		มาก
ร่วมรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์								
16. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	25 (26.0)	23 (24.0)	47 (49.0)	1 (1.0)	0 (0.0)	3.75	0.86	มาก
17. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน	24 (25.0)	17 (17.7)	50 (52.1)	5 (5.2)	0 (0.0)	3.62	0.92	มาก
18. ติดตาม ประเมินผลการใช้งบประมาณของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการจัดการ พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	25 (26.0)	18 (18.8)	39 (40.6)	14 (14.6)	0 (0.0)	3.56	1.03	มาก

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ค่าเฉลี่ย						3.65		มาก
* ค่าเฉลี่ยความต้องการของชุมชน ทั้ง 4 ด้าน						3.69		มาก

จากตารางที่ 4.18 การวิเคราะห์ความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในบ้านพญาเลาอุ ตำบลทับเต่า อำเภอเทิง

ผลการศึกษาโดยรวมของความต้องการทั้ง 4 ด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.69) โดยเรียงลำดับความต้องการตามค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของแต่ละด้านจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ความต้องการในการร่วมปฏิบัติและร่วมดำเนินงาน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.75) รองลงมา คือ ต้องการร่วมติดตาม ประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.67) ต้องการร่วมรักษาและแบ่งปันผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.65) และ ความต้องการร่วมคิด ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.64) ตามลำดับ

จากผลการศึกษา เพื่อพิจารณารายละเอียดความต้องการของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละด้าน สามารถเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการตามค่าเฉลี่ยโดยภาพรวม ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ดังต่อไปนี้

ความต้องการในการร่วมปฏิบัติและร่วมดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.75) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการร่วมส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.88) รองลงมา คือ ต้องการมีส่วนร่วมในการชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ต้องการมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อม ให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว ต้องการมีส่วนร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องการช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน ตลอดจน ต้องการชักชวนภาค เอกชนและภาครัฐเพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ตามลำดับ

ต้องการร่วมติดตาม ประเมินผล อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.67) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.70) รองลงมา คือ ต้องการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และ ต้องการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว ตามลำดับ

ความต้องการร่วมรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.65) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.75) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน ตลอดจน ต้องการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล การใช้งบประมาณของคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดการและพัฒนากองทุนของชุมชน ตามลำดับ

ความต้องการร่วมคิด ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.64) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผนและจัดการกองทุน เป็นอันดับแรก (ค่าเฉลี่ย 3.85) รองลงมา คือ ต้องการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และ เศรษฐกิจ ต้องการร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ-เกณฑ์หรือมาตรการในการวางแผนและจัดการกองทุนในชุมชนอย่างเคร่งครัด รวมทั้ง ต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าชุมชนควรจะมีบทบาทท่องเที่ยวได้เท่าใด โดยเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยว ตามลำดับ

2.6) ความต้องการ และ ข้อเสนอแนะอื่นๆ ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดการกองทุนของชุมชน

- ควรมีการส่งเสริมอาชีพแก่ชุมชน
- ควรดูแล สนับสนุน รักษาภูมิปัญญา และส่งเสริมรายได้แก่ผู้สูงอายุ
- ควรส่งเสริมด้านอาชีพการทำเครื่องเงิน และให้มีการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจ
- ต้องการให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมการปักผ้าชาวเขา
- ต้องการตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ชาวเขา
- จัดให้มีสถานที่ขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว
- ต้องการให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือมีหน้าที่รับผิดชอบเข้ามาส่งเสริม พัฒนาหมู่บ้าน
- ต้องการให้มีศาลาพักร้อนสำหรับนักท่องเที่ยว
- ต้องการให้มีการพัฒนาถนน ทางเข้าหมู่บ้าน
- ต้องการให้มีการพัฒนาต้นน้ำในชุมชน

4.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบในพื้นที่ที่ศึกษา 3 แห่ง

1) ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 4.2, 4.8 และ 4.14 สามารถสรุปขั้นตอนของกระบวนการการมีส่วนร่วม เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชน และเปรียบเทียบความสามารถของชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่สามารถนำศักยภาพที่อยู่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวได้ โดยผู้วิจัยได้จัดเรียงลำดับตามขั้นตอนของกระบวนการการมีส่วนร่วมจากแบบสอบถาม ดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 แสดงการเปรียบเทียบของระดับศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

การมีส่วนร่วมของชุมชน	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ		หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน		บ้านพญาเลาอุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง	
	ค่า เฉลี่ย	ลำดับ	ค่า เฉลี่ย	ลำดับ	ค่า เฉลี่ย	ลำดับ
1) ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input)						
1. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการท่องเที่ยว	0.69	6	0.41	5	0.44	4
2. เปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวที่ประชุมหมู่บ้าน	0.66	9	0.54	4	0.47	2
3. เสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	0.68	7	0.34	8	0.32	5
4. ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น	0.58	12	0.22	13	0.19	10
5. เสนอตัวท่านเองหรือเสนอผู้ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมเพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน	0.57	13	0.27	9	0.15	11
2) ขั้นของการปฏิบัติการ (Process)						
6. ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	0.70	5	0.26	10	0.31	6
7. ร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน	0.65	10	0.25	11	0.29	7
8. ร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	0.62	11	0.26	10	0.11	13
9. ร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	0.67	8	0.38	7	0.25	8
10. ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	0.92	1	0.83	1	0.78	1
11. ร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว	0.74	4	0.39	6	0.29	7

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมของชุมชน	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ		หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน		บ้านพญาเลา ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง	
	ค่า เฉลี่ย	ลำดับ	ค่า เฉลี่ย	ลำดับ	ค่า เฉลี่ย	ลำดับ
3) ชั้นของการติดตาม ประเมินผล (Output)						
12. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ประชุมหมู่บ้าน	0.70	5	0.23	12	0.14	12
13. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงาน ภาครัฐ	0.62	11	0.19	14	0.11	13
14. บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการ ท่องเที่ยว	0.90	2	0.72	2	0.45	3
15. ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการ ท่องเที่ยวของชุมชน	0.77	3	0.70	3	0.47	2
16. ร่วมติดตาม ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชน ได้จัดขึ้น	0.55	14	0.27	9	0.24	9

จากตารางที่ 4.19 สามารถเปรียบเทียบการประเมินศักยภาพของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 3 พื้นที่ ได้โดยสรุปดังนี้

การประเมินศักยภาพของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอ เชียงของ พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติการ (Process) และ ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (output) ดังนี้คือ

ชั้นของการปฏิบัติการ (Process) 3 ประเด็น คือ

- ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว
- ร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

ชั้นการติดตามประเมินผล (Output) 3 ประเด็น คือ

- บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน
- ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ประชุมหมู่บ้าน

แสดงว่า ชุมชนมีลักษณะเป็น ผู้ตาม ของกระบวนการการมีส่วนร่วม โดยการให้ความร่วมมือ การร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมากกว่า การเป็นผู้นำ หรือ การเป็นผู้ริเริ่ม วางหลักเกณฑ์ วางนโยบาย กฎเกณฑ์ กฎระเบียบของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

การประเมินศักยภาพของชุมชนในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ในขั้นของการติดตามประเมินผล (Output) ขั้นของการเป็นผู้นำ (input) และขั้นของการปฏิบัติการ (Process) ย่อมแสดงว่า ชุมชนจะมองที่ผลลัพธ์ คือ ผลประโยชน์ของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม และหาแนวทางป้องกันหรือแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นมากที่สุด แต่ ให้ความสำคัญน้อยที่สุดต่อขั้นการปฏิบัติงานร่วมกัน

ขั้นการติดตามประเมินผล (Output) 2 ประเด็น คือ

- บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
- ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน

ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) 2 ประเด็น คือ

- แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน
- ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผน และจัดการท่องเที่ยว

ขั้นของการปฏิบัติการ (Process) 1 ประเด็น คือ

- ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพของชุมชนบ้านพญาเลาญ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) มากที่สุด รองลงมาคือ ขั้นการติดตามประเมินผล (output) และขั้นการปฏิบัติการ (process) เป็นลำดับสุดท้าย ดังนี้

ขั้นการเป็นผู้นำ (Input) 3 ประเด็น คือ

- แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็น ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน
- ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการท่องเที่ยว

- เสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
- ขั้นของการติดตาม ประเมินผล (Output) 2 ประเด็น คือ
- บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว
 - ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน
- ขั้นปฏิบัติการ (Process) 1 ประเด็น คือ
- ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

2) การประเมินปัญหาและอุปสรรคของชุมชน

จากตารางที่ 4.3, 4.9 และ 4.16 การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของชุมชน เป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยภายในและความเสี่ยงด้านกายภาพ และสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อสะท้อนถึงปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ และเพื่อจัดเรียงลำดับความสำคัญในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยจึงได้แยกปัญหาให้ชัดเจนขึ้น โดยการเปรียบเทียบของทั้ง 3 พื้นที่ดังแสดงในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 แสดงการเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพและสภาพของชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ		หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน		บ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	
	มีปัญหา	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา	ไม่มีปัญหา	มีปัญหา	ไม่มีปัญหา
1. ระบบไฟฟ้า	65 (36.3)	114 (63.7)	13 (10.4)	112 (89.6)	19 (19.8)	77 (80.2)
2. ระบบประปา	65 (36.3)	114 (63.7)	54 (43.2)	71 (56.8)	18 (18.7)	78 (81.3)
3. ระบบโทรศัพท์	100 (47.5)	94 (52.5)	20 (16.0)	105 (84.0)	19 (19.8)	77 (80.2)
4. การกำจัดขยะ มูลฝอย	111 (62.0)	68 (38.0)	15 (12.0)	110 (88.0)	62 (64.6)	34 (35.4)
5. น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับเพื่อการเกษตร	68 (38.0)	111 (62.0)	30 (24.0)	95 (76.0)	21 (21.9)	75 (78.1)

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ		หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน		บ้านพญาเลออุ ตำบล ตับเต่า อำเภอเทิง	
	มีปัญหา	ไม่มี ปัญหา	มีปัญหา	ไม่มี ปัญหา	มีปัญหา	ไม่มี ปัญหา
6. การบุกรุกที่สาธารณะ	78 (43.6)	101 (56.4)	14 (11.2)	111 (88.8)	12 (12.5)	84 (87.5)
7. ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ	77 (43.0)	102 (57.0)	26 (20.8)	99 (79.2)	22 (22.9)	74 (77.1)
8. ปัญหาที่อยู่อาศัย	75 (41.9)	104 (58.1)	10 (8.0)	115 (92.0)	9 (9.4)	87 (90.6)
9. ปัญหาความสะดวกในการเดินทาง	88 (49.2)	91 (50.8)	8 (6.4)	117 (93.6)	23 (24.0)	73 (76.0)
10. ความปลอดภัยของชุมชน	79 (44.1)	100 (55.9)	7 (5.6)	118 (94.4)	7 (7.3)	89 (92.7)
11. ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือ บุคคล	94 (52.5)	85 (47.5)	24 (19.2)	101 (80.8)	5 (5.2)	91 (94.8)
12. ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำ หมู่บ้าน	96 (53.6)	83 (46.4)	9 (7.2)	116 (92.8)	5 (5.2)	91 (94.8)
13. รายได้ของสมาชิกชุมชนมีความ เพียงพอต่อการดำรงชีวิต	124 (69.3)	55 (30.7)	95 (76.0)	30 (24.0)	45 (46.9)	51 (53.1)
14. ระดับการศึกษาของคนในชุมชน	121 (67.6)	58 (32.4)	36 (28.8)	89 (71.2)	43 (44.8)	53 (55.2)
15. กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน	116 (64.8)	63 (35.2)	14 (11.2)	111 (88.8)	12 (12.5)	84 (87.5)
16. การดูแลสุขภาพของชุมชน	120 (67.0)	59 (33.0)	15 (12.0)	110 (88.0)	6 (6.2)	90 (93.8)
17. ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของ ชุมชน	103 (57.5)	76 (42.5)	6 (4.8)	119 (95.2)	6 (6.2)	90 (93.8)
18. ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ ของรัฐ	103 (57.5)	76 (42.5)	7 (5.6)	118 (94.4)	5 (5.2)	91 (94.8)
19. การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำ กิจกรรม	103 (57.5)	76 (42.5)	5 (4.0)	120 (96.0)	9 (9.4)	87 (90.6)
20. ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และ วัฒนธรรมท้องถิ่น	95 (53.1)	84 (46.9)	5 (4.0)	120 (96.0)	2 (2.1)	94 (97.9)

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพและสภาพความเป็นอยู่ของ
ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีปัญหาและอุปสรรคในมิติด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อม คือ หมู่

ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ และบ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 50 มีความเห็นว่า มีปัญหาการกำจัดขยะ และกลุ่มตัวอย่างหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน เกือบร้อยละ 50 มีความคิดเห็นว่า ระบบประปาเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

ด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง พบว่า ปัญหาและอุปสรรคลำดับแรก คือ มิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม ในด้านรายได้ของสมาชิกชุมชนกับความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต และยังพบอีกว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 50 ของหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของมีความเห็นว่า มีปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ อีก คือ มิติของด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาของคนในชุมชน มิติด้านการบริหารและการจัดการ ได้แก่ การดูแลสุขภาพของชุมชน กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม มิติด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง มากกว่าร้อยละ 95 จะมีความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้ จะพบว่า ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของชุมชนหรือกับหน่วยงานรัฐ รวมทั้ง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน จะอยู่ในระดับสูงทีเดียว โดยเฉพาะ ชุมชนบ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จะมีความเป็นผู้นำที่โดดเด่นมาก ในการดูแลชุมชนโดยเริ่มจากพื้นฐานครอบครัวซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีปัญหาน้อยมาก ในขณะที่ชุมชนหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ จะมีปัญหาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะ ด้านสภาพความเป็นอยู่

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สรุปและเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ โดยจำแนกตามดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐาน ดังแสดงในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 แสดงการเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง โดยจำแนกตามดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

ดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐาน แหล่งท่องเที่ยว	ปัญหาและอุปสรรค		
	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ	หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน	บ้านพญาเลาอู ตำบล ต้าเต้า อำเภอเทิง
1. มิติด้านลักษณะทาง กายภาพ	1. ปัญหาสัญญาณการติดต่อ ทางโทรศัพท์ 2. อุบัติเหตุ 3. ปัญหาแสงสว่างจากไฟกิ่ง	- - -	- - -
2. มิติด้านการรักษา สิ่งแวดล้อม	1. การกำจัดขยะ	1. ระบบประปา	1. การกำจัดขยะ
3. มิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม	1. รายได้ของชุมชน	1. รายได้ของชุมชน 2. ความขัดแย้งระหว่างชุมชน 3. ความขัดแย้งระหว่าง ชุมชนกับวัด	1. รายได้ของชุมชน
4. มิติคุณค่าทางการเรียนรู้ และการศึกษา	1. ระดับการศึกษาของคนใน ชุมชน	-	1. การขาดแคลนครูผู้สอน
5. มิติด้านการบริหารจัดการ	1. ความขัดแย้งของชุมชน 2. ความขัดแย้งของบุคคลกับ แกนนำ 3. กฎระเบียบเพื่อการควบคุม ชุมชน 4. การดูแลสุขภาพชุมชน 5. ความร่วมมือการร่วม กิจกรรมชุมชน 6. ความร่วมมือของชุมชนกับ เจ้าหน้าที่รัฐ 7. การบริจาคเงินเข้ากองทุน เพื่อจัดทำกิจกรรม	- - - - - - -	1. การประชาสัมพันธ์ 2. การตลาด 3. ความเข้าใจเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยว - - -
6. มิติด้านศิลป วัฒนธรรม	1. ความภูมิใจสภาพความ เป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น	-	-

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งภายใน
ชุมชน ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยความร่วมมือและความสามัคคีปรองดองของชุมชนเอง

ปัจจัยภายนอกที่ถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว คือ ระบบ
สาธารณูปโภค การศึกษา การจราจร หรือแม้แต่การปฏิบัติงานของข้าราชการ ซึ่งเป็นสิ่งที่หน่วย

ราชการจะต้องช่วยกันเข้ามาดูแลและปรับเปลี่ยนอุปสรรคต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นโอกาสทางการท่องเที่ยวให้ได้

3) การประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 4.5, 4.11 และ 4.17 การเปรียบเทียบความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 3 พื้นที่เพื่อประเมินถึงความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 แสดงการเปรียบเทียบความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน และบ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

การท่องเที่ยว คือ	ค่าเฉลี่ยของระดับความเข้าใจ		
	อำเภอเชียงของ	อำเภอพาน	อำเภอเทิง
1. การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคน ในแหล่งท่องเที่ยว	1.51	1.31	1.36
2. การมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านของท่านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน	1.46	1.54	1.71
3. การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน	1.55	1.32	1.71
4. การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา	1.53	1.68	1.20
5. การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักผ่อนเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้านของท่าน	1.45	1.33	1.52
6. การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข	1.61	1.66	1.75
7. การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน	1.60	1.53	1.49
8. การเน้นคุณค่า และ ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม / ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	1.58	1.45	1.53
9. การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกหลาน	1.56	1.58	1.54
10. การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น	1.52	1.34	1.43

จากตารางที่ 4.22 พบว่า ชุมชนในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ และบ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง มีความเข้าใจเหมือนกันเป็นอันดับแรกว่า การท่องเที่ยว คือ การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวโดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และ

มีความสุข ใน ขณะที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน มีความเข้าใจในระดับมาก ว่า การท่องเที่ยว คือ การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา นอกจากนี้ การเพิ่มรายได้ก็ยังเป็นประเด็นที่พื้นที่ทั้ง 3 อำเภอมีความเข้าใจที่ตรงกันเช่นนั้น

นอกจากนี้พื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ยังมีความเข้าใจด้วยว่า การท่องเที่ยว เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน ตลอดจนการเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม / ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

ในขณะที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน มีความเข้าใจรองลงมาคือ การท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และมีความสุข และ การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

ส่วนบ้านพญาเดา ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจรองลงมา คือ การท่องเที่ยวเป็นการมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน และ การสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน เป็นประเด็นที่มีความเข้าใจตรงกับกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน

4) การประเมินความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

จากตารางที่ 4.6, 4.12 และ 4.18 การเปรียบเทียบความต้องการในการวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ถึงความพร้อม ที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาชุมชน ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ดังแสดงในตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 การเปรียบเทียบความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ตามขั้นตอนการมีส่วนร่วม ของหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง

ความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	ค่าเฉลี่ยของระดับความต้องการ		
	อำเภอ เชียงของ	อำเภอ พาน	อำเภอ เทิง
ร่วมคิดค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา			
1. ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	3.60	4.10	3.85
2. กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด	3.37	4.05	3.56
3. กำหนดว่าชุมชนควรจะได้รับนักท่องเที่ยวได้เท่าใดโดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว	3.51	3.63	3.52
4. ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และ เศรษฐกิจ	3.53	4.06	3.67
5. วางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม	3.46	4.05	3.59
ค่าเฉลี่ย	3.49	3.97	3.64
ร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน			
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน	3.58	4.29	3.78
7. ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน	3.52	4.00	3.71
8. ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.44	4.34	3.83
9. ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	3.47	4.15	3.65
10. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	3.66	4.25	3.88
11. เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว	3.68	4.14	3.76
12. ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน	3.63	4.17	3.66
ค่าเฉลี่ย	3.57	4.19	3.75
ร่วมติดตาม ประเมินผล			
13. ติดตาม ประเมินผล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.35	3.75	3.67
14. แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว	3.44	3.91	3.70
15. ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว	3.49	3.94	3.66
ค่าเฉลี่ย	3.43	3.87	3.65
ร่วมรักษา แบ่งปัน ผลประโยชน์			
16. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	3.47	4.10	3.75
17. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน	3.39	4.02	3.62
18. ติดตาม ประเมินผลการใช้งบประมาณ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	3.28	3.87	3.56
ค่าเฉลี่ย	3.38	4.00	3.65

จากตารางที่ 4.23 ผลการศึกษาพบว่า

1. จำแนกความต้องการตาม “ขั้นตอนการมีส่วนร่วม” พบว่า

พื้นที่ทั้ง 3 พื้นที่ที่มีความต้องการอันดับแรกๆที่เหมือนกันในระดับมาก คือ มีความต้องการที่จะร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง อำเภอเชียงของ มีความต้องการรองลงมา ในการคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การร่วมติดตาม ประเมินผล และ การร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์ ตามลำดับ

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน มีความต้องการรองลงมา ในการร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์ การคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และการร่วมติดตาม ประเมินผล ตามลำดับ

บ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง มีความต้องการรองลงมา ในการติดตาม ประเมินผล การร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์ และ การคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตามลำดับ

2. จำแนกความต้องการตาม “กระบวนการการมีส่วนร่วม” ผู้วิจัยจึงได้จัดเรียงแบบสอบถามตามกระบวนการการมีส่วนร่วม ดังตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 แสดงการเปรียบเทียบความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวโดยจำแนกตามกระบวนการการมีส่วนร่วม ของหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ความต้องการ	อำเภอเชียงของ		อำเภอพาน		อำเภอเทิง	
	ค่าเฉลี่ย	ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	ลำดับ
1) <i>ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input)</i>						
1. กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการ ในวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด	3.37	14	4.05	9	3.56	14
2. กำหนดว่าชุมชนควรจะมีนักท่องเที่ยวได้เท่าใด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว	3.51	8	3.63	16	3.52	15
3. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ท่องเที่ยวของชุมชน	3.58	5	4.29	2	3.78	4
4. ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน	3.52	7	4.00	11	3.71	7
5. ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.44	12	4.34	1	3.83	3
6. ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	3.47	10	4.15	5	3.65	11

ตารางที่ 4.24 (ต่อ)

ความต้องการ	อำเภอเชียงของ		อำเภอพาน		อำเภอเทิง	
	ค่าเฉลี่ย	ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	ลำดับ	ค่าเฉลี่ย	ลำดับ
2) ชั้นของการปฏิบัติการ(Process)						
7. ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	3.60	4	4.10	7	3.85	2
8. วางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม	3.46	11	4.05	9	3.59	13
9. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	3.66	2	4.25	3	3.88	1
10. เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว	3.68	1	4.14	6	3.76	5
11. ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน	3.63	3	4.17	4	3.66	10
12. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน	3.47	10	4.10	7	3.75	6
13. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน	3.39	13	4.02	10	3.62	12
3) ชั้นของการติดตามประเมินผล (Output)						
14. ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และ เศรษฐกิจ	3.53	6	4.06	8	3.67	9
15. ติดตาม ประเมินผล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.35	16	3.75	15	3.67	9
16. แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว	3.44	15	3.91	13	3.70	8
17. ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว	3.49	9	3.94	12	3.66	10
18. ติดตาม ประเมินผลการใช้งบประมาณ ของคณะ กรรมการหมู่บ้านในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	3.28	17	3.87	14	3.56	14

จากตารางที่ 4.24 ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอ เชียงของ มีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว โดยเรียงลำดับความต้องการในระดับมากที่สุดถึงน้อยที่สุดในชั้นของการปฏิบัติการ (Process) ชั้นการเป็นผู้นำ (Input) และ ชั้นของการติดตามประเมินผล (Output) ชุมชน มีความต้องการในระดับน้อยที่สุด ดังสรุปได้ดังนี้

ชั้นของการปฏิบัติการ (Process) ใน 4 ประเด็น คือ

- เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว
- ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว
- ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน

- ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
- ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) ใน 1 ประเด็น คือ
- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน
- ขั้นของการติดตามประเมินผล (Output) ใน 1 ประเด็น คือ
- ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และ เศรษฐกิจ

ทั้งยังพบว่า การประเมินความต้องการของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน มีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก ในขั้นของการปฏิบัติการ (Process) และขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) โดยที่ขั้นของการติดตามประเมินผลนั้น ชุมชนมีความต้องการที่จะวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ในระดับน้อยมาก

ขั้นของการปฏิบัติการ (Process) ใน 3 ประเด็น คือ

- ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว
- ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน
- เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว

ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) ใน 3 ประเด็นคือ

- ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว
- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน
- ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐเพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

การประเมินความต้องการของชุมชนบ้านพญาเลาญ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง พบว่า มีความต้องการในระดับมาก ในขั้นของการปฏิบัติการ (Process) และ ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) ตามลำดับ

ขั้นของการปฏิบัติการ (Process) ใน 4 ประเด็น คือ

- ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว
- ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยว ของชุมชน

- เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว
 - มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน
- ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) ใน 3 ประเด็น คือ
- ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน
 - ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน

4.1.5) สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายบนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

การศึกษาแนวทางในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Group Discussion) จากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาบทบาทและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และตอบคำถามการวิจัยว่า ชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย บนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

1) หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

1.1) สภาพทั่วไปของพื้นที่และสภาพชุมชน

ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนแถบบริเวณริมแม่น้ำโขง ประกอบอาชีพส่วนใหญ่ คือ เกษตรกรรม ค้าขาย และรับจ้าง มีจุดผ่านแดนถาวรที่บริเวณท่าเรือบั้ง โดยทำการติดต่อค้าขาย ธุรกิจและการท่องเที่ยวกับเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ประเทศสปป.ลาว เกิดอาชีพการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนตำบลเวียง อำเภอเชียงของ และเมืองห้วยทราย สปป.ลาว นอกจากนี้ ยังเป็นจุดที่ชาวต่างชาติใช้เป็นเส้นทางเดินทางท่องเที่ยวไปยังเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว หรือต่อวีซ่าที่แขวงบ่อแก้ว

ในอดีต ชุมชนอพยพย้ายถิ่นฐานมาจาก สปป.ลาว และได้นำเอาประเพณี วัฒนธรรมต่างๆจากชุมชนเดิมมาเผยแพร่ในอำเภอเชียงของ เช่น ประเพณีแข่งเรือ และกีฬาพื้นบ้าน ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนใกล้เคียง และชุมชนฝั่งลาว มีความปลอดภัยใน

การดำรงชีวิต สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะงานประจำปีของอำเภอ มีการจัดงานประเพณีต่างๆ ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยการบริหารจัดการได้เป็นส่วนแบ่งปันผลประโยชน์กันได้อย่างดี ตลอดจนสามารถจัดงานเทศกาลประเพณีต่างๆ ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ มีความเข้าใจในแก่นแท้ของงาน และความต้องการของชุมชน จึงทำให้งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เป็นด้วยความร่วมมือร่วมใจและถ่ายทอดถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนได้อย่างชัดเจน

1.2) ด้านการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นซึ่งชุมชนพิจารณาว่า เป็นปัญหาในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง เป็นเพียงหมู่บ้านแห่งเดียวของตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ที่ยังไม่ได้เข้าไปอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเวียง
2. ชุมชนมีทัศนคติต่อภาครัฐในแง่ลบ เนื่องจากชุมชนเข้าใจว่าภาครัฐมองชุมชนเป็นเพียงเครื่องมือและแรงงานของภาครัฐที่รองรับคำสั่งจากภาครัฐ และควบคุมชุมชนจนไม่สามารถบริหารจัดการด้วยตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้เหมือนเดิม พยายามลดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมชุมชนน่าน้อย รัฐต้องการให้ชุมชนมีการลงทุนและพัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ โดยละเลยต่อการพัฒนาและบำรุงรักษาวัฒนธรรมวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน
3. ภาครัฐมีส่วนที่ทำให้โครงสร้างของชุมชน ผิดแผกไปจากเดิม และ ลดบทบาทในการบริหารจัดการของชุมชนด้วยตนเอง ชุมชนอ่อนแอลง
4. ภาครัฐเล็งผลประโยชน์ในทางการเมืองโดยจัดงบประมาณ และพัฒนาผิวดูประสงฆ์หลักของชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนลดลง อันเนื่องจากการจ้างเหมาบุคคลภายนอกพื้นที่มาดำเนินกิจกรรมหลายๆ อย่าง ในช่วงเทศกาล
5. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ ไม่มั่นใจว่าจะ เป็นไปด้วยความโปร่งใส เนื่องจาก ภาครัฐได้จัดการให้บุคคลภายนอกชุมชนซึ่งมักจะเป็นกลุ่มนายทุนเข้ามาแสวงหารายได้ เช่น การรับเหมาจัดการพื้นที่จัดขายสินค้าในการจัดงานเทศกาลต่างๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประเพณีวัฒนธรรม
6. ภาครัฐประเมินศักยภาพของชุมชนในหมู่ที่ 1 ต่ำกว่าความเป็นจริง ซึ่งชุมชนในหมู่ที่ 1 หมู่บ้านหัวเวียง ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่มาเป็นเวลานานตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ชุมชนต้องจัดงานประเพณีตามความต้องการของภาครัฐ โดยขาดความเป็นตัวของตัวเอง ประเพณีต่างๆ ในอดีตถูกตัดแปลง เปลี่ยนแปลงเพียงเพื่อการขายภาพลักษณ์แก่นักท่องเที่ยว

เท่านั้น โดยมุ่งจัดงานเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ขาดความเข้าใจตัวคนที่แท้จริงของชุมชน ขาดการให้ความสำคัญของวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของงาน ส่งผลให้ผลงานที่ออกมาไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

7. รัฐสร้างท่าเรือแห่งใหม่ที่อำเภอเชียงของ ด้วยวัตถุประสงค์หลักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปในประเทศอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มากกว่าการมุ่งเน้นพัฒนาการแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเชียงของ

1.3) ข้อเสนอแนะของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

1. ผู้บริหารระดับสูงจากภาครัฐ หรือ ผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการท้องถิ่น ควรหาโอกาสพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อจะได้ทราบปัญหา และความเข้าใจที่แท้จริงของชุมชน

2. ก่อนที่ภาครัฐจะดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ในชุมชน ควรมีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนไม่ควรเป็นแต่เพียงผู้คอยรับนโยบายในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยขาดความเข้าใจ และภาครัฐไม่ควรมองข้ามความรู้สึกของชุมชน

3. โครงการต่างๆ ที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ควรจัดสรรงบประมาณให้ชุมชนมีอิสระ และมีบทบาทในการบริหารจัดการด้วยตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่

4. จัดการพัฒนาและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ โดยเฉพาะบริเวณท่าเรือบั้ง และบริเวณใกล้เคียง โดยมีเป้าหมายให้อำเภอเชียงของเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว มิใช่เป็นเพียงทางผ่านเพื่อไปท่องเที่ยวที่อื่นเท่านั้น

5. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล ส่งเสริมชุมชนด้วยจิตสำนึกรักบ้านเกิด ให้ความสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น คนเฒ่าคนแก่ และเยาวชนเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนกลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตน เช่น ชมรมรักษ์เชียงของ

6. ให้การสนับสนุนการทำวิจัย โดยนักวิจัยเป็นตัวแทนของชุมชนเพื่อเป็นปากเป็นเสียงแทนชุมชน

7. การทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA-Free Trade Agreement) ภาครัฐควรตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นใหญ่ มิใช่มุ่งที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือกลุ่มนายทุน

8. ชุมชนควรมีการรวมกลุ่มด้านอาชีพต่างๆ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับภาครัฐ เช่น ชมรมรถเช่า

2) หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

2.1) สภาพทั่วไปของพื้นที่และสภาพชุมชน

ชุมชนหมู่ที่ 1 ประกอบด้วย 200 หลังคาเรือน อยู่ห่างจากอำเภอพาน 3 กิโลเมตร ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ ประกอบอาชีพ ด้านเกษตรกรรม การทำนา และทำสวนผัก ผลไม้ ภายในหมู่บ้านมีวัดประจำหมู่บ้าน 1 วัด ซึ่งตั้งอยู่ใกล้โรงเรียน ภายในวัดมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่น 2 รูป และเณร 1 รูป

สถานที่ท่องเที่ยวของชุมชน คือ ถ้ำผาโขง ตั้งอยู่ในเขตหมู่ 6 และเป็นสถานที่ที่อยู่ในโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของอบต.ป่าหุ่ง เนื่องจากเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวจำนวนมาก และจากการสำรวจพื้นที่ที่ท่องเที่ยวนั้น เป็นแหล่งที่การคมนาคมสะดวก ทำเลที่ตั้งมีความเหมาะสมต่อการพัฒนา นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้ตลอดทั้งปี แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาที่สำคัญในบริเวณหมู่ที่ 1 บ้านป่าหุ่ง คือ วัดพระธาตุสามดวง ทำเลที่ตั้งอยู่บนเนินสูง บรรยากาศเงียบสงบ อากาศทั่วไปเย็นสบาย ภูมิทัศน์โดยรอบสวยงามมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอพานโดยรอบ การทะนุบำรุงรักษาอยู่ในความรับผิดชอบของชุมชนหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 14 บริเวณพระธาตุซึ่งหมู่ที่ 1 รับผิดชอบ มีศาลาหลังใหญ่ 1 หลังสวยงาม การก่อสร้างวัดนี้เกิดจากศรัทธาของประชาชนต่างจังหวัด ซึ่งผ่านการบอกบุญจากพระสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นสหายของเจ้าอาวาสวัดพระธาตุองค์เก่า ปัจจุบันมีพระสงฆ์ซึ่งมาจากต่างพื้นที่จำพรรษาอยู่ 1 รูป และห่างจากบริเวณพระธาตุออกไป มีแม่ชีพักอาศัยอยู่ 2 คน

ทางขึ้นสู่วัดพระธาตุสามดวง เป็นถนนคอนกรีตที่แคบ ด้วยมีความกว้างเพียงประมาณ 3 เมตร ไม่มีไหล่ทาง ทำให้รถที่วิ่งขึ้นลงจากพระธาตุสามดวงไม่สามารถวิ่งสวนทางได้

กิจกรรมหลักของตำบลป่าหุ่งที่มีการดำเนินงานร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ งานประจำปีประเพณี 9 เป็งในเดือนมิถุนายนของทุกปี ส่วนกิจกรรมอื่นจะแยกกระทำเฉพาะหมู่บ้านตนเองเท่านั้น

การแบ่งความรับผิดชอบในการทะนุบำรุงรักษาวัดพระธาตุสามดวง ตามขอบเขตของพื้นที่ที่ตั้งของหมู่บ้าน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลหรือการทำกิจกรรมร่วมกันในด้านการวางแผน การดูแลผลประโยชน์ในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 เป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลการเงินจากงานประเพณี เพื่อใช้จ่ายในด้านสาธารณูปโภคของวัดพระธาตุสามดวง

2.2) ด้านการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นซึ่งชุมชนพิจารณาว่าเป็นปัญหาในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในชุมชน 3 หมู่บ้าน เกิดจากการจัดงานประจำปีประเพณี 9 เบ็งในเดือนมิถุนายนซึ่งเดิมร่วมกันจัดทำกิจกรรมทั้งตำบล เกิดการแย่งงานกันทำ การขาดความมีน้ำใจในการช่วยเหลือกันระหว่างชุมชนตั้งแต่การเตรียมงาน การดูแลทะนุบำรุงรักษาวัดพระธาตุ ซึ่งอยู่ความรับผิดชอบของหมู่บ้าน 3 หมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ที่พระธาตุประดิษฐานอยู่ ไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชน

บริเวณวัดพระธาตุสามดวงจึงขาดการทะนุบำรุงรักษา มีหญ้าขึ้นรกโดยรอบ ทางเดินมีตะไคร่น้ำขึ้น ลื่น เมื่อมีงานประจำปีประเพณีเบ็ง 9 หรือ เมื่อผู้นำขอร้องเป็นครั้งคราวจึงจะได้รับการดูแล ตกแต่งบริเวณโดยรอบเท่านั้นและเกิดการแบ่งงาน คือ พระธาตุองค์ใดประดิษฐานอยู่ในเขตหมู่บ้านใด หมู่บ้านนั้นเป็นผู้ดูแล รับผิดชอบ

2. ความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์ กับ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ทำให้ชุมชนไม่ศรัทธา และขาดการเคารพนับถือต่อพระสงฆ์ที่จำวัดอยู่ ปัญหาเกิดจากเหตุการณ์ในช่วงของการมีงานประจำปีเมื่อ พ.ศ. 2547 คือ การขาดการประสานงาน ไม่เข้าใจ ความบกพร่องของการสื่อสาร เกิดการทะเลาะวิวาท ระหว่างสงฆ์กับชาวบ้าน อันเนื่องมาจากกำนัน ชาวบ้าน และตัวแทนชุมชนได้เข้าแจ้งการละเล่นชกภายในบริเวณงาน แต่พระสงฆ์ต้องการทำกิจทางสงฆ์จึงได้ต่อว่าตักเตือนจนเกิดปากเสียงกันขึ้น ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจจึงรวมตัวกันต่อต้านขับไล่พระออกจากวัด แต่ถึงปัจจุบันยังไม่ได้ข้อสรุปจากที่ประชุมพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะตำบล หรือ เจ้าคณะอำเภอ

ปัญหาความขัดแย้งเพิ่มขึ้น เมื่อพระสงฆ์ได้รับการนิมนต์ไปสวดในพิธีกรรมทางศาสนาและไม่สามารถสวดโดยใช้ภาษาท้องถิ่นได้ เพราะความเชื่อของชาวบ้านว่าจะได้บุญเมื่อได้ฟังการสวดทางธรรมโดยใช้ภาษาท้องถิ่น ความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อพระสงฆ์รูปนี้จึงน้อยลง

พ.ศ. 2548 เกิดปัญหาจากการบอกเล่าของชาวบ้านว่า พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติกิจกรรมทางวัด โดยขาดการดูแลรอบๆ บริเวณวัด และการนำของใช้ภายในวัดไปขายโดยพลการ เช่น ถ้วย จาน ชาม โดยอ้างว่าเป็นสิ่งของเก่าแล้ว และนำเงินที่ได้มาใช้ส่วนตัว

ปัญหาความห่างเหินการขาดศรัทธาเริ่มเพิ่มมากขึ้นอีกเมื่อมีพวกราหมณ์มาอาศัยวัดพระธาตุอยู่ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาบ้า จนกระทั่งถูกจับดำเนินคดี

สภาพของหมู่บ้าน - เรียงรายตามบริเวณเชิงเขา ลักษณะบ้านชั้นเดียว บางครัวเรือนมีพื้นดินเป็นพื้นบ้าน เลี้ยงสัตว์บริเวณรอบบ้าน อาชีพหลักจากเกษตรกรรม ปลูกผัก กะหล่ำ ซึ่งเป็นพืชหลักที่สร้างรายได้อย่างมากให้แก่ชุมชน มีการเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ สตรีในหมู่บ้านมีอาชีพเสริมจากการทอผ้าใยกล้วย และผู้ชายทำเครื่องเงิน

ลักษณะการปกครอง - มีผู้นำหมู่บ้านคือ ผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวงบ้าน) ที่มาจากการเลือกตั้ง ในครอบครัวผู้ชายเป็นผู้นำ การตัดสินใจ การมีอำนาจอยู่ที่ผู้ชาย เมื่อผู้หญิงจะทำงานใด ต้องผ่านการขออนุญาตเห็นชอบจากหัวหน้าครอบครัว

ลักษณะการดำเนินชีวิต - เป็นครอบครัวใหม่ยังอายุน้อย เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น อายุ 15-16 ปีขึ้นไปเริ่มมีครอบครัว แต่มีการคุมกำเนิด จำกัดการมีบุตรบ้าง โดยคำแนะนำจาก สาธารณสุขตำบล การศึกษาของเยาวชนรุ่นใหม่ มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านถึงชั้นประถมปีที่ 6 ส่วนใหญ่จะจบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นนั้นมีเพียงส่วนน้อย เฉพาะในรายที่ครอบครัวพอจะมีฐานะมักส่งบุตรหลานของตนไปเรียนในโรงเรียนศึกษา สงเคราะห์แม่จัน ในอำเภอแม่จัน ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำได้ไปเรียนที่อำเภอแม่จัน เท่านั้น การอยู่ร่วมกันในชุมชน มีบทลงโทษผู้กระทำผิด เนื่องจากชุมชนยังคงมีความเชื่อในภูตผีปีศาจอยู่ ผู้กระทำผิดจะถูกลงโทษโดยการให้กล่าวสาบาน และทำพิธีตามความเชื่อ ถ้าเป็นคนดีที่ร้ายแรง หรือทางอาญาจะส่งให้ตำรวจดำเนินการตามกฎหมาย

สิ่งดึงดูดใจ - คือ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจากธรรมชาติ ภูมิอากาศเย็นสบาย ทิวทัศน์ที่มองลงไปจากเนินเขา ปกคลุมด้วยหมอก วิถีชีวิตของชุมชนยังมีประเพณี วัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าม้งดั้งเดิมอยู่ ลักษณะการแต่งกาย ผู้สูงอายุยังคงอนุรักษ์ลักษณะการ แต่งกายชาวเขา แต่วัยรุ่นมีการแต่งกายในลักษณะคนพื้นราบ วิถีชีวิตประจำวันดำเนินชีวิตอยู่ตาม ไร่ สวน ที่ปลูกพืชผักกะหล่ำตามไหล่เขาข้างทางเป็นแนวยาวสวยงาม การใช้ชีวิตยามว่างคือ การ ปักผ้าพื้นเมือง ผู้ชายจะทำเครื่องเงิน เครื่องประดับ

ลักษณะการดำเนินกิจกรรมของชุมชน - ในอดีต มีการรวมกลุ่มของชุมชน อย่างเข้มแข็งของผู้เฒ่าผู้แก่จากเผ่าต่างๆ ที่เดินทางมาจากจังหวัดอื่นๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมด้าน ประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน ในปัจจุบัน การรวมกลุ่มเกิดจากการจัดตั้งตำแหน่งขึ้นมาเพื่อ ทำงานร่วมกันในกลุ่มผู้นำเนื่องจากชาวบ้านทั่วไปยังขาดความรู้ บทบาทการทำกิจกรรมจึงขึ้นตรง ต่อกลุ่มผู้นำ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการหารายได้เพื่อปากเลี้ยงท้องมากกว่าเรื่อง อื่น ผู้ที่มีความสามารถเริ่มออกไปหารายได้เพิ่มขึ้นจากที่อื่น ส่งผลกระทบบนทางลบให้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นลดลงและใกล้จะเลื่อนหายไป ทั้งที่กลุ่มผู้สูงอายุและผู้นำชุมชนมีความประสงค์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมต่อไป แต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหลืออยู่ โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่

3.2) ด้านการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นซึ่งชุมชนพิจารณาว่าเป็นปัญหาในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. หมู่บ้านตั้งอยู่ในทำเลที่เป็นเส้นทางผ่าน สู่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงราย คือ ภูชี้ฟ้า ผาตั้ง และภูชมดาว แต่ขาดจุดเด่นในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ขาดการประชาสัมพันธ์ รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของชุมชนได้จากการรับจ้างขับรถยนต์ ขับเคลื่อน 4 ล้อ หรือรถปิคอัพ เพื่อพานักท่องเที่ยวสู่บริเวณยอดดอยจุดท่องเที่ยว แต่ด้วยลักษณะของหมู่บ้านภูเขาเลาอยู่นั้น ยังขาดจุดเด่นที่จะสร้างความประทับใจให้แก่ักท่องเที่ยว และชุมชนเองก็ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านของตนเพื่อการท่องเที่ยว

2. ขาดการส่งเสริมงานหัตถกรรมของหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง ชุมชนไม่ได้รับการส่งเสริมในการทำการตลาดเชิงรุกและการส่งเสริมการขาย ชาวบ้านจึงขาดกำลังใจ ขาดความกระตือรือร้นในการฝึกทักษะและพัฒนาฝีมือ โดยทั่วไปแล้ว จึงผลิตงานหัตถกรรมเพื่อเก็บไว้ใช้ส่วนตัวมากกว่า

3. ปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เยาวชนรุ่นใหม่ เด็กวัยรุ่นสนใจในการผลิตงานฝีมือน้อยลง ขณะที่เริ่มรับวัฒนธรรมจากชุมชนเมืองเข้ามามากขึ้น

4. ระบบการศึกษายังไม่ทั่วถึง ครูผู้สอนน้อย การใช้เวลาสอนยังไม่เต็มที่ ขาดสิ่งจูงใจในการเรียนของผู้เรียน เกิดการเปรียบเทียบระหว่างเด็กที่ผ่านการเรียนจากอำเภออื่นกับที่ผ่านการเรียนภายในโรงเรียนหมู่บ้าน

5. ความภูมิใจในวิถีชีวิตของตน เด็กบางคนขาดความภูมิใจจากสภาพหมู่บ้านค่อนข้างสกปรกมีฝุ่นละออง ขาดการทำความสะอาดบ้าน มีสัตว์เลี้ยงเดินตามทาง เด็กผู้หญิงมีความน้อยใจที่ไม่สามารถตัดสินใจได้ด้วย ไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ การตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนต้องผ่านการเห็นชอบจากผู้ชาย ผู้นำครอบครัวเท่านั้น

6. ชุมชนยังเข้าใจความหมายของการท่องเที่ยวไม่ถูกต้อง ส่วนใหญ่เพียงต้องการให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพื่อจะมีรายได้จากการขายสินค้าประเภทอาหารหรือของที่ระลึกซึ่งชุมชนผลิตขึ้น

7. ผู้นำยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

8. ชาวบ้านส่วนใหญ่ทราบถึงปัญหาของตน แต่ยังคงขาดการกระตุ้นให้เกิดการริเริ่มคิดค้นหาสาเหตุของปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตนเอง ห่วงเรื่องปากท้อง จึงไม่มีความกระตือรือร้นในด้านวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

3.3) ข้อเสนอแนะของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

1. ต้องการให้มีระบบการจัดการชุมชนที่ดีมากกว่าปัจจุบัน และควรมีงบประมาณในการส่งเสริมอาชีพของชาวบ้านในชุมชน
2. การรวมกลุ่มผู้ที่มีความสามารถ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สร้างรายได้ พัฒนากลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มผ้าใยกล้วย กลุ่มทำใบมีด
3. เพิ่มบทบาทในด้านการเป็นผู้นำชุมชน ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การจัดการการท่องเที่ยว ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การเสนอแผนงาน สร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน
4. ภาครัฐโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ควรให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณ การจัดศึกษาดูงาน ฝึกอบรมวัฒนธรรมดั้งเดิม พยายามให้กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกของเยาวชนให้อนุรักษ์ท้องถิ่นของตน

4.1.6) เสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง โดยจำแนกตามดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว เปรียบเทียบศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรค ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ประกอบกับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสรุปความคิดเห็นของชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง และได้นำมาบูรณาการกับแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ในการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย โดยพิจารณาตามศักยภาพของชุมชนในแต่ละพื้นที่ศึกษา ดังนี้คือ

- 1) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย คือ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.)” ดำเนินการร่วมกับ “ชุมชน” ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ทั้งนี้ โดยมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา” ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

2) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านป่าหุง อำเภอพาน คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน - ภาครัฐ - ภาคเอกชน” โดยมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา”

3) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านพญาเลาอู ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน - ภาครัฐ” โดยมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา”

ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 3 พื้นที่ โดยกำหนดขึ้นตามความเหมาะสมของ “ศักยภาพและความต้องการของชุมชนในแต่ละพื้นที่ศึกษา” ในจังหวัดเชียงราย เป็นแผนภูมิได้ดังตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 แสดงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง

รูปแบบ	องค์ประกอบของแต่ละรูปแบบ	ที่ปรึกษา
หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบล เวียง อำเภอเชียงของ	“องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล(สต.)” ดำเนินการร่วมกับ “ชุมชน” - ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งประกอบด้วย 1) ตัวแทนของชุมชนในพื้นที่ 2) ตัวแทนของชุมชนในพื้นที่ซึ่งประกอบธุรกิจ ด้านการท่องเที่ยว	คณะกรรมการ ที่ปรึกษา
หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน	บุคคล 3 ฝ่าย คือ ตัวแทนของชุมชน ภาครัฐ และ ภาคเอกชน ร่วมมือในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว”	คณะกรรมการ ที่ปรึกษา
บ้านพญาเลาอู ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง	บุคคล 2 ฝ่าย คือ ตัวแทนของชุมชน และ ภาครัฐ ร่วมมือในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว”	คณะกรรมการ ที่ปรึกษา

จากตารางที่ 4.25 แสดงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย ซึ่งผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบแรก - สำหรับชุมชนในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชน และภาครัฐ รูปแบบของชุมชนนี้ จึงควรเป็นความร่วมมือกันของ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.)” ดำเนินการร่วมกับ “ชุมชน”-ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ชุมชนควรจะต้องจัดตั้ง “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งประกอบด้วย 1) ตัวแทนของชุมชนในพื้นที่ และ 2) ตัวแทนของชุมชนในพื้นที่ซึ่งประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว บุคคลเหล่านี้จะมาจากการคัดเลือกหรืออาจจะเป็นการแต่งตั้งก็ได้ แต่ที่สำคัญยิ่ง คือ ต้องเป็น ไปบนพื้นฐานของความสมัครใจ มีความพร้อมที่จะเสียสละ มีความตั้งใจ และเต็มใจที่จะ ช่วยเหลือกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ร่วมกันวางแผนและดำเนินงานการท่องเที่ยวในชุมชนและ หมู่บ้าน ทั้งนี้ ในการปฏิบัติการ ต้องมีการบริหารจัดการอย่างมีกฎเกณฑ์และเป็นระบบ ต้องมี การกำหนดสัดส่วนของจำนวนกรรมการให้เหมาะสมกับศักยภาพ และสถานการณ์ท่องเที่ยวของ ชุมชน ต้องมีแบ่งฝ่ายการทำงานของกรรมการ ภาครัฐควรจะต้องช่วยดำเนินการโครงการนำร่อง เพื่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ในขณะเดียวกัน ชุมชนจะมีโอกาสในการแสดง ความคิดเห็น กำหนดแผนงานและจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจน เตรียมการเพื่อป้องกัน ผลกระทบทางลบในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อชุมชนได้ด้วยตนเองอย่างเต็มที่เช่นกันโดยผ่าน มติของคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ควรจะต้องมีการแต่งตั้ง “คณะ กรรมการที่ปรึกษา” ซึ่งควรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาทั้งภายในพื้นที่หรือภายนอกพื้นที่ เพื่อเป็นที่ปรึกษา และให้การแนะนำในการปฏิบัติการและดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวให้ ได้ประโยชน์สูงสุดและเป็นไปด้วยความยั่งยืนสำหรับชุมชน

รูปแบบที่ 2 - สำหรับชุมชนในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านป่าหุง อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน - ภาครัฐ - ภาคเอกชน” ในลักษณะ “คณะกรรมการ หมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ชุมชนจะต้องจัดตั้ง “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่ง ประกอบด้วยบุคคลตัวแทนของชุมชนเจ้าของพื้นที่ ตัวแทนของภาครัฐ ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าหน้าที่ ขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องใน พื้นที่ รวมทั้งตัวแทนของภาคเอกชนในพื้นที่ซึ่งประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว บุคคลที่เป็น ตัวแทนชุมชนและภาคเอกชนนี้ จะมาจากการคัดเลือกหรืออาจจะเป็นการแต่งตั้งก็ได้ แต่ที่สำคัญ คือจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจที่จะร่วมดำเนินงานและปฏิบัติการ เพื่อวางแผนและ จัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ซึ่งในการดำเนินงาน ชุมชนจะมีโอกาสกำหนดแผนงานและ

จัดการการท่องเที่ยวในชุมชนได้ด้วยตนเองผ่านมติของคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว
 ทั้งนี้ ต้องมีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการที่ปรึกษา”

รูปแบบที่ 3 - สำหรับชุมชนในหมู่บ้านพญาเลาตุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัด
 เชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน - รัฐ “ ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการ
 ท่องเที่ยว” นอกจากการที่ชุมชนมี “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งประกอบด้วย
 กรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งหรือคัดเลือกจากชุมชนแล้ว จะต้องมียุติหน้าที่ระดับปฏิบัติการจาก
 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชน
 สามารถดำเนินการได้เอง โดยมีภาครัฐจัดวางระบบในการดำเนินงาน ให้คำแนะนำโดยเฉพาะเชิง
 วิชาการ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนทำการตลาด
 ด้านการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ต้องมีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการที่ปรึกษา” ด้วยเช่นกัน

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงการศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงของชุมชนในจังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อทราบถึงความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงของชุมชนในจังหวัดเชียงราย
4. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยงของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ส่วนการตอบคำถามของการวิจัยเพื่อใช้เป็นแนวทางการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงชุมชนของจังหวัดเชียงรายนั้น ประเด็นของคำถามการวิจัยมีดังนี้

1. ชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษามีศักยภาพในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงหรือไม่อย่างไร
2. ชุมชนในพื้นที่ศึกษามีบทบาทในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงหรือไม่อย่างไร
3. ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงของชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษามีอะไรบ้าง และข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาเป็นเช่นไร
4. ชุมชนมีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงหรือไม่อย่างไร
5. ชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยงในจังหวัดเชียงราย บนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

5.1 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

5.1.1 สร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไป 2) คำถามเกี่ยวกับ การประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว 3) คำถามเกี่ยวกับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคอันเกิดเนื่องจากปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน หรือ เกิดเนื่องจากปัจจัยทางด้านบุคคลและคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็น 4) คำถามเกี่ยวกับความเข้าใจความหมายของการท่องเที่ยวของชุมชน 5) คำถามเกี่ยวกับความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นการสำรวจความต้องการของชุมชน ซึ่งผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด จะได้นำไปเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวของชุมชน

5.1.2 การศึกษางานภาคสนาม ผู้วิจัยได้สำรวจศักยภาพและความต้องการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน จากกลุ่มตัวอย่างใน 3 พื้นที่ซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง ระดับปานกลาง และ ระดับต่ำของจังหวัดเชียงราย คือ บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาตุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ตามลำดับ

5.1.3 คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่ 3 พื้นที่ จำนวน 400 ชุด เพื่อนำมาประมวลและวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และจัดระดับการประเมินศักยภาพของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การประเมินปัญหาและอุปสรรค และจัดระดับความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

5.1.4 การจัดทำ Focus Group และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งชุมชนและภาครัฐ เพื่อค้นหาเพื่อให้ได้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการจัดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

5.2 สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัย จะเป็นการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากชุมชนของพื้นที่ทั้ง 3 แห่งซึ่งเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำของจังหวัด

เชียงราย ซึ่งจำแนกตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย มานำเสนอ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตอบคำถามของการวิจัยครั้งนี้

5.2.1 ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

การประเมินศักยภาพของชุมชนในการวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยประเมินจากบริบทชุมชน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา ปัจจัยส่วนบุคคล และ ข้อบ่งชี้ในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง

บริบทของชุมชน จากผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่งมีองค์ประกอบของความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทุกพื้นที่มีความน่าสนใจ มีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวอยากไปเที่ยวชม ด้วยธรรมชาติของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงของหมู่บ้านหมูที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ธรรมชาติของภูเขาสูงและวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านพญาเลาอุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง และวัดพระธาตุสามดวงที่ชุมชนให้ความเคารพ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติงดงามของขุนเขาในหมู่บ้านหมู 1 ตำบลบ้านป่าหุง อำเภอพาน โดยทุกพื้นที่เข้าถึงได้โดยรถยนต์ และบ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของนั้น ยังสามารถเข้าถึงได้โดยทางเรือโดยอาศัยเส้นทางลุ่มแม่น้ำโขงได้อีกด้วย

ปัจจัยส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง โดยอาศัยอยู่ในชุมชนมานานกว่า 16 ปี มีอายุในวัยทำงานระหว่าง 21-50 ปี ซึ่งน่าจะเป็นผู้ที่มีความผูกพัน รู้ลึกหวงแหนในถิ่นกำเนิด และมีความพร้อม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ท้องถิ่นสูง

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านหมูที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ มีอาชีพหลักในการค้าขายและรับจ้าง เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าพื้นที่ศึกษาอีก 2 แห่งแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านหมูที่ 1 ตำบลบ้านป่าหุง อำเภอพาน และกลุ่มตัวอย่างในบ้านพญาเลาอุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง ซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

ความสามารถพิเศษของชุมชน กลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมูที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของและหมู่บ้านหมูที่ 1 ตำบลบ้านป่าหุง อำเภอพาน จะเป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาดีกว่า จะมีความสามารถพิเศษในด้านภาษา เทคโนโลยี การใช้คอมพิวเตอร์ และความสนใจเป็น การส่วนตัวในด้านการตรวจอัญมณี การทำอาหาร การเล่นดนตรีพื้นเมืองหรือดนตรีสากล ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างในบ้านพญาเลาอุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง ซึ่งมีความสามารถพิเศษเป็น

งานฝีมือในการผลิตผ้าใยกันยุง การปักผ้า และการทำเครื่องเงิน ตามแบบดั้งเดิมของชาวเขาเผ่าม้ง

การประเมินศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ศึกษา ผลการวิจัย พบว่า

ชุมชนของหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ พบว่าชุมชนจะมีลักษณะเป็นผู้ตามของกระบวนการการมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญในขั้นตอนของการปฏิบัติการ (Process) คือ มุ่งเน้นให้ความร่วมมือ ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มากกว่า การเป็นผู้นำ (Input) หรือ การเป็นผู้ริเริ่ม รองลงมาจึงเป็นการวางหลักเกณฑ์ วางนโยบาย กฎเกณฑ์ กฎระเบียบของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะ ในการร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว การร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว และการร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

การประเมินศักยภาพของชุมชน หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ในขั้นตอนของ ขั้นตอนการติดตามประเมินผล (Output) ขั้นตอนการเป็นผู้นำ (input) และขั้นตอนการปฏิบัติการ (Process) ซึ่งหมายถึง การที่ชุมชนให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วม คือ ผลประโยชน์ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม และหาแนวทางป้องกันหรือแก้ไขผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้น มากที่สุด และให้ความสำคัญของขั้นตอนการปฏิบัติการร่วมกัน น้อยที่สุด โดยเฉพาะ ให้ความสำคัญกับการบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และการร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน

การประเมินศักยภาพของชุมชน บ้านพญาเลาญ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญกับขั้นตอนการเป็นผู้นำ (Input) มากที่สุด คือ รองลงมาคือ ขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล (output) และขั้นตอนการปฏิบัติการ (process) เป็นลำดับสุดท้าย แสดงว่าชุมชนมีความเป็นลักษณะผู้นำ ที่มีความคิดริเริ่มเกิดจากผู้คนในชุมชนเอง (อาจเนื่องจากปัจจัยด้านวัฒนธรรมของชุมชนเกื้อหนุนที่ว่า หัวหน้าครอบครัวหรือผู้ชายจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกครอบครัว) โดยเฉพาะ การแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวให้กับที่ประชุมหมู่บ้าน ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว และการเสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยว ไปยังหัวหน้าหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

5.2.2 บทบาทของชุมชนในพื้นที่ศึกษาในการวางแผน และ จัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

1) บทบาทของชุมชน

บทบาทของชุมชน มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมซึ่งอาศัยความคุ้นเคยกันของคนในชุมชน การปกครองชุมชนร่วมกันมายาวนานอย่างสันติสุข โดยอาศัยระบบการพึ่งพากัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ ห่วงแหน และเมื่อรู้สึกว่าจะมีผลกระทบเกิดขึ้นกับชุมชน หรือผลกระทบต่อผลประโยชน์ต่อสิ่งที่ชุมชนมีใช้อยู่เดิม

ในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว - แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินชีวิตร่วมอยู่ด้วยมาเป็นเวลานาน และสามารถตอบสนองชีวิตประจำวันของชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและเกี่ยวข้องกับชุมชนใน 2 ลักษณะคือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ได้แก่ การสร้างงาน การพัฒนาอาชีพ การผลิตสินค้าท้องถิ่น การพัฒนาในทางสังคม การพัฒนาตนเอง การบริการสังคม การสามัคคี การร่วมแก้ปัญหาสังคม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน และ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ได้แก่ โครงสร้างการบริหารชุมชนเปลี่ยนไป วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง การรับวัฒนธรรมจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นตอนบทบาทของชุมชนจึงเริ่มจากการให้ข้อมูล การวางแผน การจัดการควบคุมดูแล การจัดบริการ การจัดกิจกรรม และการอนุรักษ์

1. การวางแผน

1.1 ร่วมประชุมวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว การให้ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น คิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนจนความต้องการของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

1.2 ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ ของการพัฒนาการท่องเที่ยว เป้าหมาย วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยว และการตอบสนองความต้องการของชุมชน

1.3 ร่วมวางแผนในการตัดสินใจ การควบคุมการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ การทำนุบำรุงรักษา และประโยชน์ที่ชุมชนควรได้รับ

1.4 ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟู และทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีสภาพคงเดิม

2. การปฏิบัติการ
 - 2.1 มีส่วนร่วมในการลงทุนตามความสามารถของตน และ ตาม ศักยภาพของท้องถิ่น
 - 2.2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงาน และ ปรับปรุงให้ เหมาะสมกับท้องถิ่น
3. การติดตาม ประเมินผล
 - 3.1 มีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล
 - 3.2 มีส่วนร่วมในการได้รับการแบ่งผลประโยชน์ของชุมชน
 - 3.3 มีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการ ท้องเที่ยวและแนวทางการแก้ไขปัญหา

2) บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกสภาตำบล (สต.)

การพัฒนาการท่องเที่ยว บุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยว คือ คนในท้องถิ่น และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 ระบุ

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐ และชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติ และต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และ ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการ ดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐ เมื่อไปปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ตามวรรคหนึ่ง และวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง

หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ สงวน บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพอย่าง สมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการ การพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุม และกำจัดภาวะมลพิษที่มีต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

อบต. หรือ สต. ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายและตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างจริงจัง รวมทั้ง การสร้างความเข้มแข็งต่อชุมชนที่ได้จากการพิจารณาวัฒนธรรม ขนบ ธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตชุมชน และ ลักษณะการปกครองท้องถิ่น ดังนี้ คือ

ก) ระดับนโยบาย กำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุก เพื่อการพัฒนาการ ท้องถิ่นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน สมาชิกทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับรับทราบนโยบาย

ข) ระดับแผน กำหนดบทบาท ภารกิจ แนวทางการดำเนินงาน สร้าง ความเข้าใจต่อชุมชนเกี่ยวกับแบบแผนการพัฒนาการท้องถิ่น โดยมีคณะกรรมการร่วมประสาน งานปฏิบัติตามแผน และจัดตั้งคณะกลุ่มที่ปรึกษา / คณะทำงานจากชุมชน :

กลุ่มที่ปรึกษา - จะช่วยให้ทราบถึงมุมมองของชุมชนที่มีต่อ กระบวนการตัดสินใจ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการทบทวนกระบวนการตัดสินใจ ความต้องการของชุมชน และยังช่วยประสานหรือเชื่อมแนวความคิดระหว่างชุมชนกับฝ่ายนโยบาย ตลอดจนกระบวนการมี ส่วนร่วมจนถึงขั้นสุดท้ายของการตัดสินใจ ลดความขัดแย้งของชุมชนลงได้

คณะทำงานจากชุมชน - จะทำงานตามเกณฑ์การตัดสินใจในการ ปฏิบัติและดำเนินงานเฉพาะกิจให้เสร็จสิ้น หรือ มุ่งการให้บริการเพื่อลดความขัดแย้ง เพราะ ประเด็นความขัดแย้งบางประการสามารถตกลงกันได้ในระดับของคณะทำงานภายใต้ข้อเสนอแนะ อันเป็นหนึ่งเดียวกัน และนำเสนอข้อเสนอแนะเมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติและดำเนินงานเฉพาะกิจ

ค) ระดับปฏิบัติการ สมาชิกชุมชนต่างๆศึกษาแผน แนวทาง วิธีการ ปฏิบัติให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควบคู่กับการทำนุบำรุง แหล่งท่องเที่ยวเดิมให้สมบูรณ์และฟื้นฟู เผยแพร่ การจัดงานเทศกาล ประเพณีต่างๆของท้องถิ่น การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวสมดุลกับแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการผลประโยชน์ที่ชุมชน ควรได้รับ

ง) การติดตาม ประเมินผล จากคณะที่ปรึกษา/คณะทำงานของชุมชน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน

5.2.3 ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

ปัญหาของชุมชนเป็นปัจจัยที่เกิดจากภายในชุมชนเอง ส่วนอุปสรรคเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ผลจากการวิจัยพบว่า หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ และ บ้านพญาเลาตุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จะมีปัญหาเดียวกันคือ ปัญหาด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ การกำจัดขยะ

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน ไม่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพของชุมชน แต่ปัจจัยภายนอกที่จัดว่าเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ ด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับระบบประปา

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

ผลจากการวิจัยพบว่า ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีปัญหาด้านรายได้ของสมาชิกชุมชนกับความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต และยังพบอีกว่า หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 50 มีความเห็นว่า ปัญหาของชุมชนที่มีอยู่คือ ระดับการศึกษาของคนในชุมชน การดูแลสุขภาพของชุมชน กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดกิจกรรม และความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับอุปสรรคจากปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน คือ ทัศนคติในทางลบที่ชุมชนมีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่งผลให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจของชุมชน ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ดีเท่าที่ควร

นอกจากนี้ ผลจากการวิจัย ยังพบว่าปัญหาและอุปสรรคอื่นๆ ดังนี้

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ได้แก่ ปัญหาความเห็นแก่ตัวของบริษัททัวร์ ชมรมการท่องเที่ยวขาดความเข้มแข็ง สัญญาณการติดต่อทางโทรศัพท์ อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เนื่องจาก ปัญหาแสงสว่างจากไฟกิ่งไม่เพียงพอ

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน พบปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่ คือ ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับชุมชน และความขาดศรัทธาที่ชุมชนมีต่อพระสงฆ์ในวัดพระธาตุดงสามดวง

บ้านพญาเลาตุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง ได้แก่ ปัญหาห้องน้ำไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว การศึกษา การประชาสัมพันธ์และการตลาด รวมทั้ง ปัญหาความเข้าใจของชุมชนต่อความหมายของการท่องเที่ยว

5.2.4 การประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีระดับของ *ความเข้าใจตรงกัน* ว่า การท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และมีความสุข

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ยังมีความเข้าใจด้วยเช่นกันว่า การท่องเที่ยว เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน และ การเน้นคุณค่า และ ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม / ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

ในขณะที่ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน มีความเข้าใจอื่นๆ อีกว่า การท่องเที่ยว คือ การที่มีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัดหรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา และ การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

บ้านพญาเลาตุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง มีความเข้าใจรองลงมา โดยเข้าใจว่า การท่องเที่ยว คือ การที่มีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน และ การสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ยังคงมีอยู่ถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีระดับของความไม่แน่ใจ ในความหมายของการท่องเที่ยวอยู่ด้วยเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัย พบว่า

กลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านป่าหุง อำเภอพาน มีระดับความไม่แน่ใจ ในความหมายของการท่องเที่ยว มากกว่า กลุ่มตัวอย่างบ้านพญาเลาตุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง คือ ไม่แน่ใจ ว่า การเน้นคุณค่าและความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักผ่อนเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้าน การที่นักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน ตลอดจน การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว จัดเป็นการท่องเที่ยวได้อย่างไร

กลุ่มตัวอย่างในบ้านพญาเลาตุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง ไม่แน่ใจ ว่า การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา เป็นการท่องเที่ยวได้อย่างไร

5.2.5 การประเมินความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

1) จำแนกความต้องการตาม “ขั้นตอนการมีส่วนร่วม” และ “กระบวนการมีส่วนร่วม” หรือ ศักยภาพของชุมชน ได้ดังนี้

- จำแนกความต้องการตาม “ขั้นตอนการมีส่วนร่วม” จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีความต้องการอันดับแรกเหมือนกัน คือ ความต้องการที่จะร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินงาน

ระดับความต้องการของชุมชน รองลงมา คือ

หมู่บ้านหมูที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ คือ การคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การร่วมติดตาม ประเมินผล และการร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์

หมู่บ้านหมูที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน คือ การร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์ การคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และการร่วมติดตาม ประเมินผล

บ้านพญาเลาตุ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง มีความต้องการ รองลงมา ในการติดตาม ประเมินผล การร่วมรักษา แบ่งปัน ผลประโยชน์ และ การคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

- จำแนกตามจาก “กระบวนการการมีส่วนร่วม” หรือ ศักยภาพของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

หมู่บ้านหมูที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ชุมชนมีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ ชุมชนมีความต้องการในระดับมากที่สุด ในขั้นของปฏิบัติการ (Process) รองลงมาเป็นขั้นการเป็นผู้นำ (Input) ส่วนขั้นของติดตามประเมินผล (Output) นั้นชุมชนมีความต้องการในระดับน้อยที่สุด คือ มีความต้องการที่จะมีส่วนร่วม หรือให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกันในการเตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะเยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การช่วยบริจาคเงินเพื่อจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน และ ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

หมู่บ้านหมูที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน ชุมชนมีความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก ในขั้นของการปฏิบัติการ (Process) และ ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) เท่านั้น โดยมีน้ำหนักของความต้องการที่เท่ากัน ระหว่างความต้องการที่จะมีส่วนร่วม หรือให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน กับ การเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้วางหลักเกณฑ์

กฎระเบียบ โดยเฉพาะ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึก การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใน ชุมชนของท่าน การมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการ วางแผนและจัดการการท่องเที่ยว และการร่วมออกแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผนและ จัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ความต้องการในการชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการ ท่องเที่ยว การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน และการชักชวนภาคเอกชนและ ภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

บ้านพญาเลาฑู ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง พบว่า ชุมชนมีความต้องการใน ระดับมาก ในขั้นของการปฏิบัติการ (Process) และ ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) โดยมีความ ต้องการขั้นของการปฏิบัติการ (Process) มากกว่า ขั้นของการเป็นผู้นำ (Input) คือ ต้องการ โดยเฉพาะ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์ แหล่งท่องเที่ยว การร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผน และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การเตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

2) ความต้องการอื่นๆในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ชุมชนมีความ ต้องการในด้านอื่นๆ คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องความสะอาด เช่น การดูแลการท่องเที่ยวจากภาครัฐ การ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการบริการการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจ เช่น การสร้างสิ่งดึงดูดใจจาก วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี การรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การ โฆษณาประชาสัมพันธ์ และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน ชุมชนมีความต้องการในด้านอื่นๆ คือ สิ่งดึงดูดใจ เช่น การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว การบูรณะวัดพระธาตุดูสามดวง การเข้าถึงแหล่ง ท่องเที่ยวโดยพัฒนาถนนเข้าหมู่บ้าน การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการแบ่งเขตความรับผิดชอบ

บ้านพญาเลาฑู ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง ชุมชนมีความต้องการในด้านอื่นๆ คือ สิ่งดึงดูดใจ เช่น การสนับสนุน รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้การทำ เครื่องเงิน การปักผ้าชาวเขา สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จัดสถานที่ขายของที่ระลึก การ พัฒนาต้นน้ำ ศาลาพักผ่อน การเข้าถึง เช่น การพัฒนาทางเข้าหมู่บ้าน

5.2.6 การสรุปเพื่อเปรียบเทียบศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรค ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง

เพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยขอเสนอการสรุปภาพรวมการเปรียบเทียบศักยภาพของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความต้องการการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงการสรุปข้อมูลเปรียบเทียบศักยภาพ ปัญหาและอุปสรรค ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง

ประเด็นที่ศึกษา	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ	หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน	บ้านพญาเลาอู ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง
1. ศักยภาพของชุมชน	1. ให้ความสำคัญกับ: - ขั้นตอนการปฏิบัติการ - ขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล	1. ให้ความสำคัญกับ: - ขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล - ขั้นตอนการเป็นผู้นำ	1. ให้ความสำคัญกับ: - ขั้นตอนการเป็นผู้นำ - ขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล
2. ปัญหาและอุปสรรค	1. มิติด้านลักษณะทางกายภาพ 2. มิติด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม 3. มิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม 4. มิติด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา 5. มิติด้านการบริหารจัดการ 6. มิติด้านศิลปวัฒนธรรม	1. มิติด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม 2. มิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม	1. มิติด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม 2. มิติด้านเศรษฐกิจ-สังคม 3. มิติด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	1. เป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน 2. การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน 3. การเน้นคุณค่า ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม / ธรรมชาติ	1. เป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน 2. มีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด การทำพิธีทางศาสนา 3. เน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกการรักษาธรรมชาติ	1. เป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน 2. นักท่องเที่ยวมาศึกษาวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน 3. นักท่องเที่ยวมาพูดคุยกับชาวบ้าน 4. เน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกการรักษาธรรมชาติ

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ	หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน	บ้านพญาเลอ ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง
4. ความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว	จำแนกตามชั้นของการมีส่วนร่วม 1. ความต้องการที่จะร่วมปฏิบัติร่วมดำเนินการ 2. คิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา 3. ร่วมติดตาม ประเมินผล 4. ร่วมรักษาแบ่งปันผลประโยชน์	1. ความต้องการที่จะร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินการ 2. ร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์ 3. คิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา 4. ร่วมติดตาม ประเมินผล	1. ความต้องการที่จะร่วมปฏิบัติ ร่วมดำเนินการ 2. ร่วมรักษา แบ่งปันผลประโยชน์ 3. ร่วมติดตาม ประเมินผล 4. คิดค้นปัญหาและสาเหตุของปัญหา
	จำแนกตามกระบวนการการมีส่วนร่วม 1. ต้องการร่วมปฏิบัติการ ใน 4 ประเด็น 2. ต้องการการเป็นผู้นำ ใน 1 ประเด็น 3. ต้องการติดตามประเมินผล ใน 1 ประเด็น	1. ต้องการร่วมปฏิบัติการ ใน 4 ประเด็น 2. ต้องการการเป็นผู้นำ ใน 3 ประเด็น	1. ต้องการร่วมปฏิบัติการ ใน 4 ประเด็น 2. ต้องการการเป็นผู้นำ ใน 3 ประเด็น

5.2.7) สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชนในพื้นที่ศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางร่วมกันในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายบนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง

ด้วยการสนทนากลุ่ม (Group Discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและชุมชน เพื่อค้นหาบทบาทและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน บนรากฐานความต้องการของชุมชนและการปฏิบัติได้จริง ผลจากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่พิจารณาได้ว่าเป็นปัญหาซึ่งอาจจะผลกระทบด้านลบต่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ศึกษา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) หมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

1.1) ความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันระหว่างชุมชนกับภาครัฐ

- หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง เป็นเพียงหมู่บ้านแห่งเดียวของตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ที่ยังไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล

- ภาครัฐประเมินศักยภาพของชุมชนในหมู่ที่ 1 ต่ำกว่าความเป็นจริง ชุมชนในหมู่ที่ 1 หมู่บ้านหัวเวียง ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่มาเป็นเวลานานตั้งแต่อดีต ชุมชนเข้าใจว่า ชุมชนเป็นเพียงเครื่องมือและแรงงานของภาครัฐที่รองรับคำสั่งจากภาครัฐ และถูกควบคุม จนไม่สามารถบริหารจัดการด้วยตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้เหมือนในอดีต ชุมชนถูกลดบทบาทให้อ่อนแอลง โครงสร้างของชุมชน ผิดแผกไปจากเดิม

- รัฐต้องการให้ชุมชนมีการลงทุนและพัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจมากกว่านำเสนอกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นตัวของตัวเองด้วย วิถีชีวิตแบบเดิม และความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ส่งผลให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ขาดความเข้าใจตัวตนที่แท้จริงของชุมชน วัฒนธรรมประเพณีและถูกดัดแปลงเพียงเพื่อการขายภาพลักษณ์ แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น ผลงานที่ออกมาไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์แต่ดั้งเดิม และไม่อยู่บนพื้นฐาน ความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

1.2) ด้านผลประโยชน์

- ภาครัฐจัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และ พัฒนาการท่องเที่ยวผิดจากวัตถุประสงค์หลักของชุมชน โดยเล็งผลประโยชน์ในทางการเมือง

- การมีส่วนร่วมของชุมชนลดลง เพราะในช่วงเทศกาล งานประเพณี สำคัญๆ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ภาครัฐได้จัดการให้เอกชนซึ่งเป็นบุคคลภายนอกพื้นที่ (ซึ่งมัก จะเป็นกลุ่มนายทุน) ให้เข้ามาดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและการบันเทิงหลายๆ ประเภท ส่งผลให้ชุมชนขาดรายได้ ซึ่งเคยได้รับจากการร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ต่างๆ ดังกล่าวเช่นในอดีตที่ผ่านมา

- ชาวชุมชนส่วนใหญ่ ไม่มั่นใจว่า รายได้และผลประโยชน์ที่ภาครัฐได้รับจากกลุ่มบุคคลภายนอกนายทุนภายนอกจะเป็นไปด้วยความโปร่งใส

2) หมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

2.1) ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชน 3 หมู่บ้าน – ในช่วงงานประจำปี ประเพณี 9 เบ็งในเดือนมิถุนายน ซึ่งเดิมเป็นกิจกรรมทางพุทธศาสนาซึ่งชุมชนในบริเวณ 3 หมู่บ้าน ที่มีเจดีย์บรรจุพระธาตุสามดวงประดิษฐานอยู่ หมู่บ้านนั้นจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการดูแลและ ทำนุบำรุงองค์พระธาตุดวงนั้น แต่ช่วงหลัง ชุมชนเกี่ยงกันทำงาน ขาดความมั่นใจในการช่วยเหลือ กันระหว่างชุมชน บริเวณวัดพระธาตุสามดวงจึงขาดการทะนุบำรุงรักษา ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา นักท่องเที่ยวจึงไม่ค่อยนิยมขึ้นไปนมัสการพระธาตุสามดวงเหมือนในอดีต

2.2) ความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์ กับ ชาววาสที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งรุนแรงถึงกับเคยมีการรวมตัวกันต่อต้านขับไล่พระออกจากวัด ทำให้ชุมชนไม่ศรัทธา ขาดการเคารพนับถือต่อพระสงฆ์ที่จำวัดอยู่ ประกอบกับเมื่อได้รับการนิมนต์ไปสวดในพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์รูปนี้ซึ่งไม่ได้เป็นชาวบ้านในพื้นที่มาก่อน จึงไม่สามารถสวดโดยใช้ภาษาท้องถิ่นได้ ความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อพระสงฆ์รูปนี้จึงยิ่งลดน้อยลงไปอีก เป็นผลให้ชาวบ้านในชุมชนหมู่ที่ 1 ไม่นิยมมาทำบุญกับพระสงฆ์รูปนี้ นักท่องเที่ยวจึงไม่ได้รับการแนะนำให้มาทำบุญที่วัดพระธาตุสามดวงมากเท่าที่ควรในช่วงที่ไม่มีงานประจำปี

3) บ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

3.1) ด้านลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน - หมู่บ้านพญาเลาอุ ตั้งอยู่ในทำเลที่เป็นทางผ่านสู่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือ ภูชี้ฟ้า ผาตั้ง และภูมอดาว แต่ยังคงขาดจุดเด่นที่จะสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว และในปัจจุบัน ชุมชนไม่มีศักยภาพและงบประมาณเพียงพอ ที่จะประชาสัมพันธ์หมู่บ้านของตนเพื่อการท่องเที่ยว

3.2) ชาวบ้านส่วนใหญ่ห่วงในเรื่องปากท้องและรายได้เพื่อการดำรงชีวิต จึงให้ความสนใจกับทำมาหากินเพื่อให้ได้รายได้ในแต่ละวัน มากกว่าที่จะใส่ใจและกระตือรือร้นในด้านวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

3.3) ชุมชนยังเข้าใจความหมายของการท่องเที่ยวไม่ถูกต้อง - การที่ชุมชนต้องการให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพียงเพื่อจะมีรายได้จากการขายของเพิ่มขึ้นด้วย

3.4) ขาดการส่งเสริมด้านงบประมาณและบุคลากรจากภาครัฐ ในการฝึกอบรมทักษะและพัฒนาฝีมือในการประดิษฐ์และผลิตงานหัตถกรรมชนเผ่า ทั้งไม่ได้รับการส่งเสริมการตลาดเชิงรุก และการส่งเสริมการขายอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชนขาดโอกาสในการที่จะได้ใช้ทักษะที่มีอยู่ เพื่อผลิตและพัฒนาคุณภาพของชิ้นงานเป็นสินค้าที่ระลึกสำหรับขายแก่นักท่องเที่ยว เป็นการเสริมรายได้แก่ชุมชน ชุมชนจึงขาดกำลังใจเพื่อผลิตผลงานหัตถกรรม และมักจะทำเพื่อเก็บไว้ใช้ส่วนตัวมากกว่า ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ต่อไป อาจส่งผลต่อการถดถอยทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

3.4) เยาวชนวัยรุ่นเริ่มรับวัฒนธรรมจากชุมชนเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่ค่อยให้ความสนใจกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ผู้หญิงและเยาวชนเด็กรุ่นใหม่ ขาดความภูมิใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่ของตนในชุมชน โดยเฉพาะ เด็กผู้หญิงมีความน้อยใจที่ไม่สามารถตัดสินใจและไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ การตัดสินใจในการดำเนินชีวิตจะต้องผ่านความเห็นชอบจากผู้ชาย หรือ ผู้นำครอบครัวเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต

5.2.8) เสนอแนะรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้สรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิจัยในพื้นที่ศึกษา 3 แห่ง และได้นำมาบูรณาการกับแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ในการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงขอเสนอแนะรูปแบบที่เหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย คือ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.)” ดำเนินการร่วมกับ “ชุมชน” ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” โดยมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา” ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง

2) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมสำหรับ หมู่ที่ 1 บ้านป่าหุ้ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน - ภาครัฐ - ภาคเอกชน” ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” โดยมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา” ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง

3) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมสำหรับบ้านพญาเลาอู ตำบลดงเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย คือ “ความร่วมมือระหว่างชุมชน - ภาครัฐ” ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” โดยมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา” ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง

สรุปการดำเนินงานตามรูปแบบทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น มีความเหมือนกัน คือ ต้องมีคณะกรรมการ 2 ชุด ดังนี้

1) “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ชุมชนควรจะต้องจัดให้มี “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” เพื่อเป็นกลุ่มของบุคคลหรือคณะทำงานซึ่งสมัครใจในการที่จะร่วมกันดำเนินงาน ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติงาน ร่วมกันประเมินผล ร่วมกันแก้ไขปัญหา ติดตามผล และร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ต้องมี “คณะกรรมการที่ปรึกษา” ซึ่งประกอบด้วยซึ่งควรจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ซึ่งจะเป็นได้ทั้งบุคคลจากภายในพื้นที่หรือภายนอกพื้นที่ศึกษา เพื่อคอยเป็นพี่เลี้ยงและให้การแนะนำเพื่อประโยชน์ของการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว

ส่วนความแตกต่างกันของรูปแบบทั้งสาม คือ การจะคัดเลือกหรือแต่งตั้งบุคคลใด และด้วยจำนวนสัดส่วนเท่าใด จากชุมชนพื้นที่ศึกษา รวมถึงตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนทั้งจากภายในและภายนอกพื้นที่ เพื่อเป็น “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” นั้น จะเป็นไปตามศักยภาพและความเหมาะสมของแต่ละชุมชน

รูปแบบที่ได้นำเสนอไปทั้ง 3 รูปแบบ อาจจะใช้ในช่วง 1 – 2 ปีแรก ของการดำเนินงาน ต่อไปเมื่อชุมชนมีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมากขึ้น ในช่วงปีที่ 3-4 และช่วงปีที่ 5 ชุมชนอาจจะสามารถดำเนินงานและจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ทั้งหมด โดยมีเยาวชนรุ่นใหม่ของแต่ละชุมชนเข้ามาด้วยเป็นกำลังเสริม ทั้งนี้ รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอาจจะเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ และ น่าจะร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงในลักษณะ “เครือข่ายการท่องเที่ยว” ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนได้รับประโยชน์มากขึ้น เพราะจะเป็นการที่ชุมชนผนึกกำลังกัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

5.3 อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ศึกษา 3 แห่ง คือ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ้านป่าหุง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย โดยใช้แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้รวบรวมในการทบทวนวรรณกรรม เพื่ออภิปรายผลในภาพรวมของจังหวัดเชียงราย เพื่อตอบวัตถุประสงค์และคำถามของการวิจัยอย่างสอดคล้องกับกรอบความคิด ดังนี้

5.3.1 ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย

จากผลการวิจัยด้านบริบทชุมชน พบว่า พื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง มีองค์ประกอบของความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ทุกพื้นที่มีความน่าสนใจ มีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวอยากไปเที่ยวชม ด้วยความเป็นธรรมชาติของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงของบ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของธรรมชาติของภูเขาสูง และวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง และวัดพระธาตุสามดวงที่ชุมชนให้ความเคารพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันงดงามของขุนเขาในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบล

บ้านป่าหุง อำเภอพาน โดยในทุกพื้นที่ศึกษามีถนนซึ่งรถยนต์สามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก แม้จะเป็นพื้นที่บนเขาสูงก็ตาม นอกจากนี้ **พื้นที่บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ** ยังสามารถเข้าถึงได้โดยทางเรือในแม่น้ำโขงได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวของมนัส สุวรรณ และคณะ (2544: 36-37) แนวคิดองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวของ Mill and Morrison (1992: 22-24) และ Collier and Harraway (1997: 37-39) แต่ชุมชนในพื้นที่ศึกษา 2 แห่ง ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านโรงแรมที่พักอยู่บ้าง โดยเฉพาะในพื้นที่ **บ้านพญาเลอ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง** ซึ่งเป็นบ้านพักอยู่อาศัยของชุมชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่เท่านั้น และ วัดพระธาตุสามดวง หมู่ที่ 1 บ้านป่าหุง อำเภอพาน ซึ่งเป็นเขตรถยนต์สัญจรไม่สามารถสร้างที่พักสำหรับในลักษณะธุรกิจโรงแรมได้ ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านที่พักนักท่องเที่ยวสามารถจะหาได้จากชุมชนใกล้เคียง จึงไม่น่าจะเป็นปัญหาสำคัญของชุมชน

ผลจากการวิจัยด้านปัจจัยส่วนบุคคลของพื้นที่ศึกษา เป็นที่น่าสนใจยิ่งเมื่อพบว่ามีกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง และอาศัยอยู่ในถิ่นกำเนิดของตนมานานกว่า 16 ปี ในประเด็นนี้ กลุ่มตัวอย่างน่าจะเป็นผู้ที่มีความรักถิ่นฐานบ้านเกิด และมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ย่อมจะส่งผลดีต่อการอนุรักษ์ทิวทัศน์ทรัพยากรในชุมชนของตน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีของการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปได้ในอนาคต

ด้านอาชีพของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ล้วนมีอาชีพหลักในการสร้างรายได้อยู่แต่เดิม แต่กลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ยังให้ความสนใจในการเพิ่มรายได้ และมองการท่องเที่ยวในทางเศรษฐศาสตร์มากกว่า ว่าสามารถเป็นรายได้หลักของชุมชนได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของพจนานุกรม (2541) ซึ่งกล่าวว่า หากว่าชุมชนคิดถึงเรื่องการหารายได้ ก็อาจจะทำให้เกิดความคาดหวังจำนวนคน จำนวนครั้งมากขึ้นของนักท่องเที่ยว และอาจจะคิดถึงการลงทุนเพื่อแสวงหารายได้ เกิดความคิดที่พึ่งพาปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม ซึ่งในระยะยาวย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลอ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง ซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมองการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้มากกว่า

ผลการวิจัยยังพบอีกว่า ความสามารถพิเศษของชุมชน ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง สามารถนำมาปรับใช้ และพัฒนาเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้เพิ่มขึ้นแก่ชุมชน โดยเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวของชุมชนได้ โดยเฉพาะในพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง

อำเภอเชียงของ และ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านป่าหุง อำเภอพาน ซึ่งมีความรู้ด้านภาษา ด้านเทคโนโลยี การใช้คอมพิวเตอร์ การขับเรือ ประกอบกับความสนใจเป็นการส่วนตัว เช่น การตรวจบัญชี การทำอาหาร การเล่นดนตรีพื้นเมืองหรือดนตรีสากล แตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างใน **บ้านพญาเลอ ลาดดับเต่า อำเภอเทิง** ซึ่งจะมีความสามารถพิเศษเป็นงานฝีมือ เป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นที่ต้องอาศัยการฝึกฝน ไม่ว่าจะเป็นการผลิตผ้าใยกล้วยง การปักผ้า และการทำเครื่องเงิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชนบท ของรำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 ก: 4-6) ที่ว่าองค์ประกอบการจัดการบริการการท่องเที่ยวมีความสำคัญ และสัมพันธ์กันเป็นวงจร ความสามารถพิเศษของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่งสามารถเพิ่มส่งอำนวยความสะดวกและบริการพิเศษให้กับนักท่องเที่ยวได้หลายประเภท ซึ่งน่าจะสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและชุมชนมากขึ้น ทั้งยังเป็นการส่งเสริมแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อขจัดปัญหาความยากจน และการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี ตามที่ภราเดช พยัคฆวิเชียร (2549) ได้กล่าวไว้

จากการวิจัยเพื่อหาศักยภาพของชุมชน โดยมีข้อบ่งชี้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการประเมินศักยภาพของชุมชนจาก 17 Ingredients for Community Tourism Successes ของ Bill Baker (www.destinationbranding.com/articles/17Essentials.pdf) และ กลยุทธ์ในการจัดการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของชุมชนจาก วีระพันธ์ ชินวัตรและคณะ (2544 : 4-2, 4-3) พบว่า ชุมชน**หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ** มีลักษณะเป็นผู้ตามมากกว่า เพราะชุมชนให้ความสำคัญต่อกระบวนการการมีส่วนร่วมในขั้นของการปฏิบัติการ คือ สนใจในการที่จะเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมให้ความร่วมมือ ร่วมกิจกรรม มากกว่าที่จะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรม หรือแสดงความคิดเห็น หรือการชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของสินธุ์ สโรบลและอุดร วงษ์ทับทิม (2546 : 235) ที่ว่าชุมชนจะดำเนินการ ต้องมีพื้นฐานความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากร มีการพัฒนาศักยภาพของบุคคล ที่สามารถเป็นผู้ร่วมดำเนินการเองได้ และไม่สอดคล้องแนวคิดของ Bill Baker (www.destinationbranding.com/articles/17Essentials.pdf) ที่ระบุว่าข้อบ่งชี้ของความสำเร็จของการท่องเที่ยวชุมชนจะต้องมีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ด้วยเป้าหมายที่ชัดเจนของความเป็นผู้นำ จึงจะสามารถจัดระบบหรือจัดการที่ดี และสามารถประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จึงควรใช้กลยุทธ์ในการปรับปรุง โดยเริ่มจากการจัดทำแผนอบรม แนะนำ การให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยการประสานการทำงานระหว่างภาครัฐ หรือ เอกชน ซึ่ง

ในระยะแรกภาครัฐหรือเอกชนอาจต้องดำเนินการนำร่องก่อน ในขณะที่เดียวกัน ก็แก้ไขปัญหามีอยู่ ลดอุปสรรค สร้างโอกาสแก่ชุมชนโดยการแสวงหาผู้นำ ฝึกฝนผู้นำเพื่อวางแผนรองรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไปในอนาคต อันจะเป็นวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับการที่วีระพันธ์ ชินวัตรและคณะ (2544 : 4-2, 4-3) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากผู้คนในชุมชนเอง และสอดคล้องกับ Norma Polovitz Nickerson and Paula Kerr (www.cedworks.com.files/pdf.free) ที่ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะขับเคลื่อนได้จากแกนผู้นำชุมชนเอง

ลักษณะชุมชนของหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในขั้นของการติดตามประเมินผล (Output) มากที่สุด รองลงมาคือ ขั้นการเป็นผู้นำ (Input) และขั้นการปฏิบัติการ (Process) ชุมชนจะมองที่ผลประโยชน์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นมากกว่าการเป็นผู้ริเริ่ม การเป็นผู้นำของชุมชน ดังนั้นการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนจึงควรใช้กลยุทธ์การปรับปรุง โดยมีภาครัฐหรือเอกชนเป็นพี่เลี้ยง คอยชี้แนะ ให้คำแนะนำ ตรวจสอบขั้นตอนของการทำงานและกระตุ้นให้ชุมชนสามารถดึงศักยภาพที่ยังแอบแฝงให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ดังกลยุทธ์ของวีระพันธ์ ชินวัตรและคณะ (2544 : 4-2, 4-3) และ Norma Polovitz Nickerson and Paula Kerr (www.cedworks.com.files/pdf.free)

ลักษณะชุมชนของบ้านพญาเลาอุ ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง ผลการวิจัยพบว่า มีลักษณะค่อนข้างเป็นผู้นำ ที่ถูกฝึกฝนมาโดยวัฒนธรรมขององค์กรที่ให้ความสำคัญต่อเพศชาย เป็นผู้นำครอบครัวที่สามารถตัดสินใจ บงการสมาชิกอื่นได้ มีอำนาจในการที่สามารถชักชวนสมาชิกชุมชน และมีวิสัยทัศน์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสามารถเสนอความคิดใหม่ในการจัดการการท่องเที่ยวได้แต่ยังขาดปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นรูปธรรมขึ้น โดยเฉพาะ ปัจจัยที่เป็นปัญหภายในที่จะเป็นสิ่งที่ทำลายบรรยากาศของการท่องเที่ยว ได้แก่ มิติด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเรื่องการกำจัดขยะ และมิติเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชน เช่น รายได้ของสมาชิกชุมชน ซึ่งต้องอาศัยภาครัฐที่จะเข้าไปช่วยเหลือเพื่อสร้างรายได้ เพิ่มรายได้แก่ชุมชน การให้ความรู้ด้านการสร้างสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างบรรยากาศโดยรวม และ รักษาแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังที่มนัส สุวรรณและคณะ (2544 : 37-39) กล่าวว่า การที่จะสร้างระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจนั้น จะมีมิติของการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและมิติทางเศรษฐกิจ-สังคมด้วย จากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการหารายได้เพื่อปากเลี้ยงท้องมากกว่าเรื่องอื่น ผู้ที่มีความสามารถเริ่มออกไปหารายได้เพิ่มขึ้นจากที่อื่น ส่งผลกระทบในทางลบให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นลดลงและใกล้จะเลือนหายไป ทั้งที่กลุ่มผู้สูงอายุและผู้นำ

ชุมชนมีความประสงค์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมต่อไป แต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหลืออยู่ โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ จึงสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านหล่อซา (อาข่า) ตำบลแม่มาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ของสุจิตราภา พันธวิไล (2545) ซึ่งพบว่า สมาชิกของชุมชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการต้องการรายได้จากนักท่องเที่ยวเพื่อยังชีพ มากกว่าที่จะต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่า ประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ที่บีบคั้นทำให้ชาวบ้านต้องหาเงินเพื่อยังชีพ ส่งผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเป็นวัฒนธรรมเพื่อการค้า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวโน้มที่กำลังจะขาดหายไปในอนาคต เพราะ เยาวชนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านไม่ยอมรับ

5.3.2 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของชุมชนทั้ง 3 พื้นที่จำแนกตามดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของมนัส สุวรรณและคณะ (2544 : 37-39) ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งจะสามารถแก้ไขได้โดยอาศัยความร่วมมือและความสามัคคีปรองดองของชุมชนเอง ส่วนปัจจัยภายนอกที่ถือได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา คือ ระบบสาธารณูปโภค การศึกษา การจราจร หรือแม้แต่การปฏิบัติงานของข้าราชการ ซึ่งเป็นประเด็นที่หน่วยราชการควรจะต้องช่วยกันเข้ามาดูแล และต้องพยายามปรับเปลี่ยนอุปสรรคต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้กลายเป็นโอกาสทางการท่องเที่ยวให้ได้

ชุมชนมากกว่าร้อยละ 95 ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญาเลา อำเภอดงตาล จะมีความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้ ยังพบด้วยว่า ชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 แห่งนี้ มีความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของชุมชนหรือกับหน่วยงานรัฐและชุมชนมีความปลอดภัยในระดับสูง โดยเฉพาะ ยังพบอีกว่า ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่บ้านพญาเลา อำเภอดงตาล จะมีความโดดเด่นมากด้านความเป็นผู้นำที่ดูแลชุมชน โดยเริ่มจากพื้นฐานครอบครัวที่มีปัญหาน้อยมาก ย่อมหมายถึงว่า ชุมชนนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แสดงถึงความมีคุณธรรม นิสัยอัธยาศัยไมตรีของชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี สอดคล้องกับแนวคิดของภราเดช พยัฆวิเชียร (2549) ที่กล่าวไว้ว่า ชุมชนที่มีความสุขที่สุด มีรายได้พอสมควร มีสิ่ง-แวดล้อมที่ดี นั่นคือ แหล่งท่องเที่ยวที่ดีที่สุด และยังสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวชนบทและการท่องเที่ยวชุมชนของยุวดี นิรัตน์ตระกูล (2544: 5-9) และแนวคิด

ส่วนประกอบที่สำคัญ 17 อย่างสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวชุมชน ของ Bill Baker อีกด้วย (www.destination-branding.com/articles/17Essentials.pdf)

ในขณะที่ชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จะมีปัญหาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ในมิติของการบริหารจัดการ ฉะนั้น ภาครัฐ ควรต้องเป็นผู้ประสานงานเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่จะดูแลในพื้นที่เหล่านี้ โดยเริ่มปูพื้นฐานจากการสร้างความเข้าใจของชุมชนก่อนที่จะใช้กลยุทธ์เชิงรุก รูปแบบที่น่าจะเหมาะสมควรเป็นรูปแบบองค์กรกึ่งอิสระ โดยสร้างระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในรูปแบบขององค์กร ที่มีบทบาทมีส่วนร่วมกันเช่น การสร้างองค์ความรู้ การให้ข้อมูล การวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว การควบคุมดูแลผลประโยชน์ การป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับที่มนัส สุวรรณและคณะ (2541 : 45, 102) ได้กล่าวไว้ใน การบริหารและจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และ สภาตำบล (สต.) และยังสอดคล้องกับ 7 – S Model ของ Adhikary, M.(1995) และบทบาทของคณะทำงานที่เป็นตัวแทนของชุมชน และสมาชิกของชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ

หน่วยงานของภาครัฐที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ อบต.หรือ สต. จะต้องสร้างแนวทางในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมาก โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ

1. เริ่มสำรวจศักยภาพของประชาชน กลุ่มอาชีพ สมาคม และองค์กรต่างๆในพื้นที่ที่รับผิดชอบ จัดทำเป็นรายงานการบันทึกทรัพยากรบุคคล ความพร้อม ความสามารถของบุคคลพร้อมที่อยู่ สถานที่ทำงานและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ ซึ่งจะเป็แหล่งทรัพยากรบุคคลในการนำบุคคลเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมทำงานกับอบต./สต. ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในการกำหนดแนวทางร่วมกัน วิธีการมีส่วนร่วม ความถี่ของการมีส่วนร่วมและคุณภาพของการมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดนโยบาย แผนการดำเนินงาน การปฏิบัติงาน และการติดตาม ประเมินผล

2. การสำรวจข้อมูล ความต้องการและปัญหาของชุมชน โดยการพบปะพูดคุย หรือการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปรธานกรรมการบริหาร สมาชิกสภาอบต. ปลัดอบต. และเจ้าหน้าที่อบต.ควรเยี่ยมเยียน พูดคุยกับประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว การประกอบการ การจัดการและข้อเสนอแนะของชุมชน รวบรวมเป็นฐานข้อมูลจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ความเร่งด่วนในการบริหารจัดการ

3. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการจัดกิจกรรมส่วนบุคคล และ ส่วนรวมเพื่อ เสริมสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การจัดแสดงภูมิปัญญา ชาวบ้าน การจัดกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่น การจัดอาสาสมัครในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

4. สร้างเครือข่ายระหว่างพื้นที่ใกล้เคียง โดยการประสานความร่วมมือระหว่าง อบต. เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับพื้นที่ใกล้เคียง ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และเพื่อ สร้างพลังแนวทางร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอ

การสร้างแนวทาง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นการสร้างความเข้มแข็ง ลดความขัดแย้งที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ พจนา สนวนศรี (2541) ที่ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง หากระบบการจัดการไม่ดี ขาด ความโปร่งใส จะก่อให้เกิดการขาดความร่วมมือ ชุมชนขาดความเข้มแข็ง และเกิดผลกระทบ ซึ่งจะเป็นการทำลายตัวเอง และสอดคล้องกับโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและ สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ที่ว่า ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพเพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องชุมชน พิจารณากิจกรรม ความพร้อม ความต้องการของ ชุมชน อบต. สต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานโครงการและกิจกรรมต่างๆ และสอดคล้องกับแนวคิดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของ Normal Polovitz Nickerson and Paula Kerr (www.cedworks.com/files/pdf./free) ที่ว่า การเริ่มสิ่งที่ถูกต้องครั้งแรกต้องเริ่มจากแกนนำชุมชน จากชุมชนผู้อาศัย การตัดสินใจที่ขาดประสบการณ์อาจนำมาซึ่ง อุปสรรค

ปัญหาของชุมชนหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุง อำเภอพาน - ปัญหาที่ควรได้รับการ แก้ไขอย่างจริงจังและโดยเร่งด่วน คือ ความขัดแย้งของชุมชนกับชุมชน และความขัดแย้งของ ชุมชนกับวัด แต่ยังเป็นกรณีที่ไม่มี ความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนด้วยกันเอง ในปัจจุบัน ปฏิภิรยา ของชุมชนจะแสดงออกในลักษณะที่ไม่สนใจหรือไม่รับรู้การปฏิบัติงานของหมู่บ้านอื่น มีการแบ่ง ความรับผิดชอบ ไม่มีการช่วยเหลือระหว่างหมู่บ้าน ต่างคนต่างดูแล ปฏิสังขรณ์เอง ทั้งๆ ที่วัดพระ ธาตุดามดวง เป็นสมบัติทางพุทธศาสนา และ การต่อต้านพระสงฆ์ที่จำวัดบนพระธาตุ ในการไม่ ร่วมตักบาตรและไม่นิมนต์ร่วมพิธีทางศาสนา ปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องเปราะบางที่รอวันปะทุ หาก ไม่เร่งแก้ไข หรือมีปัจจัยอื่นเข้ามากระทบและอาจก่อให้เกิดการลุกลามสู่ปัญหาอื่นได้ เป็นหน้าที่ ของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่ต้องหาสาเหตุและวิธีการแก้ไขอย่างถาวร โดยการเริ่มจากการใช้ผู้นำ หมู่บ้านในการประสานงาน จัดประชุมร่วมกัน หาแนวทางอย่างสันติวิธี ช่วยกันชี้แนะและหา แนวทางปรับปรุงแก้ไขซึ่งกันและกัน และการแบ่งปันผลประโยชน์ของหมู่บ้านร่วมกันอย่างยุติธรรม

และโปร่งใส ดังที่พจนานุกรม (2541) กล่าวว่า การจัดการโดยชุมชนโดยที่ต้องมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็ง ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และดังที่ประจวบ อมแก้ว (2543 : 41-42) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการขจัดปัญหาความขัดแย้ง ...ส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมมีปัญหาคือ ความเข้าใจไม่ตรงกัน ทำให้เกิดช่องว่างขึ้น จึงต้องทำการหารูปแบบร่วมกัน อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชนอาจต้องมีการรื้อฟื้นประวัติ ตำนาน และความเชื่อทางพุทธศาสนา ของพระธาตุสามดวงจัดทำเป็นรูปเล่ม เผยแพร่แก่ชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้สึกถึงคุณค่าของสมบัติทางพุทธศาสนา และเกิดความหวงแหน ตระหนักถึงการดูแล รักษา ร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมกันของชุมชน สอดคล้องกับที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2544 ; 209) ระบุไว้ในแผนการพัฒนาและการบริหารที่ให้เกิดความยั่งยืนต่อการท่องเที่ยว

ปัญหาของชุมชนบ้านพญาเลออุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง – เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องต่อการท่องเที่ยว โดยมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน จึงมุ่งคาดหวังปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่จะทำรายได้ให้แก่ครอบครัว การพัฒนาจึงต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจและความรักในทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างจิตสำนึกความรัก ความหวงแหน โดยที่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเร่งสร้างองค์ความรู้ และการสื่อความรู้แก่ชุมชน โดยการให้ความรู้โดยตรง การจัดทำสื่อความหมายการท่องเที่ยว และการจัดเส้นทางการศึกษาธรรมชาติ การจัดรายการการท่องเที่ยวชมทิวทัศน์ และธรรมชาติของชุมชน ผ่านช่องทางสื่อทางการตลาดต่างๆ ดังที่บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 201-203) กล่าวไว้ และเพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาองค์ความรู้มากขึ้นต้องมีการสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชน เรียนรู้ร่วมกัน มีการจัดการและทำงานร่วมกัน จึงต้องสร้างแนวคิดใหม่ให้กับผู้นำชุมชนเพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินการอย่างต่อเนื่องดังที่ชำนาญ วัฒนศิริ (2543 : 24-26) กล่าวในวารสารพัฒนาชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านพญาเลออุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง มีลักษณะที่เอื้อต่อการเป็นผู้นำ ที่จะรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทางที่ดี

5.3.3 ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ผลจากการวิจัยพบว่า พื้นที่ที่ทำการศึกษาทั้ง 3 แห่ง ต่างก็มีความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวคือ การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ และมีความสุข และชุมชนหมู่บ้านที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ยังมีความเข้าใจนอกเหนือจากนี้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งาน

เทศกาล ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน ซึ่งเป็นความคิดที่เป็นอันตรายต่อการท่องเที่ยวอย่างมาก เพราะจะมุ่งถึงผลประโยชน์ที่ได้รับมากกว่าการคำนึงถึงผลกระทบต่อด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้น ในลักษณะที่จะสร้างโอกาสตักตวงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ จะเห็นได้ว่า ศักยภาพของชุมชนนี้จะให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นของการปฏิบัติการ (Process) และขั้นของการติดตามประเมินผล (Output) คือ มุ่งดูที่การจัดกิจกรรมและติดตามผลจากกิจกรรมเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อตนมากกว่า จึงไม่สอดคล้องกับแนวคิดของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 201 - 203) ว่า การท่องเที่ยวต้องเกิดจากการสร้างจิตสำนึก ให้มีความรักเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมจนกลายเป็นความหวงแหน และยังไม่สอดคล้องกับคำกล่าวของลินธุ์ สโรบล และอุดร วงษ์ทับทิม (2546) ที่ว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด การที่ชุมชนเข้าใจเช่นนั้น น่าจะเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การถ่ายทอดวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน จนทำให้ชุมชนเกิดการรับรู้และเข้าใจผิดไปได้ว่า การจัดการด้านการท่องเที่ยวจะเป็นไปเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจศาสตร์มากกว่าเหตุผลอื่น ซึ่งเป็นประเด็นที่ไม่ถูกต้อง ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเช่นนี้ จึงน่าจะถือว่า เป็นประเด็นเร่งด่วนที่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรจะต้องบรรจุอยู่ในกลยุทธ์การวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องของชุมชน ดังที่ประจวบ อมแก้ว (2543 : 41-42) กล่าวว่าปัญหาของการมีส่วนร่วมคือ ความเข้าใจไม่ตรงกัน จึงทำให้เกิดช่องว่างขึ้น สิ่งสำคัญที่ต้องทำในตอนนี้ คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนก่อนเป็นประการแรกนั่นเอง

สิ่งที่น่าสังเกตได้อีกประเด็นหนึ่ง คือ ความเข้าใจความหมายการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่มักจะเกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยอยู่ก่อน เช่น พื้นที่ **หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน** ที่มีความเข้าใจอย่างมากเป็นอันดับแรกที่คำนึงถึง คือ การท่องเที่ยวคือ การที่มีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัดหรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆทางศาสนา ซึ่งในพื้นที่นี้จะเป็นที่ตั้งของพระธาตุสามดวงและแต่ละดวงจะเป็นที่บรรจุอัฐิธาตุของพระอรหันต์ และ **บ้านพญาเลาอู ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง** จะมีความเข้าใจว่า การท่องเที่ยว คือ การที่มีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านเพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน และการที่มีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน ซึ่งชุมชนต่างๆเหล่านี้ล้วนแต่ผูกความเข้าใจเข้ากับสิ่งที่อยู่รอบตัวนับว่า เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ซึ่งกล่าวถึงความมุ่งหมายของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการวางแผนกลยุทธ์การท่องเที่ยวสามารถที่

จะสร้างความเข้าใจกับชุมชนได้ง่าย โดยไม่รบกวนต่อการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน เพียงแต่เน้นการตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนที่มีอยู่ การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดึงมาสู่รุ่นลูกหลานและยังสามารถเชื่อมโยงกับการวางกลยุทธ์เข้ากับเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่นได้อีก

5.3.4 ความต้องการของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน จังหวัดเชียงราย

เมื่อพิจารณาจากขั้นตอนการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า **พื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง** มีความต้องการในเรื่องเดียวกันคือ ความต้องการในการร่วมปฏิบัติงาน ร่วมดำเนินงาน คือ กล่าวได้ว่ามีความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้น คืออย่างน้อยได้ใช้แรงงานของตนเองที่เป็นต้นทุนต่ำสุดในการร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของเจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง (2528 : 22)

หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ชุมชนมีความต้องการรองลงมา คือ การคิดค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา มากกว่าขั้นตอนการติดตามประเมินผลหรือการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ในขณะที่**หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และบ้านพญาเลอ อำเภอดงตาล** ชุมชนมีความต้องการในขั้นตอนการติดตามประเมินผลและการแบ่งปันผลประโยชน์มากกว่าขั้นตอนการคิดค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา อาจเนื่องด้วยเพราะระดับการศึกษา และรายได้ของชุมชน เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่ทั้ง 3 แห่ง พบว่า แตกต่างกันมาก หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จะมีจำนวนผู้คนที่มียกระดับการศึกษาสูงมากกว่า และรายได้ที่สูงกว่ามาก หรือ อาจเนื่องด้วยพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง จะมีปัญหาและอุปสรรคด้านกายภาพและสภาพของชุมชนน้อยกว่าพื้นที่หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ ซึ่งล้วนแต่มีปัญหา จึงทำให้การคำนึงถึงความต้องการที่จะคิดค้นหาปัญหานั้นมีความสำคัญต่อชุมชนน้อยลงไป ซึ่งสอดคล้องกับ ปรัชญา เวสารัชช (2528) ที่มีความเห็นว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ - สังคมของประชากร

และ เมื่อพิจารณาจากกระบวนการมีส่วนร่วมแล้ว พบว่า **หมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน และ บ้านพญาเลอ อำเภอดงตาล** ชุมชนจะมีความต้องการในขั้นตอนการเป็นผู้นำสูงกว่า หมายถึง ความพร้อมในการที่จะดูแลตนเองได้มากกว่า กลยุทธ์การท่องเที่ยวจึงสามารถผลักดันให้พื้นที่ทั้ง 2 แห่ง สามารถจัดตั้งองค์การในการดูแลตนเองได้ ซึ่งภาครัฐอาจให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการจัดวางระบบ กฎเกณฑ์ หรือ มาตรการการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของ เชมส์ค็อกซ์ มกราภิรมย์ (2543 :11 - 12) ที่ว่า ผู้ร่วมงานทุกฝ่ายต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ร่วมกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

5.3.5 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขอเสนอบทบาทและรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ดังนี้

1) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านหัวเวียง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย คือ ความร่วมมือกันของ “องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.)” ดำเนินการร่วมกับ “ชุมชน”-ในลักษณะ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” เป็นดำเนินการ โดยมีคณะกรรมการร่วมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจากชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับมโนส สุวรรณ และคณะ (2541: 45, 102) ภาครัฐ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือ สภาตำบล (สต.) ดำเนินการโครงการนำร่อง ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ “คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว” ซึ่งเป็นคณะทำงานจากชุมชนซึ่งประกอบด้วยตัวแทนทั้งจากชุมชนในพื้นที่ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว และ ชุมชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ในการช่วยแก้ไขปัญหาเร่งด่วน สร้างความเข้าใจกับชุมชน โดยการให้องค์ความรู้ การให้ข้อมูลที่ทันสมัย ต่อเนื่อง การจัดทัศนศึกษารอบพื้นที่ เพื่อให้เห็นถึงผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึก จริยธรรมต่อถิ่นฐานที่อยู่อาศัย หาช่องว่างระหว่างชุมชนกับภาครัฐ สร้างความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชุมชน กับ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะชุมชนมีความพร้อมที่จะปฏิบัติการและให้ความร่วมมือในการคิดค้น และหาสาเหตุของปัญหา เพียงแต่ ภาครัฐ ต้องใช้การเชิงรุกอย่างสร้างสรรค์สู่ชุมชน ด้วยความพยายามเข้าใจชุมชนและเล็งเห็นถึงศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่แต่เดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการที่ชุมชนเคยประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองมาแล้วในอดีต

2) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านป่าหุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย คือ ความร่วมมือระหว่าง “ชุมชน - ภาครัฐ - ภาคเอกชน” โดยชุมชนมีโอกาสในการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยว รัฐและเอกชนทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ให้การสนับสนุนส่งเสริมในด้านวิชาการและช่วยแก้ไขปัญหา ป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ มิศรา สามารถ (2543 : 122 - 126) ลักษณะของชุมชนนี้มีความเป็นผู้นำอยู่บ้างแต่ยังไม่โดดเด่น ยังต้องการคำแนะนำ และพี่เลี้ยงที่คอยดูแล ชุมชนจะมีความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด นอกจากนี้ ผลจากการวิจัยยังพบว่า ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของชุมชนหรือกับหน่วยงานภาครัฐอยู่ในระดับสูง

3) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านพญาเลาอุ ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย คือ ความร่วมมือระหว่าง “ชุมชน – รัฐ” ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง และมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ภาครัฐช่วยจัดวางระบบ ให้คำแนะนำ โดยเฉพาะเชิงวิชาการ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์และการทำการตลาดด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ มิศรา สามารถ (2543 : 122 - 126) ชุมชนมีความเป็นผู้นำที่โดดเด่นมาก ในการดูแลชุมชนโดยเริ่มฝึกฝนจากพื้นฐานครอบครัว ปัญหาของชุมชนน้อยมาก ปัจจัยบางอย่างทางชุมชนไม่สามารถดำเนินการเองได้ต้องอาศัยจากภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการโดยเฉพาะในเรื่อง ระบบการศึกษา เน้นการสร้างควมตระหนักถึงคุณค่า และการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน รัฐจะต้องเป็นผู้วางระบบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว การตลาดการท่องเที่ยว รวมถึงการดูแลผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งชุมชนจะสามารถดูแลชุมชนเองได้ เพื่อให้สอดคล้องกับ 7 – S Model ของ Adhikary, M. (1995 อ้างใน เดชา ไต้สูงเนิน, 2543)

นอกจากนี้ รูปแบบทั้งสามที่ได้กล่าวข้างต้นยังสอดคล้องกับแนวคิดด้านรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่กล่าวไว้โดยไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร (2543: 6) และพจนาน สนวนศรี (2541) ด้วย อย่างไรก็ตาม การนำรูปแบบทั้งหมดนี้ไปใช้ย่อมต้องขึ้นอยู่กับศักยภาพของชุมชนเจ้าของพื้นที่ รูปแบบใดๆ จะไม่ตายตัว ดังที่นำชัย ทนุผล (2545: 48) ได้กล่าวไว้ และในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนควรจะต้องผสมผสานกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น ในลักษณะ "Co-Management" ตามแนวคิดของยศ สันตสมบัติ (2544: 52-56) ด้วย ทั้งนี้ กระบวนการวางแผนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ก็ควรจะเป็นไปตามที่ Norma Polovitz and Paula Kerr ได้กล่าวไว้ใน ECOPLAN:NAT 10 ก็จะช่วยเสริมสร้างประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในอนาคต

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย เป็นการพัฒนาจากความต้องการและปัญหาของชุมชนจากการใช้แบบสอบถาม และให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ทราบถึงความต้องการเพิ่มเติม และข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 3 แห่ง สรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้ คือ

ด้านการจัดการและความร่วมมือของภาครัฐ

- ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับชุมชนเพื่อให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีมาแต่ดั้งเดิมได้อย่างเต็มที่
- บุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยภาพรวม การท่องเที่ยวของชุมชน และการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อรับข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในด้านของแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งนโยบายด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับประเทศ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการให้คำแนะนำแก่ชุมชนและผู้ประกอบการในพื้นที่
- ผู้บริหารระดับสูงจากภาครัฐ หรือ ผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการท้องถิ่น ควรที่จะหาโอกาสพบปะพูดคุยกับชาวบ้านให้มากขึ้น เพื่อจะได้ทราบปัญหาและความเข้าใจที่แท้จริงของชุมชนเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน
- ก่อนที่ภาครัฐจะดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ในชุมชน ควรมีการทำประชาพิจารณ์เพื่อจะได้ทราบความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนไม่ควรเป็นแต่เพียงผู้คอยรับนโยบายในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยขาดความเข้าใจ และภาครัฐไม่ควรมองข้ามความรู้สึกของชุมชน
- การประสานงานให้ความร่วมมือที่ดีระหว่างภาครัฐ เอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชน มากกว่า ผลประโยชน์ส่วนตัว และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ชุมชน และภาคเอกชนที่ประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ควรจะมีความรู้ในด้านการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งระบบอย่างแท้จริง
- ในการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด หรือศาสนสถานต่างๆ ควรมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องช่วยดูแล และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องด้านพิธีกรรมของศาสนาด้วย เพื่อป้องกันมิให้เกิดข้อขัดแย้งหรือปัญหาระหว่างชุมชนกับศาสนสถานนั้นๆ
- โครงการต่างๆ ที่ผ่านการพิจารณาแล้ว ควรจัดสรรงบประมาณให้ชุมชนมีอิสระ และมีบทบาทในการบริหารจัดการด้วยตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่
- ช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ให้ได้สิทธิในที่ดินทำกิน เพื่อให้มีความสบายใจในการประกอบอาชีพหลัก และมีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต ซึ่งจะส่งเสริมมิตรไมตรีของชาวบ้านในชุมชน อันจะมีต่อการให้บริการนักท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ในทางอ้อม

- ภาครัฐควรตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นใหญ่ มีมุมมองที่องค์กรใดองค์กรหนึ่ง หรือกลุ่มนายทุน หากชุมชนในพื้นที่ต้องทำตามข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement)

ด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชน

- จัดตั้งคณะกรรมการ และแบ่งฝ่ายการทำงาน โดยเน้นที่ความสมัครใจและความพอใจของกรรมการ ทั้งควรมีการรวมกลุ่มและพัฒนาความเข้มแข็งด้านอาชีพต่างๆ ในชุมชน เพื่อประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ต่อกัน และสร้างอำนาจการต่อรองกับภาครัฐได้ เช่น ชมรมรถเช่า ชมรมธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น
- ชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ ควรให้ความสนใจในการเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะได้ทราบความเป็นไปของสถานการณ์การท่องเที่ยว ตลอดจน ความเคลื่อนไหวของวงการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สนับสนุนการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้สภาพบริบทของชุมชนของตนเอง คิดค้นหาปัญหา และแนวทางเพื่อการแก้ไขและพัฒนา โดยนักวิจัยซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนจะมีโอกาสเป็นตัวแทนของชุมชนในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ตนได้ศึกษาอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่น่าเชื่อถือ
- ส่งเสริมชุมชนด้วยจิตสำนึกรักบ้านเกิด ให้ความสนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น คนเฒ่าคนแก่ และเยาวชนเพื่อปลูกฝังให้เยาวชนกลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตน เช่น ชมรมรักษ์เชียงของ
- ชุมชน ภาคเอกชน และภาครัฐ ควรร่วมมือกันในการส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม ด้านงานฝีมือการปักผ้าชาวเขาและการทำเครื่องเงิน เพื่อชุมชนและเยาวชนจะได้นำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม มาเป็นประโยชน์ในการผลิตเป็นสินค้าที่ระลึก และจำหน่ายเพื่อเสริมรายได้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มผ้าใย กล้วยง กลุ่มทำไบมิด รวมทั้งควรมีงบประมาณในการส่งเสริมอาชีพของชาวบ้านในชุมชน
- ควรจัดการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือยุวมัคคุเทศก์ ในการนำชมวิถีชีวิตของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงวัด และศาสนสถานต่างๆ

ด้านการจัดการและพัฒนาลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

- จัดการพัฒนาและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและบริเวณใกล้เคียง ด้วยการตั้งเป้าหมายให้เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว มิใช่เป็นเพียงทางผ่านเพื่อไปท่องเที่ยวยังพื้นที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ เท่านั้น

- ควรจัดการพัฒนา ซ่อมแซม และปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค โดยควรคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของชุมชนในพื้นที่ อันจะเป็นผลพลอยได้สู่นักท่องเที่ยว
- ควรดูแลรักษาความสะอาด ตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยว ด้วยพันธุ์ไม้และดอกไม้พื้นเมืองของท้องถิ่น
- ควรมีการแบ่งโซน หรือเขตรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบดูแลและบำรุงรักษา
- ควรสร้างห้องน้ำที่ถูกลักษณะเพิ่มขึ้น ในจำนวนที่เพียงพอต่อการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทั้งควรร่วมมือกันในการดูแลรักษาความสะอาด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสุขนิสัยที่ดีแก่ชุมชน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน พร้อมกับสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้

5.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยด้านการส่งเสริมการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน
2. ควรทำการศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์จากฝีมือของชุมชนชาวไทยภูเขาในพื้นที่บ้านพญาเลาตุ ตำบลต๊อบเต่า อำเภอเทิง
3. ควรทำการศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนภายใต้เครือข่ายการท่องเที่ยวภูมิตาว ตำบลต๊อบเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
4. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง
5. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของเยาวชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง

บรรณานุกรม

- โครงการพัฒนาที่สูง ไทย-เยอรมัน. 2540. ศักยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิง
 อนุรักษ์ (Ecotourism) : รายงานการศึกษา กรณีศึกษาในตำบลบุ่ง อำเภอมือง จังหวัด
 แม่ฮ่องสอน.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2528. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. วารสารเศรษฐศาสตร์
 ปริทัศน์. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540. วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์
 พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
- ชำนาญ วัฒนศิริ. 2543. “ความเข้มแข็งของชุมชน และประชาคม” วารสารพัฒนาชุมชน.
 39.1 (มกราคม): 24-26.
- เชาวลิต สิทธิฤทธิ์. 2544. “เชาวลิต สิทธิฤทธิ์ หนุน “กรุงชิง” กับงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”.
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. จดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงาน
 ภาค. 2.6 (กันยายน-ตุลาคม):15-19.
- ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. 2544. “การท่องเที่ยวชุมชนและการจัดโฮมสเตย์”. จุลสารการท่องเที่ยว.
 20.2 (เมษายน-มิถุนายน): 5-7.
- เดชา ไต้สูงเนิน. 2543. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบล
 ไปงแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไตรรัตน์ สุนทรประภัสร์. 2543. “รัฐ-ชุมชน-เอกชน ร่วมท่องเที่ยว”. เดลินิวส์. 11 มกราคม: 6.
- นิภาวรรณ พุทธสงกรานต์. 2549. ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
 [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา www.ttresearch.org. (25 มกราคม 2549). กรุงเทพฯ :
 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นำชัย ทนุผล. 2545. “การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโปง อำเภอสันทราย
 จังหวัดเชียงใหม่”. จุลสารการท่องเที่ยว. 21.1 (มกราคม-มีนาคม): 48.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อ
 พัฒนาชนบท. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ประจวบ อมแก้ว. 2543. "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า: กรอบแนวคิด ข้อจำกัด
และการวิเคราะห์ทางเลือก". วารสารพัฒนาชุมชน. 39.6 (มิถุนายน) : 39-44.
- ประเสริฐ ภัทรมัย และคณะ. 2546. 25 ปี ที่มข มุมมองเพื่อการพัฒนา ที่มข สรรบพเรียนจาก
ความรู้และประสบการณ์ตลอด 25 ปี กลับเป็นมุมมองเพื่อร่วมพัฒนาประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : ทีซีจี พรินติ้ง.
- ภราเดช พยัทธิเชียร. 2544. "หลากหลายมุมมองภาคการท่องเที่ยวปี 2544". นิตยสารธุรกิจ
ท่องเที่ยว. 14.1 (มกราคม): 12-13.
- 2549. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและนโยบายแห่งรัฐ. เอกสารประกอบ
การบรรยายหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว สำนักวิชาการ
จัดการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย.
- ภักดี รัตนผล. 2544. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยาย
หลักสูตรการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โครงการลงทุนเพื่อสังคม โดยสถาบัน
ราชภัฏเชียงราย.
- ภิญโญ แสงแก้ว. "การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย". จุลสารการ
ท่องเที่ยว. 21.1 (มกราคม-มีนาคม 2545): 33.
- พจนา สอนศรี. 2541. "การจัดการท่องเที่ยว.....โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน". จุลสารการ
ท่องเที่ยว. (เมษายน – มิถุนายน): 22-24.
- พจนา สอนศรี. 2542. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน. เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตร
ปริญญาโทสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พนมวรรณ อยู่ดี และคณะ. 2543. ทางเลือกและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ใน
จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- พยอม วงศ์สารศรี. 2538. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- พูนศิริ วัจนะภูมิ. 2546. เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาการบริการ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. การมุ่งใจในการบริการ. พิมพ์ครั้งที่ 8. สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช : กรุงเทพฯ.
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2543. "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า: กรอบคิด ข้อจำกัด
และการวิเคราะห์ทางเลือก". วารสารพัฒนาชุมชน. 39.6 (มิถุนายน).

- มนัส สุวรรณ และคณะ. 2541. โครงการศึกษาแนวทางบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่
รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). กรุงเทพฯ: การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. 2544. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพ
มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย : กรุงเทพฯ.
- มิศรา สามารณ. สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2543. การมี
ส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
รายงานผลการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ: แอล.ที.เพรส.
- มธุรส ปราบไพรี. 2545. “โฮมสเตย์กับการจัดการเชิงนิเวศ”. วารสารธุรกิจท่องเที่ยว.
15.3 (มีนาคม): 27-29.
- ยศ สันตสมบัติ. 2544. “การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่สำหรับภาคเหนือ”. เอกสารสรุปผลการ
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “อนาคตของการท่องเที่ยวภาคเหนือ”. จัดโดย นักศึกษา
ปริญญาโท รุ่นที่ 2 สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: ม.ป.พ.
- ยุวดี นีรัตน์ตระกูล. 2544. “การท่องเที่ยวชุมชน: LIFE-SEEING VS SIGHTSEEING”. จุลสาร
การท่องเที่ยว. 20.2 (เมษายน-มิถุนายน): 5-9.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. ไทยอนุเคราะห์ : กรุงเทพฯ.
- รัฐจิตยา หิรัญยหาต. 2544. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการ
ท่องเที่ยว : กรณีศึกษา บ้านหนองขาว ตำบลท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบ
อิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544 ก. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบทอย่างยั่งยืน (Sustainable Rural
Tourism or Village Tourism). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การจัดการท่องเที่ยว
ชนบท ณ ห้องประชุมใหญ่ อาคารสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กรุงเทพมหานคร.
26-28 กันยายน. (อัดสำเนา)
- 2544 ข. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหน้าที่ของชุมชน”.
อนุสาร อ.ส.ท. 43.5 (ธันวาคม): 113.
- 2545 ก. “บทบาทและพันธกิจของชุมชน (ประชาคม) ต่อกองานพัฒนาการ
ท่องเที่ยว. อนุสาร อ.ส.ท. 43.8 (มีนาคม): 118.

- วิฑูรย์ สิมะโชคดี. 2543. คุณภาพ คือ การเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- วีระพันธุ์ ชินวัตร และคณะ. 2544. รายงานฉบับสุดท้าย โครงการรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรัทธา สมบุญธรรม. 2536. “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. 2 (เมษายน-มิถุนายน): 25-30.
- ศูนย์บริหารจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย. สถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2546-2547. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.tourismchiangrai.com> (12 ธันวาคม พ.ศ. 2549).
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย. 2544. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สินธุ์ สโรบล และอุดร วงษ์ทับทิม. 2546. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- สุจิตราภา พันธวิไล. 2545. รูปแบบการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษา บ้านห่อชา (อาซา) ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549. การท่องเที่ยวชุมชน. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.trf.or.th/research/> (15 มกราคม พ.ศ. 2549)
- อร สีแพร. 2544. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. 20.3 (กรกฎาคม-กันยายน): 4-14.
- อำนาจ วีระวนิช. 2544. การจัดการธุรกิจขนาดย่อม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. <http://web.chiangrai.net/welcome.php?siteid=0349>, 2549
<http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=570409>, 2549
- Adhikary, M. 1995. Management of Ecotourism. Bangkok: Srinakarinwirot University. (mimeograph)

Bill Baker. www.destinationbranding.com/articles/17Essentials.pdf [Online July 12, 2006]

Caroline Ashley. www.resourceafrica.org/documents/guide/gz_governemnts.pdf [Online July 9, 2006] Africa Resources Trust (ART)

Collier, Alan and Harraway, Sue. 1997. The New Zealand Tourism Industry. Auckland: Longman.

Mill, Robert Christie. 1990. Tourism The International Business. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Norma Polovitz Nickerson and Paula Kerr, (www.cedworks.com/files/pdf./free [Online July 29, 2006])

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง แบบสอบถามจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด
เชียงราย ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีประสบการณ์ในชุมชนที่
ท่านอาศัยอยู่ ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณทุกท่านที่สละเวลาในการกรอกแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ

1. ชาย	2. หญิง
2. อายุ

1. 15-20 ปี	2. 21-30 ปี
3. 31-40 ปี	4. 41-50 ปี
5. 51-60 ปี	6. 60 ปีขึ้นไป
3. อาชีพ.....
4. ท่านเกิดที่ไหน.....
5. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้ มาเป็นเวลา.....ปี
6. รายได้.....บาท / เดือน
7. ท่านมีความสามารถพิเศษในเรื่องใด
.....
8. การศึกษา

1. ไม่ได้ศึกษา	2. ประถมศึกษา
3. มัธยมศึกษา	4. ปวส. / ปวช. / อนุปริญญา
5.ปริญญาตรี	6. ปริญญาโท
7. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

ส่วนที่ 2 การประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชน	ความถี่		
	ทุกครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่เคย
1. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมวางแผนและจัดการท่องเที่ยว			
2. แลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน			
3. เสนอแนวคิดใหม่ในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวไปยังหัวหน้าหมู่บ้านหรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง			
4. ร่วมวางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน			
5. ร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้าน			
6. ช่วยแก้ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวกับที่ประชุมหมู่บ้าน			
7. ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ			
8. ร่วมกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนโยบายของท้องถิ่น			
9. ร่วมจัดตั้งกลุ่มหรือกรรมการเพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว			
10. เสนอตัวตนเอง หรือ เสนอผู้ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสม เพื่อเข้าเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน			
11. ร่วมปฏิบัติงานตามแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน			
12. ร่วมกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว			
13. ร่วมหาแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว			
14. บริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว			
15. ร่วมดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชน			
16. ร่วมติดตาม ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้จัดขึ้น			

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของชุมชน

ก. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน				
สภาพของชุมชน	สภาพปัญหา			ไม่มีปัญหา
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. ระบบไฟฟ้า				
2. ระบบประปา				
3. ระบบโทรศัพท์				
4. การกำจัดขยะ มูลฝอย				
5. น้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำสำหรับการเกษตร				
6. การบุกรุกที่สาธารณะ				
7. ปัญหาที่ดินประกอบอาชีพ				
8. ปัญหาที่อยู่อาศัย				
9. ปัญหาความสะดวกในการเดินทาง				
10. ความปลอดภัยของชุมชน				

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินปัญหาและอุปสรรคของชุมชน (ต่อ)

ข. การประเมินสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน				
สภาพของชุมชน	สภาพปัญหา			ไม่มีปัญหา
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
11. ความขัดแย้งระหว่างครอบครัวหรือบุคคล				
12. ความขัดแย้งของบุคคลกับแกนนำหมู่บ้าน				
13. รายได้ของสมาชิกชุมชนมีความเพียงพอกับการดำรงชีวิต				
14. ระดับการศึกษาของคนในชุมชน				
15. กฎระเบียบเพื่อการควบคุมดูแลชุมชน				
16. การดูแลสุขภาพของชุมชน				
17. ความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชน				
18. ความร่วมมือของชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ				
19. การบริจาคเงินเข้ากองทุนเพื่อจัดทำกิจกรรม				
20. ความภูมิใจในสภาพความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่น				

ปัญหา และอุปสรรค อื่น ๆ (ถ้ามี).....

ส่วนที่ 4 ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน

การท่องเที่ยว คือ	ระดับความเข้าใจ		
	เข้าใจ	ไม่แน่ใจ	ไม่เข้าใจ
1. การคำนึงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในแหล่งท่องเที่ยว			
2. การมีนักท่องเที่ยวมาที่หมู่บ้านของท่าน เพื่อดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวบ้าน			
3. การมีนักท่องเที่ยวมาที่ชุมชนเพื่อพูดคุยกับชาวบ้าน			
4. การมีนักท่องเที่ยวมาทำบุญไหว้พระที่วัด หรือไปทำพิธีทางศาสนาของตนในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา			
5. การมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นเดินทางมาพักค้างแรมเป็นการชั่วคราวในหมู่บ้านของท่าน			
6. การเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์และมีความสุข			
7. การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ สภาพแวดล้อม งานเทศกาล ประเพณี และ วัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสร้างรายได้หลักของชุมชน			
8. การเน้นคุณค่า และ ความโดดเด่นของสภาพแวดล้อม/ธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน			
9. การเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติที่มีอยู่ในปัจจุบัน ให้อยู่คงมีอยู่ถึงรุ่นลูกหลาน			
10. การสร้างประสบการณ์ธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าด้านอื่น			

ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

ความต้องการ	ระดับความต้องการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมตัดสินใจ เพื่อวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน					
2. กำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการ ในวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเคร่งครัด					
3. กำหนดว่าชุมชนควรจะได้รับนักท่องเที่ยวได้เท่าใด โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว					
4. ป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งด้านสังคม-วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และ เศรษฐกิจ					
5. วางแผนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม					
6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน					
7. ร่วมจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยวในชุมชน					
8. ชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว					
9. ชักชวนภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อร่วมกันคิดวางแผนและจัดการการท่องเที่ยว					
10. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว และจิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว					
11. เตรียมความพร้อมให้ชุมชน โดยเฉพาะ เยาวชน ให้รู้จักการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยว					
12. ช่วยบริจาคเงินเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนของท่าน					
13. ติดตาม ประเมินผล การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว					
14. แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว					
15. ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดจากชุมชนกับนักท่องเที่ยว					
16. มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน					
17. มีส่วนร่วมในการแบ่งปันรายได้ ที่โปร่งใส ชัดเจน					
18. ติดตาม ประเมินผลการใช้งานงบประมาณ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการจัดการและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน					

ความต้องการ หรือ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

“ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ”

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล

นางสุจิตราภา (นิลกำแหง) พันธุ์ไวไล

ประวัติการศึกษา

- มัธยมศึกษาตอนต้น และ ตอนปลาย โรงเรียนสตรีวิทยา ถนนดินสอ กรุงเทพมหานคร
- อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาฝรั่งเศส จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตำแหน่งและภาระงานในปัจจุบัน

- พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน อาจารย์ผู้ประสานงานสาขาการจัดการการท่องเที่ยว
สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน กรรมการประจำสำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. 2548 – ปัจจุบัน กรรมการสภาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. 2547 - 2548 กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร
บริหารธุรกิจ สาขาการจัดการการท่องเที่ยว และสาขา
อุตสาหกรรมบริการ สำนักวิชาการจัดการ
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน ผู้ประสานงานโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา (Exchange Student)
และ DUO-Thailand Fellowship Program 2007 ระหว่าง สาขา
การจัดการการท่องเที่ยว สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัย
แม่ฟ้าหลวง และ Management Center Innsbruck, Austria
- พ.ศ. 2548 - 2549 กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการยกย่องหลักสูตร
บริหารธุรกิจ สาขาการจัดการการท่องเที่ยว และสาขาการจัดการ
อุตสาหกรรมบริการ สำนักวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัย
แม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. 2548 – ปัจจุบัน ผู้แทนของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงในโครงการนำร่องเพื่อพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม ภายใต้ความ
ร่วมมือระหว่างรัฐบาลฝรั่งเศสกับรัฐบาลไทย (Franco-Thai
Program)
- พ.ศ. 2549 – ปัจจุบัน ผู้แทนของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงในโครงการนำร่องเพื่อพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม ภายใต้ความ

ICE)

ประวัติผู้ช่วยวิจัย

ชื่อ-สกุล

นาย อธิเทพ ชนไมตรี

Education History

- Master of Business Administration (MBA – Honor) in Management
Strayer University, Washington D.C., USA.
- Master of Science (Computer Science Concentration in Computer Graphic)
George Washington University, Washington D.C., USA.
- Bachelor of Science (Computer Science)
University of Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

Publication

- Book Review, on Drupal co-author with Paola Di Maio.

Profession History

- 2003 – Present
 - Lecturer for School of Information Technology at Mae Fah Luang University
 - Head of Software Engineering Department at Mae Fah Luang University
 - Advisor of Student Union until September 2006
 - Committee of Student Disciplinary until present
- April 1998 – May 2001
 - Prolink Services LLC., Vienna Virginia, USA
 - Quality Assurance Engineer on Web-based Application under Telecommunication Company (MCI WorldCom Inc.)